

Іван
ДРАЧ

Наближення

Переклади

FOLIO

Іван
ДРАЧ

Наближення

Переклади

Харків
«ФОЛІО»
2017

ББК 84(4УКР)6

Д72

Упорядник

І. С. Рябчий

Передмова

В. О. Брюггена

Художник-оформлювач

О. А. Гугалова

Драч І. Ф.

Д72 Наближення: переклади: [Т. 6] / Іван Драч; упоряд.
І. С. Рябчий; передм. В. О. Брюггена; худож.-оформлювач
О. А. Гугалова. — Харків: Фоліо, 2017. — 415 с.

ISBN 978-966-03-7707-3.

Ця книжка містить найповніше на сьогодні зібрання перекладів Івана Драча (нар. 1936 р.), відомого українського поета, громадсько-політичного діяча, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, Героя України. Чудовий знавець світової поезії, Іван Драч із її величезної скарбниці вибирає для перекладу вірші славетних попередників і своїх сучасників, які найбільш співзвучні його власним відчуттям і думкам. Талант поета дозволяє Драчу не тільки передати дух художнього твору іншомовних майстрів слова, але й стати для них справжнім співавтором, демонструючи перегук ідей, образів, стильових рішень. Його переклади нищать усяку часову відстань між творами й поколіннями, зближують народи і культури, відкриваючи Україні дивосвіт поезії багатьох країн.

ББК 84(4УКР)6

© І. Ф. Драч, 2017

© І. С. Рябчий, упорядкування, 2017

© В. О. Брюгген, передмова, 2008

© О. А. Гугалова, художнє
оформлення, 2017

ISBN 978-966-03-7707-3

РОЗМОВА З ДРУГОМ-ПЕРЕКЛАДАЧЕМ

Є щось святотатницьке в перекладі.
Ну, переклади троянду — матіолою.
Граціозність Венери — Попелюшкою голою.
Запахів несумісність — вся в перекладі!

Перекласти, перевезти, перевести.
Перевести славу за мізинок слова?!
Перекласти, щоб не переклясти! Ну, а віртуозні жести?
Ну, а фібри словошлюбів — золота ж основа,

Вся посічена інакшістю чужого подиху.
Подих — хай чудесен, хай на диво дивнословен.
Кожне слово славне, славне аж до подвигу...
Контрабасе, шепіт скрипки поклади мені болиголовом!

Так. Інакше ж неможливо. Як же мені губи в губи,
Як же мені сонце в сонце — тільки в словонебі відшукати.
Щоб в мені чужі своїми запеклися люті згуби,
Щоб в цыкуту не стрибали з божевілья всі цикади.

Так. Хай так. Чи тільки варіація
Іншомовна, чи й твоя тонка сейсмічність
Ходить у словах моїх, неначе в бранцях,
І волає, і волає про катастрофічність

Спроби слово в інше слово вбгати —
Ой, кричить твоє й моє: ми ж близнюки, ми ж парні...

Ні! Не буду більш переклад хижо ганити —
Сам я з тої ж словобуцегарні.

Сам спішу до Лорки! Навіжено сам я — до Неруди!
Віддаюсь як проклятий твому ямбу і хорюю...
Але що це, що? О, як судомить нагло груди.
А, це ти! Ну що ж — переклади мене...
Стріляй мене — зорею...

СУТРА СОНЯШНИКА

(За Алленом Гінзбергом)

Я блукав берегом брудного консервного звалища, і всівся у великій тіні паровоза «Сазерн Пасіфік», і дивився на захід сонця понад коробками вгору по горах, і ридав.

Джек Керуак сидів поряд зі мною на іржавій вигнутій балці, друг, і ми, сірі й смутенні, однаково гадали про власні душі в оточенні вузлуватого залізного коріння машин.

Покрита нафтою ріка відбивала багряне небо, сонце сідало на останні піки над Фріско, в цих водах ні рибини, в горах — ані відлюдника, лише ми, червонооки й сутулі, наче старі злидарі біля ріки, сиділи втомлені, з власними думами.

— Подивися на Соняшник, — сказав мені Джек. На тлі сонця на вечірньому прюзі стояла мертва тінь без кольору, велика, неначе людина, горюючи над мотлохом тирси старої. Я підвівся, зачарований, — це був мій перший Соняшник, пам'ять про Блейка, мої прозріння — Гарлем і Пекла Іст-Рівер, і мостом брязкіт сендвічів Джона Грізі, трупики дитячих візочків, чорні витерті шини, забуті, без візерунків, вірші на березі річки, горшки і кондоми, ножі — все сталеві, але не нержавіючі, — і лиш цей бруд липучий і леза гострих артефактів відходять в минуле:

сірий Соняшник на тлі сонця на вечірньому прюзі, потрісканий, смутний і запилюжений, і в очах його кіптява, і смог, і дим допотопних локомотивів; вінчик з бляклими пелюстками, зігнутими і щербатими, як поруйнована корона, велике лице, деінде насіння висипалось;

скоро він стане беззубим ротом гарячого неба, і промені сонця погаснуть в його волоссі, немов павутина засохла; листки стримлять із стебла, наче руки, жести із кореня в тирсі, вапно із гілок опало, мертва муха у вусі.

Несвята побита річ, мій Соняшнику, моя душе, як тоді я любив тебе!

Цей бруд був не людським брудом, але брудом смерті і людських паровозів,

вся запона пилюки на брудній шкірі залізниці, цей смог на щоці, ці повіки чорних злиднів, ця покрита сажею рука або фаллос, або протуберанець штучний — гірше, ніж бруд — промислової — сучасної — всієї цієї цивілізації, що заплямила твою божевільну золоту корону,

і ці туманні думи про смерть, і запилені безлюби очі, і кінці, і зів'яле коріння внизу, в домашній купі піску і тирси, гумові долари, шкіра машини, нутроці сухотного автомобіля, порожні консервні бляшанки з іржавими язиками набік — що мені ще розповісти? — імпотентський залишок сигари, задерті ноги тачок, молочні груди автомобіля, витерта сідниця крісла і сфінктер динамо — все це зіпріло й обсоталось як мумія навколо твого коріння, — і ти стоїш переді мною на заході сонця, і скільки величі в твоїх обрисах!

О досконала краса Соняшника! Досконале щастя буття Соняшника! Ласкаве око природи, націлене на хіпповате реберце місяця, прокинулось, живе, збуджено п'ючи в тіні заходу золотий вітерець щомісячного сходу сонця!

Скільки мух дзижчало навколо тебе, не помічаючи твого бруду, коли ти кляв небеса залізниці і свою уквітчану душу!

Нужденна мертва квітка! Коли ти забула, що ти квітка?

Коли ти, глипнувши на себе, вирішила, що ти безсилий і брудний старий локомотив, привид локомотива, привид і тінь колись всеможного дикого американського паровоза?

Ти ніколи не був паровозом, Соняшнику, ти був Соняшником! А ти, паровозе, ти і є паровоз, не забувай!

І взявши скелет Соняшника, я утвердив його поряд з собою,
як скіпетр,

і проповідь вирік для власної душі, і для Джека, і для всіх, хто
волів би послухати:

— Ми — не страшні, запилені, моторошні паровози, всі ми
душею прекрасні золоті соняшники, ми обдаровані насін-
ням, і наші голі волохаті золоті тіла на заході сонця перетво-
рюються в божевільні тіні соняшників, за якими настирливо
і натхненно спостерігають наші очі в тіні скаженого цвинта-
ря паровозів над брудною рікою при світлі заходу сонця над
Фріско.

ЛІТЕРАТУРА І ЧАС

У не дуже сприятливих для літератури суспільних умовах вона сама нагадує про себе і про своє незамінне значення. Книжковий ринок моторошно забитий макулатурою, нерозвинена духовна культура сучасних поколінь утворює зворушливий союз із ремісничими підробками під мистецтво, класичні твори гірко оплакують своє забуття... Та ось Володимир Бортко вносить на телеекран достойну великої книги кінематографічну версію «Майстра і Маргарити», і мільйони людей буквально прилипають до телевізорів. Вони, можливо, й самі достоту не розуміють, що ж із ними сталося, що саме так заповонило їхню уяву... А це — велика таїна і магія високого мистецтва, це — несподівана в метушні побуту й покvapливому споживанні ерзац-книжок *антитеза справжнього*, це неперебутня здатність таланту своїми засобами підводити людей до простих і вагомих, таких потрібних для життя думок і відчуттів.

Як маленька бджола безпомилково знаходить квітку, спроможну дати нектар, так і спрагла за істиною душа тягнеться до слова, здатного прояснити її сумніви. І нікому й ніколи не вдасться похитнути значення літератури на тому великому, завдовжки в усе життя, шляху самопізнання.

Безперечно, вже напрацьоване багатство української літератури, виринаючи із тимчасового забуття, ще не раз і дедалі частіше буде радувати й дивувати тих, що його знали й недбало відступили від нього, буде вражати й приголомшувати тих, що зіткнулися з ним уперше. Будь-яка цивілізована нація ретельно дбає про свою культурну скарбницю. Украї-

на ж рухається, прагне ввійти до кола саме таких націй. На поетичному небосхилі України вже кілька десятиріч яскраво сяє й не туманиться зірка Івана Драча. Якщо ми кажемо про загальнонаціональні здобутки, то повинні казати й про те, що кожна крупна творча особистість має і свій власний «історичний» набуток, у розумінні певної біографічної лінії, певної художньої трансформації, творчого діапазону та еволюції.

Іван Драч сказав своє вагоме слово в ліро-епічній поезії, в публіцистиці й літературній критиці, в драматургії, зосібна кінодраматургії, в художньому перекладі... Книга вибраного І. Драча за всі роки його діяльності «Анатомія блискавки» (Харків: Фоліо, 2002) засвідчила нев'янучу, пекучу актуальність його поезії, в якій так щільно єднуються пронизливі ліричні ноти і віщий глас народного трибуна, гармонійно співіснують класична традиція й художня новація, мікрокосм і макрокосм поетичного мислення. Можна по-різному оцінювати вплив політичної діяльності на творчість митця, але безсумнівно, що й політиці він віддається з такою ж силою душевної пристрасті, що в останні 15—20 років він виступає в ролі одного з найбільш політично заангажованих наших культурних діячів. Це факт його біографії, з яким неможливо не рахуватися. Це potwierджує й нова книга поезій Івана Драча «Противні строфи» (Київ: Просвіта, 2005), якій поет не завагався припасувати таку визивну, парадоксальну, сміливу назву.

Злеті й гіркий досвід політики, надії й розчарування, поклики до історії, що її Драч завжди відчуває всіма фібрами душі, незмінне й палке бажання *творити* свідомих українців із «хохлів» та «малоросів», а поряд — відчай на грані зневіри (грань цю Драч ніколи не переступає!) — усе це карбується в строфах напружених і дзвінких, нервово пульсуючих, часом нібито, «недописаних», обірваних на півслові... І все це подано в тональності розмаїтій, спонтанній, у найширшому інтонаційно-стильовому діапазоні, від елегійної патетичності до саркастичного кпину, від трибунної міді до майданного безцензурного вигуку... Дуже хотів би посперечатися з

тими, хто запевняє, буцімто Драч уживає брутальну лексику «на догоду моді». Справа стоїть глибше: переживання поетове настільки сильне, зневага до нікчемності людей така загострена, а скепсис настільки всеосяжний, що інколи «міцне слівце» й не може не стрибнути само на кінчик пера...

Славнозвісна емоційність поета обертається несподіваними, часом і «шокуючими» гранями. З усім тим зміст книги виходить далеко за межі політичних ремінісценцій. Укладена переважно із творів останніх років, вона являє читачеві Драча *незмінного*, а водночас — мінливого, оновленого, збагаченого... Його ліризм доповнюється щемливими й гіркими нотами, які по-своєму відтінюють незрадливу відданість поета красі й радощам буття, масштабність його історичного мислення певніше просвічується з опануванням злободенних реалій, в їхній безжально-дошкульній інтерпретації... І я сказав би, що — безвідносно до всякої політики — Драч подає в «Противних строфах» цілу низку нових поетичних шедеврів, які засвідчують інтенсивність і стабільність його літературної праці.

Заглиблення в тему «література і час» несе ризик знесення для кожної потужної творчої індивідуальності, щиро занепокоєної вагою і життєздатністю свого слова, але воно ж і конче необхідне для безнастанної критичної самоперевірки, для бачення перспективи, для нового самоствердження.

Роблене сьогодні є виразним тлом для зробленого вчора, є потвердженням чи запереченням давніх набутоків, засобом їхньої переоцінки, вічного наближення до неспростовної істини. Бездумні слововиливи, які помилково сприймаються їхніми продуцентами (та й споживачами) за «літературу», знищать самі себе, бо не базуються на душевній самовіддачі, отож не містять «дубильної речовини», яка визначає міцність літературних напоїв. Живі плоть і кров, зафіксовані в слові, мають здатність птаха Фенікса оживати через десятиріччя.

Усе це стосується й художніх перекладів. Вони розсувають рамки рідної літератури (а водночас і рамки індиві-

дуальної творчості), прокладають містки між літературами народів світу, являючи співзвучність духовного життя країн і континентів, близькість прагнень і устремлінь людства. Оті «поштові коні просвіти», як шанобливо й предметно означив перекладачів Пушкін, є справді перевізниками скарбів. Я б навіть сказав, що вітчизняна література тим багатша, чим повніше представлена в ній творчість інших народів. І українська література має давню, розвинену й потужну школу художнього перекладу, має таких титанів цього складного мистецтва, як Леся Українка, Максим Рильський, Микола Бажан, Василь Мисик, Микола Лукаш, Григорій Кочур... Не кажучи про фахових тлумачів, десятки поетів різних поколінь радо віддають свій час і натхнення перекладу. Це характерна, незмінна риса нашої літератури, це важлива грань її історичного самоусвідомлення й самоствердження. Мало яка із слов'янських, та й загалом європейських літератур виявляє таку ж пильну увагу до іншомовних творів, класичних і сучасних, таку ж інтенсивність у пізнанні й наближенні до духовних здобутків інших народів. Це є вияв творчої сили нашого народу, його відкритості до всього прекрасного.

Від ще зовсім юних років Іван Драч, один із найбільш допитливих і невтоленних наших поетів, демонструє стабільний, незгасаючий інтерес до перекладацької діяльності, яка, зрештою, від спорадичних проявів виокремлюється у своєрідну, помітну й важливу грань усїєї літературної творчості майстра. Якщо збірка «Анатомія блискавки» подає, сказати б, емоційний і стильовий «контрапункт» усїєї поетичної творчості Івана Драча, відкриває молодому читачеві незмінно глибокого й пекуче актуального автора, то книга «Наближення» вивершується як данина поваги й захвату талантами інших — і постатей класичних, і наших історичних сучасників, — як сукупний, спільний з ними «багаж» автора, як шлях його розвитку й творчої еволюції, співвіднесеної з ростом багатогранної перекладацької майстерності.

Де піч не з вогником,
Там хліба не буває.
Хто меле язиком,
Той мудрості не знає.

Земля ж бо не кричить,
Хоч і пшеницю родить.
І в горах тур мовчить
Відважної породи.

.

Бочки, сповиті сном,
Мовчать — вино у кожній.
Розкажуть про вино
Лише бочки порожні.

Це — Кайсин Кулієв у тлумаченні Драча. Таких сліпучо-яскравих проникнень у художню тканину кабардино-балкарського поета в перекладача немало. Я думаю: чим особливо близький Кайсин Кулієв Драчеві? Отакими блискавичними прозріннями? Нерозривним зв'язком із рідною землею, коли життя й природа маленького гірського селища стають символом планети й людства? Нас пригнічують деякі новітні суспільні тенденції, коли здається, що цілі материки мистецтва пішли «під воду», віддані на заклання забуттю... Та ось же воно, нев'януче й незнищене мистецтво слова, його за руку виводить на сучасний кін Іван Драч! Як і вірші Ояра Ваццетіса, Паруйра Севака, Григоре Вієру, Отара Чиладзе... Ось же воно, карбоване в слові й неспопелиме натхнення Пабло Неруди, Федеріко Гарсія Лорки, Нікіти Стенеску, натхнення, помножене й поєднане з натхненням українського поета... Ось же воно, дзвінке й чисте звучання голосів літературних велетів — Данте Аліґ'єрі та Олександра Блока, воно таке повносило в новому (і неповторному!) переживанні сучасного українського митця!

Колись, в одній із незчисленних літературних полемік, я назвав перекладача-поета співавтором оригінальних текстів,

що їм він дає нове життя, «нову прописку» в іншомовній літературі. О, як напосіли на мене пильні ревнителі догматичних принципів! Рішуче заперечив названу тезу й Павло Загребельний. Однак давайте розглянемо ланцюжок психічно-емоційних і смислових трансформацій в оригінальному творенні й перекладному. Ліричне зерно, яке може бути спровоковане будь-якою найвипадковішою і найнезначнішою причиною, дає пагони, що в своєму розвитку набирають і смислового розгалуження, і формального вивершення. Маючи перед собою певну логічно збалансовану мовну конструкцію, професійний перекладач (а він зовсім не зобов'язаний бути поетом!) вирішує конкретні проблеми, намагаючись створити максимально вдалий еквівалент художнього тексту. Більшого від нього не вимагається, іншого завдання він перед собою не ставить. Отже, він шукає ключа до загальної тональності твору, опікується питаннями ритміки, синонімики, фразеології, фонетичної організації фрази, якомога більше наближеної до оригіналу, його цікавить система тропів, римування, відтворення можливих неологізмів чи стильових і структурних перепадів у тексті та ін. Перекладачі найвищого рівня прекрасно розуміють значення й роль підтексту в поезії, силове поле її магічного, ірраціонального впливу і докладають усіх зусиль для збереження й передачі саме цих її «невловних» якостей.

Усе це визначає успіх перекладацької праці. Ну, а коли нею захоплюється, по-справжньому «горить» професійний поет, та ще поет яскравої, самобутньої індивідуальності?.. Тут ситуація дещо змінюється в плані осягнення, співпереживання твору, в плані його найглибшого освоєння й сприйняття. Адже теми, сюжети, конфлікти світової літератури (й поезії зокрема) перетинаються, зростають у близьких формах на різному національному та історичному ґрунті. Тут можливі такі «збіги» творчої психіки, таке глибоке переймання чужими пристрастями й переживаннями, що вони й справді виступають у свідомості поета-перекладача як його

власні. І в таких випадках найбільше важить уже не просто філігранна майстерність тлумачення, а суцього *індивідуальне літературне* творення, точна передача самого духу певної художньої речі, яка навіть і не обов'язково пов'язана із буквальною точністю перекладу. От коли маємо підстави казати про *перекладача-співавтора*! Це шлях до творення істинних шедеврів. Я думав про це недавно, слухаючи по радіо фрагменти «Євгена Онегіна» в блискучому перекладі Максима Рильського.

І в Івана Драча деякі з перекладів — скажімо, з Олександра Блока, Кайсіна Кулієва, Ояра Вацієтиса, Паруйра Севака — прочитуються як спалахи чистого й найвищого натхнення, що народжують словесну форму викінчено бездоганну. Талант одного поета виводить на сучасний кін таланти інших і вже цим нищить усяку часову відстань між творами й поколіннями. Наскільки художні тексти витриваліші, скажімо, за політичні: останні старіють уже другого дня після публікації, перші ж здатні обпікати уяву та почуття через десятиріччя.

Проблема літератури й часу складна, багатовимірна й багатозначна. Не йдеться про кілометрові книгосховища, в яких «поховано» стоси колишніх духовних цінностей... Не йдеться про очевидну й природну застарілість тематичних і стильових особливостей ряду книг чи напрямків, що відігравали колись помітну суспільну роль... Не йдеться про наявний, усім зрозумілий спад читацької уваги до художньої літератури й видозміну самого її «соціального статусу»... Але йдеться про виняткову здатність *кожного яскравого твору* спалахувати новим світлом, воскресати із небуття чи забуття, вражати уяву нових людей і в нові часи. Йдеться про *незнищенність* інтересу до літератури й самого бажання займатися нею попри сьогоденне її збідніння й спрощення, попри явне звуження сфери її суспільної активності. Йдеться загалом про необхідність її існування як одної із форм розумової діяльності людства.

Без літератури освічена людина ніколи не набуде глибокого, всеосяжного знання рідної мови. Без літератури молодим поколінням ніколи не виховати в собі високої культурної поведінки й почуттів, а зрілій людині — не розібратися в складних емоційних вузлах власного життя. І хоча суто інформативне поле художньої літератури звужується в добу відкритості й доступності сучасного інформаційного буму, пов'язаного із електронними засобами масової інформації, усе одно без художніх творів нам не відчутти смак і аромат минулих історичних епох (та й нинішньої «технократичної» доби!).

І в галузі художнього перекладу ми спроможні сповна відчутти оту дивовижну здатність давніх творів оживати в новій якості й у новому ореолі, і то найперше у тих випадках, коли перекладачеві щастить підвестися до рівня справжнього, реального *співавтора* іншомовного поета, тобто подарувати його словам частинку власної плоти й крові. О, наше сприйняття ніколи не зраджує нас, і ми чуємо негайно, коли таке насправді трапляється, бо тоді по-особливому неповторні еманация духу й буяння почуттів, закарбовані в оригіналі й трепетно, повнозвучно перенесені в стихію іншої мови.

Для кого з нас не стануть кривна близькими відчайдушні слова Олександра Блока з поезії «Друзям»?.. Ширше — для яких поколінь, для яких епох оті слова могли б стати *н е а к т у а л ь н и м и*?.. Нема таких, бо людська психіка не міняється за тисячоліття. (І коли я всоте перечитую «Діалоги» Платона, то завжди думаю: не піднесеться на таку височінь жодний із нинішніх письменників на Заході і на Сході...)

Ми, друзі, таємно ворожі,
Глухі, завидющі, чужі,
А як би і жити, й трудитись,
Не бути б так — ніж на ножі?

Що вдієш! Усяк настарався
Отрути для свого житла,

Всі стіни просякла трутизна.
Ніде не притулиш чола!

.

Життя продали ми і дружбу,
Лихі марнотратники слів,
Що вдієш! Ми шлях розчищаєм
Для наших далеких синів!

Коли в кропиві під парканом
Нещасні кістки зогниють,
Який-небудь пізній історик
На нас наживеться, мабуть.

Ось тільки замучить, проклятий,
Ні в чім не повинних дітей
Нудними цитатами з текстів
І датами наших смертей.

.

У свіжий бур'ян з головою —
Щоб сон забуття вколив!
Мовчіть, проклятуції книги!
Ніколи я вас не писав!

Зверніть увагу, з якою стрімкою, навальною силою Іван Драч проводить головну, концептуальну ідею твору, якими драматичними каскадами нарощується й посилюється його тема, з якої точної словесної інструментовки виринає невідробний, щемливий і дзвінкоголосий Олександр Блок у новому для себе українському «поетичному плащі». Тут, як мовиться, ні додати, ані змінити нічого: переклад становить монолітний смисловий та фонетично організований мовний «зліпок». У ньому чітко вирізьблюється складний, багатоманітний поетичний візерунок гіркого прозріння Блока, відкривається уся його глибина й безвихідь, втілено без найменших втрат елегантну, зовні таку легку й невимушену образну систему одного із ліричних шедеврів російського поета.

Класична легкість є наслідком прискіпливої, копіткої та вимогливої праці. Готуючи для видавництва книгу Івана Драча «Наближення» як її упорядник і коментатор, я серед стосів книжок, рукописів, журнально-газетних публікацій перечитав і досить грубезний машинописний зшиток «блоківських перекладів», які становлять, судячи з усього, перші підступи Драча до поезії Блока належать давнішому часові ще молодого, «рвійного» українського новатора. І той зшиток дав цікаву поживу для розмислів. Між ним і збіркою вибраних поезій Олександра Блока в українських перекладах (Київ: Дніпро, 1980), вочевидь, пролягли роки й роки. Я не міг не піддатися спокусі бодай часткового текстологічного аналізу й порівняння. Остаточні варіанти вражально різнилися від початкових. Було суцєю насолодою стежити за перебігом поетової думки, яка входила в контакт і співпрацю з творчою уявою російського майстра. Одної юнацької сміливості й рвійності виявилось замало, щоб здолати блоківські вершини вже з першої спроби. Слід було набути життєвий і творчий досвід, слід було просто *п е р е ж и т и т е ж с а м е*, що переживав Блок, аби стати урівні із ним.

От коли кожна правка, кожна зміна в своїх текстах спрямовуються до однієї мети, виходять із найглибшого духовного співпереживання, стають бездоганно точним ударом літературного різця по мармуровій брилі, вилучаючи з неї адекватну сутність чудового образу.

Ось коли народжується досконалість. А досконалість твору вириває його з полону часу, завжди дає людині радість пізнання прекрасного й завжди годить її потребі самопізнання.

Переклад може слугувати відмінним засобом перевірки твору на живучість — літературну, психологічну, емоційну, історичну... Він знаходить новий ракурс, у якому оживає оригінал, він «вживлює» його в сьогодення, навіть (*і саме*) на іншому часовому, соціальному, національному ґрунті.

Під пером Івана Драча достеменним відкриттям для українського читача стала творчість румунського поета Нікіти

Стенеску — «Елегії (Таємна вечерея)», двомовне румунсько-українське видання (Кишинів, 2003).

Той лиш вмирає, хто знає себе,
той народжується, котрий
свідок собі.

.....

Все просто, все настільки просто,
що стає недосяжним.
Все так близько, настільки
близько, що
заходить за очі
і стає невидимим.

.....

Ось я
залишаюся тим, яким залишаюся,
з прапорами самотності, зі щитами холоду,
біжу до себе в зворотній бік,
одриваючись зусібіч,
одриваючись від мого початку,
від мого ліворуч і від мого праворуч,
від того, що зверху, від того, що знизу,
ждучи звідусюди
в інше,
повсюди моїх споминів знаки:
небу — зорі,
землі — повітря,
а тіням — гілочки з листям.

.....

Але передовсім,
ми насіння і є — готуймося
з себе самих викинутись кудись,
вище кудись, в що-небудь,
що носить ім'я весни...

Бути всередині феноменів, завжди
всередині феноменів.
Бути насінням і спертись
на власну землю твою.

(«Елегія одинадцята.
Вступ до весняних турбот»)

...Хіба не міг би той вірш — о т а к и й в і р ш — зринуту і на українському ґрунті?... Іван Драч доводить: міг би! Сила цього перекладу — в емоційно-смісловій адекватності передачі найтонших перебігів поетової думки, в є д н а н н і з нею, у віднаходженні природної, гнучкої словесної оболонки для цієї складної, багатошарової думки.

На безмежному літературному полі, помережаному багатьма глибокими слідами, Нікіта Стенеску упевнено прокладає свою власну борозну. Його мислення напружене й нервове, образи насичені й свіжі, думка проривається крізь них, як зелені паростки крізь міський асфальт. Йому вдається гармонійно єднати химеричну картинність із строгістю точного висновку, алогізм і логічність, жорстокість і ніжність, непримиренність бурхливих конфліктів і світло душевної ясності. Я сказав би, що ця поезія перегукується із кращими взірцями європейської (зокрема, французької) філософської лірики, сягає часом масштабів глобальних, космічних. Художні координати цієї поезії дуже місткі, її смислова наснага при всій мінливості форми навдивовижу стабільна.

Ні, такі перекладацькі звершення й відкриття не забуваються, вони стають фактом і вітчизняної літератури, бо їх пересаджує і вирощує на рідному ґрунті дбайливий літературний садівник. «Душі померлих / це земна атмосфера. / Ми дихаємо їхніми душами; / їхні душі занурюють свої пальці / глибоко в наш подих». «Хто ким дихає — невідомо. / Історія гусне в урочистих словах; / майбутнє постає перед нами / у формі розмови. / Іншими вустами проголошеної, / досконалішими ніж наші».

Таке зачіпає за живе, таке врізається у свідомість.

Література може відходити у минуле разом зі своїм часом, але може й випередити його; тоді вона зазнає нового зближення й споріднення з новими людьми, з новими часами. В ідеальному варіанті «позачасова література» і стає літературою на всякий час, як можна сказати про класику, що це одяг для будь-якої пори і на будь-який зріст.

Письменник від Бога, письменник за покликанням зменшує своє життя, вселяючи його у власні слова. Те ж саме стосується й талановитого перекладача, який витрачає свою плоть і кров, «привласнюючи» чужі слова. І це зовсім не фігуральний вислів. Такі високі зразки вражального, повноцінного словотворення ми знайдемо серед перекладених Драчем поетичних осяянь Пабло Неруди, Євгена Євтушенка, Паруїра Севака, Давида Кутультінова, Отара Чіладзе, Григоре Вієру, Федеріко Гарсія Лорки...

Під збільшувальним склом перекладацької лінзи, якою керують натхнення і творчий пошук, ми з подивом і захватом відкриваємо для себе й нові грані знайомих текстів, і цілі людські світи, закарбовані в бездоганних рядках, непідвладних руйнівній силі вивітрювання, іржі часу. У змаганні літератури з часом виграє виснажлива, самовіддана й самозабутня праця.

Одноденної літератури сьогодні — невпрогорт. Вправні журналісти незрідка виглядають цікавішими за так званих «письменників». Мене вражає й пригнічує духовна ницість багатьох книжок, примітивна їхня запрограмованість, понура безособовість, роботизований тип мислення й викладу, що деформує саме уявлення про художню творчість, в основі якої — яскрава індивідуальність.

Взяти щось із буцімто «найчитабельнішого»... Детектив: убогість його перевищує усякі межі. Автори просто забули (а чи й не знали), як створюється атмосфера загадки, страху, небезпеки, тривожного очікування у класиків детективного жанру Артура Конан Дойля, Едгара По, Агати Крісті, Жоржа Сіменона, Джеймса Хедлі Чейза... Чи не найбільш саморек-

ламний жанр «фентезі»: еклектична й нудна окрошка з середньовічного лицарства, самурайської етики та насмиканих звідусіль псевдофілософських ідейок... Молодіжна проза (роблена й руками молодих): нескінченне розчісування ерогенних зон і брутальні слововиливи при зворушливій недорозвиненості мислительного апарату, який лишається в ембріональному стані. Спорадичний галас, який здійснюється навколо подібного «творчого продукту», тільки посилює враження, що наших авторів смикають за ниточки спритні й небезкорисливі закулісні ляльководи.

Сумне свідчення падіння й убогства — не лише літератури, а й охочих до неї споживачів. Це не школа виховання почуттів, а школа їх забруднення. Індивідуальний досвід страждання й боротьби у таких книжках начисто відсутній, як і самі сліди ревної, копіткої праці над словом. Між тим досвід і критерії світової та вітчизняної класики нікуди не поділися. Із тьмяної далечі століть з гіркою усмішкою прозирають у сучасну видавничу каламуть до болю знайомі яскраві постаті.

Ні, серйозна література ніколи не згодиться на роль служниці золотого тельця чи безсилового придатка до засобів масової інформації. Когорта відданих їй людей — в усій повноті й масштабності цього душевного покликання — звузилася, але знає вже й приплив свіжих сил, навіть із наймолодших поколінь. Свою приналежність до цієї когорти на протязі десятиліть з достоїнством і честю демонструє Іван Драч.

*Липень 2006 — січень 2007 р.
Харків*

Володимир Брюгген

З АВСТРИЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Інгеборг Бахман
(1926—1973)

* * *

Я обличчя твоє ховаю
Од моїх очей заплющених,
Я кохаю тебе смутно, дбайливо,
Ніби пам'ять крихту мелодії.
Я люблю тебе моїм егоїзмом,
Отруєним отрутами —
Трупами нездійснених передчуттів.
Я люблю твої бажання
Лукаві, легкаві —
Ніби блакитні прожилки
В очах п'яних звірят...
Я люблю твої руки бліді, білі,
Оці білії лінії, ції змії,
Що зливаються
В озерцях заплющених віч моїх...
Коли ти покинеш мене,
Мої вії піднімуться
Із глибини твоєї байдужості,
І коли-небудь через тисячу літ
Ти вколешся
об мій погляд останній...

З АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Аллен Гінзберг

СУПЕРМАГАЗИН У КАЛІФОРНІЇ

Що я думаю про Тебе, Уолте Уйтмене, коли я сновигаю завулками, коли я проходжуюсь під деревами з болем у скронях, з почуттям гідності позираючи на місяць уповні.

Голодний, натомлений, я шукаю метафор по магазинах, по супермагазинах образів, я входжу в неоновий плід приміщення, марячи про Твої незчисленні повтори.

Які персики, які світлотіні! Цілі родини вештаються магазином — скільки мужів на переходах, скільки жінок перед горами авокадо, скільки хлоп'ят серед помідорів! — і Ти, Гарсія Лорка, що Ти там робиш внизу біля кавунів?

Я бачу Тебе, Уолте Уйтмене, бездітний самотнику, старий волоцюго, — Ти проштовхуєшся до м'яса в холодильнику і позираєш на хлопчаків з бакалії.

Я чую — Ти ставиш питання кожному: «Хто вбив ці свинячі котлети? Почому банани? Чи це не Ти, мій янголе?»

Я блукаю туди і сюди, між скиртами блискучих консервних бляшанок, переслідуючи Тебе в своїй уяві, я — універсальний детектив.

Ми удвох переходимо відкритими коридорами по нашій самотній фантазії, смакуючи артишоки, дмухаючи на заморожені делікатеси, — і завжди обминаємо касу.

Куди ми прямуємо, Уолте Уйтмене? Вже двері зачиняються за годину. І який шлях Твоя борода оберє?

(Я торкаюсь Твоєї книжки, марячи про нашу одиссею супермагазином, і відчуваю її безглуздя.)

Доки ми будемо тинятися серед ночі самотніми вулицями?
Дерева додають тінь до тіні, світло у вікнах, і ми — самотні.
Доки ми будемо волочитись, марячи про загублену Америку
любіві, серед оцих минулих автомобілів на розпуттях, коли
ми нарешті досягнемо нашого тихого котеджу?

О любий батьку, сива борода, самотній старий учителю муж-
ності, що дала Тобі Америка, — Харон скерував жердиною
свій пором, і Ти, вартовий човна, стоїш на недогарках і зни-
каєш у чорних водах Лети?

Стенлі Кюнітц
(1905—2006)

ВІДКРИЙТЕ ВОРОТА

Крізь місто пекучих палаючих хмар
Я тягну життя за собою в мішку,
Я голий бреду у спокусу тяжку —
Жене мене крові гордливий пожар.

Ось двері урочі, ось повно окрас
Тяжезних карбівок з юначого шляху,
Я смерті своєї здійму костомашу,
Я гахну разочок — однісінький раз,

Аж стулки застогнуть, аж форми ячатимуть.
Ім'я залишив я, а тілом прочах.
Стою на страшному порозі. В очах —
Поручкались тяжко кінець і початок.

ВІЙНА ПРОТИ ДЕРЕВ

Він продав свій газон «Стандарт Ойл»,
Він жартує з сусідами, він спостерігає,
Як бульдозер, сп'янілий бензином,
Промачує тугу якість землі,
Як підкрадається під гіллястими небесами
До безтурботного коріння дерева.

Цей напад на куці куці бузків
Був лише сигналом до штурму
Старовинних велетнів зелені.

Бульдозери грубо підрізували,
Шматували, калічили, розривали —
З кожним в'язом століття на землю гупало...

Цілий день машини, вантажені в'язами,
Скидали їх, зарізаних під землею.
Гусениці металеві ходили по ходах крота.
Кріт шалів з переляку у темних своїх палацах.
Велетні на коліна впали. Корони зелені спали.
Тряслися в припадочній, як од скаженого сіверка.

Я бачив перелякані тіні дітей,
Що бавилися в дитинство під тіннями в'язів —
Зелена сторінка життя пилюгою покрилась.
Я бачив, як розвертались червоні фургони,
Як розганяли дитячі привиди в передмістя,
Засмічені димом, засмучені старістю.

Я бачив, як за борти тікало навтьоки коріння,
Хотіло землі торкнутись — доторкалося до гудрону.
Кричи, Місяцю! На цьому кутку землі
Сталось з деревами те, що сталось...
Я в свідки беру відображення їхніх конвульсій
У маленьких люстерках проїжджих байдужих машин.

**Вільям Джей Сміт
(1918—2015)**

АВТОПОРТРЕТ

Яка нагорода знати містера Сміта,
Чиї твори, як дощ в яснодення, такі випадкові!
Хто вважає за радість з ним просто поряд сидіти,
Хто на віддалі ненавидить, безумовно, з тої ж любові!

Його очі за розрізом трохи неначе східні,
Його пальці довгі і білі, неначе вони в намітці,
Його натура м'яка, його рухи і то привітні,
При звуці гонга підскакує він, як риба на сковорідці.

Підборіддя його не роздвоєне, мова його ллється зливою,
Його обличчя чисто виголене бритвою добре правленою,
Його права рука дуже схожа до його лівої,
Його ліва нога паралельна до його правої.

Його друзі — митці, науковці, тузи лікарняні,
За покликанням він слідопит і справді цим не жартує.
Кухонні знаряддя перед ним, як овечки слухняні,
Хоча друзів своїх він поза домом більше частує.

В молодості він був серйозним колекціонером,
Колекціонував він раніше лише коробки сірникові.
А нині — блокноти і капелюхи. Любив кулінарні химерії —
Смачні летючі лисиці — майже дорівнюють кажанові.

На Мальорці не був ні разу, хоч має там досить поклонниць.
Двічі був на Таїті, не обпивався чаєм.

І він рідко (що він, хіба ветеран-марафонець?!)
Зробить два кроки, коли одного вистачає.

Відразу в нього до водіння машин і до квашеної капусти.
Застібку «блискавка» терпить і куртки спортивні носить.
Він зовсім байдужий до карт, хоч не вважа їх розпустою,
Він нікчемний на ковзанах, відчув він це раз — і досить.

Плаче тужно за ним другий бік океану.
А він завжди повертається шляхом, яким приїхав.
Він кличе його по імені, кличе безперестану —
Повернення завжди для нього єдина і справжня втіха.

Повернення завжди з вітром, і вітер він завжди слухає,
Поки шумують хвилі і солоно лижуть руку.
Стелиться темінь в низинах, страх приходить з розпукою,
Він присмерку завжди боїться і цвіркунового звуку.

Він думає більше і більше, бо ж час осідає торосами,
Як том невідомого міфа, відкривається дійсність щоліта.
Прерій високотрав'я оплакує його ридма росами —
Яка нагорода знати містера Сміта!

З АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

T. C. Eliot
(1888—1965)

БЕЗПЛІДНА ЗЕМЛЯ

Бо Сивілла Кумейську на власні очі бачив
я, підвішену в амфорі, і коли ті хлопці
спитали: «Сивілло, чого ти хочеш?» —
одрекла вона: «Вмерти хочу».

*Езрі Паундові,
з майстрів найкращому*

I. Погребіння померлого

Жорстокий місяць квітень викликає
Бузок заснулий з мертвої землі. Він змішує
Бажання й спогади. Він будить
Застиглий корінь весняним дощем.
Зима нас берегла від холоду, вкривала
Цю землю снігом забуття і годувала
Життя мізерне висохлою бульбою.
Літо нас застукало зненацька, прийшло з-понад
озера Старнбергерзее
Впритул зі зливою; ми сховались в колонаді,
Тоді пішли у сяйві сонця до Гофгартен.
Пили ми каву й довго розмовляли.
Bin gar keine Russin, stammi aus Litauen,
echt Deutch¹.

Дитиною гостила я в ерцгерцога,
Мого кузена. Він брав мене на саночки,
А я тремтіла з ляку. Він казав: Маріє,

¹ Я не росіянка, я з Литви — справжня німкеня (нім.).

Тримайся-но, Маріє. І з'їхали вниз.
В горах себе вільнішим почуваєш.
Ночами я читаю, а взимку на південь їду.
Що то за корінь продовбується, що за галуззя росте
На пустирі каменистому? О сину людський,
Не можеш мовити, ні передбачити. Ти знаєш тільки
Купу розбитих образів, де сонце палить,
Де мертве древо тіні не дає, ані цвіркун —
полегшення,
Де камінь висохлий, де не дзюрчить вода. Лиш
Простяглася тінь під скелею червоною
(Сховайся у тім затінку під скелею червоною)
І я тобі таке щось покажу, ні крапельки не схоже
На тінь твою, що вранці бігає слідом твоїм,
Ані на тінь, що ввечері стрічається з тобою.
Я покажу тобі сам жах у жмені пороху.

Frisch weht der Wind
Der Heimat zu
Mein Frisch Kind
Wo weilest du?¹

«Ти рік тому вперше дарував мені гіацинти;
«Дівча гіацинтове — так мене називали».
— Коли поверталися ми пізно з Гіацинтового саду,
Ти — з оберемком квітів, з краплями дощу у волоссі,
Онімів я, нічого не чув я, не був я тоді
Ні живий, ані мертвий, не відав нічого,
В серце світла дивився, дивився у тишу.
Oed' und leer das Meer².
Мадам Созостріс, уславлена ясновидиця,

¹ Свіжо вітер віє
В краї батьківщинні,
Дитя моє ірландське,
Де ж ти нині? (Нім.) — з опери Р. Вагнера «Трістан та Ізольда».

² Море пустельне, море порожнє (нім.).

Мала сильний нежить, незважаючи на те,
Що мала славу наймудрішої жінки в Європі
З колодою карт зловісних. Так, прорекла вона,
Ось ваша карта — Моряк Фінікійський втонулий
(Де були очі — там перли нині. Погляньте!),
А це — Белладонна, Пані Скель,
Володарка Обставин.
А ось чоловік із трьома костурами, ось вам і Колесо,
А тут вам купець одноокий, а ця ось — порожня.
Він щось тягне на спині, та це —
Заборонено мені бачити. А де ж той Повішеник?
Бійтеся смерті від води.
Бачу юрми людей, кружеляють по колу.
Вельми дякую. Як зустрінетесь з панею Еквітон,
Їй скажіть, що сама принесу гороскопа —
Нині пильнуйтеся не завадить.

Нереальне місто
Під бурою млою зимового ранку.
Пливе натовп Лондонським мостом, так їх багато.
Не гадав я, що смерть потоптала вже так багато.
Зітхання злітали з їх вуст, короткі й нечасті.
Кожен на брук поглядав, кожен дивився під ноги.
Пливли вгору і вділ по Кінг Вільям Стріт,
Де Сент Мері Вулнос години відмірює,
З мертвим звуком на дев'ятім останнім ударі.
Зустрів тут знайомого. Спинивсь він на окрик мій:
«Стетсон!»

Ми ж були з тобою у флоті під Мілами!
Той труп, що ти закопував у садку ще торік,
Чи вже він покільчився? Чи завітне весною?
Чи, може, раптовий мороз його перешкварив?
О, тільки пса тримай чимдалі, цей друг людини
так нас любить,

Він вирве труп той відтіля і струбить!
Ти!
Hypocrite lecteur! — mon semblable, — mon frere!¹

II. Гра в шахи

Її крісло лискучим троном
Палало на мармурі, люстро її
Серед різьблених колон виноградом обплетене.
Золотий Купідон з-поміж грон вигляда,
(Інший — очі крилом затулив).
Подвоювалося полум'я свічок у семисвічнику,
Зронивши відблиск на столи, і там стрічалось
З щедротним мерехтінням самоцвітів,
Що рясно всипали її футляр атласний;
З флаконів кришталевих та із слонокості
Плинув запах її вишуканих парфумів —
Порошкових, і плинних, і мазей — все це паморочило,
І почуття затоплювало. А повітря свіже,
Що плинуло з вікна, ті пахощі підносило
До свіч, аби ще яскравіш горіли,
І до кесонів дим звивався змійно,
Оживлюючи візерунки ламбрекенів.
У хвилях почорніла деревина, окута міддю,
Палала зелено і жовтожаро, лямована камінням
кольоровим,
Плив різьблений дельфін в тім полиску смутнім.
Над античним каміном була виставлена,
Мов крізь вікно проглядала, — сцена така лісова:
Перетворення Філомели, згвалтованої
Володарем варварів. Там досі соловейко
Повнить пустелю голосом цнотливим.
І досі плаче, досі кличе світ,

¹ Брехливий читачу! Мій ближній, — мій брате! (Франц.) — рядок з «Квітів Зла» Шарля Бодлера.

Б'є в його запаскуджені вуха своїм «тьох-тьох».
А також інші пні, обрубки висхлі часу.
Повідано на стінах: там постаті з'являлись,
Кімнату обступивши, аж вона принишкла.
На сходах човгав чийсь тяжезний крок.
Під блиском там, під щіткою її волосся,
Вогнистими цятками розсипалось,
Словами жевріло і дико затихало.

«Біда мені з нервами нині. Справді, біда.

Лишися зі мною

І не мовчи. Чому ти ніколи ні слова? Скажи щось.
Про що ти задумався? Про що ти? Про що?
Ніколи не знаю, про що ти думаєш. Думай».
Я думаю: ми на алеї щурів,
Де покійники кості свої погубили.
«Що то за гамір?»

То вітер за дверима.

«Що то за гамір знов? Що робить вітер?»

Нічого. Нічого і ще раз нічого.

Чи

Не знаєш нічого? Не бачиш? Чи справді нічого
Не пригадуєш?»

Пригадую:

Де були очі — нині перлини.

«Чи ти живий, чи ні? Чи в тебе в голові нема нічого?»

Але

О О О — той шекспірівський Бешкет,

Такий грайливий,

Такий блискітливий!

«Так що ж робити? Що робити?»

«Отак зірвись і побіжи на вулицю,

Волосся розпустивши. А завтра що?

Що взагалі нам діяти?»

Гаряча ванна о десятій,

Авто закрито о четвертій, як піде дощ.

За шахи сісти — очі без повік
Заплющити і стуку в двері ждати.

Коли чоловік тієї Лілі з війська вернувся, я їй сказала,
Не добираючи слів, просто сказала їй:
ПОКВАПСЯ, ВЖЕ ПОРА.

Повернеться зараз Альберт, візьми — причепурися.
Він спита, де ж ті гроші, що їх лишав тобі
На дантиста. Бачила я: при мені давав їх.
Чула ж бо, як він нараював: «Лілі,

вони в тебе понавипадали,

Новісінькі встав, бо дивитись на тебе не можу».
І я вже не можу, кажу: «Подумай про бідолаху.
Був у війську чотири роки. Стужився за ласкою.
А коли ти не хочеш, тебе виручать інші».
Ах так? — вона мені. — Я ж їй: а певно, так.
Знаю, кому зобов'язана, — каже і в вічі мені зазирає.
МЕРЩІЙ БУДЬ ЛАСКА ПОРА ВЖЕ ПОРА.
Тобі це не до вподоби, роби як знаєш, — кажу їй, —
Інші тільки чекають, аби його переманити.
Як Альберт покине тебе, пам'ятай: я застерігала.
І не сором тобі, кажу їй, виглядати такою старою
(Їй же щойно тридцять перший).
Чим же мушу зарадити, — смутно вона проказує.
То все ті пігулки, приймала їх, щоб викинути.
(Має вже п'ятеро, мало не вмерла від

Джорджа малого.)

Аптекарь казав: «Не турбуйся». Та чулася

дуже кепсько.

Ти справді таки дурненька, — кажу їй на те.
Коли Альберт не залишить тебе, так навіщо,
Навіщо ти віддавалася, коли дітей не хочеш?
МЕРЩІЙ БУДЬ ЛАСКА ПОРА ВЖЕ ПОРА.
Альберт вернувся в неділю. Шинку приготували.
І мене запросили, щоб скуштувала гарячої.

МЕРЩІЙ БУДЬ ЛАСКА ПОРА ВЖЕ ПОРА.
МЕРЩІЙ БУДЬ ЛАСКА ПОРА ВЖЕ ПОРА.
Добраніч, Білле. Добраніч, Лу. Добраніч, Мей.
Добраніч. Па. Па. Добраніч. Добраніч.
На добраніч, вельможні пані,
На добраніч, любі пані. Добраніч. Добраніч.

III. Вогненна проповідь

Намет ріки роздерто; останні пальці листя
В підмоклій глині берега втонули. Вітер
Безголосий перетинає землю буру. Німфи від'їхали.
Мила Темзо, тихо плинь, поки пісню викінчу.
Не спливають в нурті порожні пляшки,
папірці з бутербродів,
Ні шовкові носовички, ні недокурки,
Ні інші свідчення про літні ночі. Німфи від'їхали.
Десь поділися, не лишивши адреси, їх друзі
Згаяли час і щезли — нащадки директорів з Сіті.
Над хвилями Женевського озера сів я та й заривав...
Мила Темзо, тихо плинь, поки пісню доспіваю.
Мила Темзо, тихо плинь, — глуху пісню і недовгу,
Та нахабне за собою чую в подуві морозу
Кісток глухе торохтіння й хихотіння, як погрозу.

Щур прошмигнув м'яко серед трав, серед зел,
Поволік черевце ослизле пониззям береговим,
Коли я рибалив у каналі затхлому
В надвечір'ї зимовім, близько: ген за газівнею
Я міркував про смерть королевича-брата
І загин короля-батька, що в смерті його попередив.
Голі тіла білили на березі серед болота,
На сухім, приземкуватім горищі кості лежали,
Лише щур прошурхотить по них вряди-годи.

Ввижається мені, що в тиші чую за плечима
Одлуння то клаксонів, то моторів. Разом з ними
У повесінні до пані Портер іде Суїні.
Висяє над пані Портер та її донькою
Молодик-місяченько ясною долонькою,
Вони ніженьки миють содовою водою

Et o ces voix d'enfants, chantant dans la coupole!¹

Тюїть, тюїть, фюїть.
Тьох, тьох, тьох, тьох, тьох.
Таке бруталне гвалтування!
О Терю!

Нереальне місто
Під бурою млою зимового полудня.
Пан Евгенідес, гендляр зі Смірни,
Неголений, з повними кишнями родзинок
(До Лондона дістається без ускладнень —
на акредитиви),
Запросив мене ламаною французькою
Спершу на снідання до готелю «Кенон Стріт»,
А потім ще на уїк-енд у «Метрополь».
Фіалкової години, коли очі та спина
Підносяться над конторками, коли машина людська
Вичікує, дрижить в нетерпінні, наче таксі,
Я, Тіресій, хоч і невидючий, два життя запізнав,
Я, дідуган з зів'ялими грудьми жіночими,
Бачу — несе всіх додому фіалковий час вечірній.
Мандрівника, що з мандрів повертається,
Друкарку, що прибирає рештки снідання, затоплює
Грубу і виставляє на стіл консерви.

¹ О ці дитячі голоси, що співають під куполом! (Франц.) — з сонета Поля Верлена «Парсіфаль».

За вікном простяглась ризиковано,
Сохне її комбінація, сонцем вечірнім осяяна.
Рейвах такий на каналі (вночі — її ліжко),
Панчохи й пантофлі, сорочини й корсети.
Я, Тіресій, дідок із вим'ятим вим'ям,
Передбачив усе, що буде, все збагнув до кінця
І очікував гостя сподіваного.
Онде ж і він: коростявий молодичок,
Клерк з найдрібніших. Поглядом відпиха,
Виступає понуро. На ньому пиха,
Як шовковий циліндр на бредфордському мільйонері.
Час підходящий, як він сподівався.
Скінчила їсти, сидить та й нудьгує.
Знає: в бажаннях збайдужіла,
Та піддається його пестоцям безвільно.
Нетерпеливиться йому — іде на приступ зразу.
І поповзом рука — не зустрічає спротиву.
Його пиха взаємності від неї не жадає.
Досить з нього приємності й такої.
(І я, Тіресій, на все те надивився,
Сподіяне на ліжку чи каналі,
Я, той, який сидів під муром Фів,
Приймав із вуст конаючих слова прощання.)
На довершення по-батьківськи цілує
І в сутінках навпомацки човгає по сходах...
Одвернувшись, вона в люстерко смутно поглядає
Байдуже: коханець пішов чи ні, позіхає,
І чує в собі ледь дозрілу полегшу чи задавнену втому:
«Добре, що вже по цьому, славно, що вже по всьому».
Коли вже пані согрішити привелось,
Вона бере голівоньку в долоні,
Пригладжує шорстке своє волосся
Й міня платівочку на грамофоні.
«До мене линула ця музика над плесом»,
Бігла вздовж Стренду, по Квін-Вікторія-стріт.

О Сіті, Сіті, я часом вчуваю,
Стоячи перед баром на Лоуер-Темз-стріт,
Солодкий подзвін мандолінних струн
І брязк, і галас зсередини, де рибалки
Тиняються опівдні і де стіни
Великомученика Магнуса святого,
Де пишноти і золота іонійського премного.

Нафтовий випар
Вдаряє у ніс
Баржі на вибір
Вітер на течію зніс
Багряні вітрила
Вгору
Крила важезні звели
Баржі долають вали
Тягнуть колоди
По Грінвіч попливли
Повз Острів Псів
Weialala leia
Wallala leialala
Єлизавета і Лестер
Весло до весла
Об стерно собі терлася
Хвиля й несла
Човен рудозлотен
Мушля золота
Хвиля за хвилею
Берег огорта
За лагідним вітром вниз
Видзвін дзвонів
З білих башт нісся
Weialala leia
Wallala leialala

«Трамваї й дерева обсіпані глиною.
Гайбері породило мене. Річмонд та К'ю

Погубили мене. В Річмонді розтулила коліна я,
Навзнак лежачи на вузенькому денці каное».

«Мої ноги в Маргейті, а серце моє
Під ногами у мене. Коли ж він прохолов,
То плакав та обіцяв: «Нове життя настає!»
Я ж промовчала — хіба ж мені вірити знов?»

«В пісках Маргейту
Не можу поєднати
Ніщо з нічим.
Нігті поламані, руки брудні,
Бідні люди, вам чекати ніщо з нічим,
Ні на що сподіватись»,
 la la
До Карфагена потім я прибув,
Палаючи, палаючи, палаючи.
О Боже, вирви мене.
О Боже, вирви,
палаючи...

IV. Смерть від води

Флебас-фінікієць, два тижні вже мертвий,
Забув чайок ячання і морські колихання,
І зиск, і втрату.

Шепотливі нурти підводні
Його кості вилизали. Він у вир поринув,
Вернувшись у юне поліття, і життя повторив,
То вгору підносячись, то спускаючись.

 Поганче а чи іудею,
О ти, стерничий, що бурю обходиш поворотом стерна,
Згадай Флебаса, що був гарний і стрункий, як ти.

V. Що нагримів грім

По кривавім блиску смолоскипів на лицах спітнілих,
По крижаній тиші садів,
По злій агонії на кам'яних майданах,
По зойку та по лементі,
По льохах, палацах, по відлунні,
На горах далеких громів весняних
Хто живий був, нині покійник,
Ми, що живими були, нині конаємо
З дрібочкою терпцю.

Нема тут води, тільки скеля голісінька,
Скеля безводна й піщана стежина,
Що високо в'ється на верхогір'я.
Гори скелясті, скелі безводні.
Була б тут вода — зупинилися б, напилися б,
Ні спинятись між скель, ні помислити,
Піт тут сухий та піщане кайдання.
Якби ж вода зажебоніла поміж скель!
Мертвотна паща гір, їй сплюнути несила.
Ніхто не стане тут, не сяде, не приляже,
Тут між хребтів немає навіть тиші,
Лише сухий безплідний грім.
Тут навіть самоти немає серед скель,
Лиш набурмосені червоні лица кплять
З дверей порепаних осадкуватих глинянок.

Якби ж то тут вода була!

А не скеля
Якби ж то скеля
Та ще й вода
І вода
Й джерело
Криниця між скель
Якби ж вода співала

Не цикада
І не трава суха
Якби ж тремтячий голосок води у скелі
Де дрозд-пустельник в сосонках співає

Крап кап крап кап кап кап кап кап
Та нема тут води

Хто ж той третій, що завше йде обіч?
Коли рахую, то лиш ти та я,
Та коли гляну перед себе на стежку білу,
То завжди третій є, що поруч тебе крокує,
У плащ рудий загорнутий, під каптуром.
Не відаю: то чоловік чи жінка.
— Так хто ж отой, що збоку біля тебе?

Що то за звук повис в повітрі високо
Чи лемент материнський зболений
Що то за юрми в каптурах роятся

Табуном на землі поколотій на рівнині
І тільки обрій плоский їх вміщає
Що то за місто ген та над горами
Трощиться, перетворюється, вибухає у фіалковій імлі?
Вежі повержено
Єрусалим Афіни Александрія
Відень Лондон
Неймовірно

Натягла ніби струни коси чорні-чорнющі
І заграла на них собі жінка зашепотіла
Серед іскор фіалкових крил лопотіння
Кажани з лицями немовлят свистіли
І сторч головою повзли по стінах зчорнілих
Спогади дзвонів дзвонили ті що години міряли
І сторч головою вежі в повітрі стояли

І линули пісні з порожнечі цистерн
та висхлих криниць
В запалій норі в осередді гірському
В променях місяця трави співають
На розритому цвинтарі біля каплиці
То порожня каплиця притулок для вихорів
Вони термосять дверима незачиненими
й вікнами без шибок
Вони висушують кості які вже не скривдять нікого
Лиш півень стоїть на кривельнім гонті
Ку-ку-ріку ку-ку-ріку
В спалахах блискавки. Потім вологий повів
Дощ напорочив

Ганг висихав, незворушні листки
Чекали дощів та хмари похмурі,
Громадились віддаля, ген над Гімавантом.
Гороїжились джунглі між тихої тиші.
І гримнув грім
ДА¹

Datta: чому ми себе присвятили?
Друже, кров бурунить у серці.
Жахлива відвага в хвилю слабості,
Вік мудрощів її повіки не затре.
Отим, єдино тим в житті ми існували,
Чого не відшукати по некрологах,
Ні в згадках, павуками переплетених,
Ні під печаткою, яку нотар зламає
В помешканнях спустілих наших.
ДА

Dayadhvam: почув я, коли ключ
Раз повернувся в замок, один-єдиний раз

¹ Datta, Dayadhvam, Damyata — слова творця світу Праджapati з давньоіндійської книги «Упанішади». Три тлумачення слова «ДА»: «давай, співчуйвай, владарюй».

Про ключ з нас кожен думає, кожен в тюрмі своїй.
І, мислячи про ключ, в'язницю кожен стверджує.
Тільки в сутінках в небеснім видінні
Мертвий Кориолан на хвилю оживає.
ДА

Damyata: човен відповів,
Весло долоні, що знає і вітрило, й весло,
Спокійне море було, твоє б серце відповіло,
Весло на запросини, ритмом слухняним відповіло
Долоням кермуючим.

Сидів я на березі

Та рибалив. Позад мене рівнина неродюча.
Чи дам я лад землям своїм нарешті?
Ой, міст Лондонський падає, падає, падає.
Poi s'ascose nel foco che dli affina¹
Quando fiam uti chelidon² — Ластівко ластівонько
Le Prince d'Aquitaine à la tour abolie...³
Хай підіпруть уривки ці мою руїну.
Та Бог з тобою. Ієронім шалений.
Datta. Dayadhvam. Damyata.
Schantih schantih schantih⁴.

¹ І зник в очисного вогню лавині (Данте «Чистилище»).

² Стати б мені ластівкою (*латин.*).

³ Аквітанський принц біля руїн вежі... (*Франц.*).

⁴ Закінчення однієї з книг «Упанішад», що означає «мир, вищий за всяке розуміння».

З БАЛКАРСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Кайсин Кулієв
(1917—1985)

ВЕЧІР

Мій вечоре, я знав, що ти грядеш,
Що кроки ти не забариш урочі,
Що світ густою тьмою ти заллєш
І ніч наблизиш ти — посланець ночі!

О вечоре, ти вже мій день зборов,
І нас одною линвою зв'язало.
Ти не прийти не міг, і ти прийшов
Таким, яким ввижавсь мені, бувало.

Хоч би й схотів я — сил не стане всіх,
Міцніючи, розкрять громом тишу...
Я полудня в полудень не беріг,
Об чім сумую й думаю частіше.

Ти, вечоре, не зраджував мене —
Вечірні сили я на тебе трачу.
Я бачив ранок, зустрічався з днем,
Тепер, мій вечоре, твоє лице я бачу!

Як всі погаслі мешканці землі,
Ні дню, ні ранку я не дорікаю.
Ніщо не вічне. Та на вічнім тлі
І ти не вічний — це я добре знаю.

Я бачив гори, і зелений гай,
І птахів, битих в шалі ураганом.

Ти, вечоре, сповив усе туманом,
І все ж тебе благаю я: «Загайсь!»

Як, вечоре, не темно — все одно
Існую я: в передпокої ночі
Я бачу вулицю, і вікна бачу отчі,
І дівчину, яка спішить в кіно.

Мій вечоре, побути дай з людьми,
Будь добрий і продовжи мою долю,
І здатність розуміти не візьми,
І не карай байдужістю до болю!

Згас полудень, мій вечір засинів,
Тож довше ти дивися в мої очі.
Не винен я, а ти — і поготів.
Невідворотна зміна дня і ночі.

До кори чинари притулюсь
Я своїм неголеним обличчям,
Може, її спокоєм проймусь,
Що пронесла крізь усі сторіччя.

І моя неголена щока
Ледь торкнеться до кори сухої,
І небес захмарена ріка
Нам уділить протіні легкої.

До чинари ніжно притулюсь,
Обійму я стан її руками,
Може, її спокоєм проймусь,
Бо ж спокійні сніг, трава і камінь.

І подаленілий шум ріки,
Запах чебрецю і запах м'яти
Доторкнеться ніжно до щоки
У чинарнім шумі розіллятий.

Земле рідна, ти завжди була
Крилами мого ясного льоту.
Земле рідна, ти мені дала
І печаль, і радість, і турботу.

Дах дала і золото хлібів,
Дні у сонці й зоряниці грізні,
Ніжний солод молодих гріхів
З гіркотою покаянь запізних.

Диво творення дала пісень,
Світло й тіні — все це не примари.
Просте щастя: в нещасливий день
Притулитись до кори чинари.

* * *

Де піч не з вогником,
Там хліба не буває.
Хто меле язиком,
Той мудрості не знає.

Земля ж бо не кричить,
Хоч і пшеницю родить.
І в горах тур мовчить
Відважної породи.

Мовчазна теж зорить
Зоря, хоч всіх світліш.
Орел і той мовчить,
А в нього зір — мов ніж.

Бочки, сповиті сном,
Мовчать — вино у кожній.
Розкажуть про вино
Лише бочки порожні.

• ————— •
* * *

Коли слово «честь» і слово «совість»
Ти в скептичній зміщуєш полові,
І обсміюєш ти незчисленно
Землю рідну і траву зелену,

Їжу ту, що смачно ти жуєш,
Воду ту, що так жагуче п'єш,
Смієся ж над усім — презирства дим
Над іменням батька негучним,
Й матір їсть насмішок їдь зухвала,
Бо ж тебе в колиці колихала.

Ти забув, що за гірським законом
Предок твій життя вінчав би сконом,
Ніж безчестя скуштувати сором.
Предок твій був вірний рідним горам,
Честь свою він до життя рівняв,
Швидше б він вогнем себе пойняв!

Скажуть «совість» — ти махнеш рукою,
Пахне честь тобі старовиною,
Та коли уже ти станеш глиною,
Щезнеш геть рікою швидкоплинною,
Світом все ж — і це не випадковість —
Рухатиме честь і рухатиме совість.

Журитися не варто в смутен час,
Що от жінки — не янголи у нас.

Самі ми теж не янголи, либонь,
Хоча, можливо, інколи крилаті,
Коли жінки дарують свій вогонь
Й нас пригощають на своєму святі.

Ніколи я не бачив янголиць,
Крил не торкав, не цілував їх лиць,
Не повторяв імен таких оманних
В госпіталях, в палатах лікарняних
Й, повержений, все ж не лежав я ниць.

І не у янголів у дні біди
Просив я хліба, солі і води.
У дні минулі та ж лукава врода
Манила зором грішного мене
І не безплотним янгольським вогнем —
Жіночим, бо ж не янгольська природа.

У радості я з ними танцював,
А в смутен день і плакав, і ридав,
Розраду в них у дні знаходив чорні.
Як це прекрасно, що жінки якраз
Із плоті грішної таки сотворені,
Святі і дивно грішні водночас —
З них світло нетутешнє йде на нас.

Світ знову повен страхів, неспокійний.
Війна десь знову грає в свій ріжок.
А в горах, тут, мов батько мій покійний,
Спокійно горець уклада стіжок.

Сьогодні, як в минулі всі віки,
Дзвенить коса, кладе в покіс травини,
І свіже сіно пахне залюбки,
Аж ним пропахли в небесах хмарини.

Руйнуються підвалини твердині,
Біда готова світ сповити в тьму —
Копиці сіна, скошеного нині,
Стоять, мов сотні літ колись тому.

Стоїть косар і, мов його предтечі,
Словами діда, тож послухай ти,
Шепоче ліс і лист кладе на плечі,
Шепоче: «Од життя не утекти!»

Я бачу: вийшли буйволи юрбою,
Вигострює орел свій влучний зір,
Неначе зброї, вогневої зброї
Не вигадали люди до сих пір.

Лягає сонце косарю на плечі,
Палає неба синя дивина,
Неначе світ, де наступа мій вечір,
Не нажахала жодна ще війна.

Граблями підправляє стіг спокійний,
Поважний горець, мов його стіжок,
Неначе всі вже відгриміли війни,
Кладе косар косу на моріжок...

Минув твій полудень, прийшов вечірній час.
Всьому своя пора — іде вже ніч до нас.
Як на порозі стійкості бракує,
Бо ж ти не вічний — не бентежся всує,
У наших гір і скель учися повсякчас.

І не жахайся блискавок. Тривоги
Стрічай без ляку в дощ і снігопад —
Бери за приклад сміливість дороги,
Що мовчки терпить сніг, і дощ, і град.

На заметільнім, на нічнім порозі
Візьми за приклад сад, де буйні соки сплять,
Де білі стовбури аж крекчуть на морозі,
Але даремним гнівом не грішать.

Народ малий наш, та в його іменні —
Терпіння горде батьківських осель.
Сказав мудрець: «Лише стійкі — блаженні!»
Візьми за приклад стійкість наших скель.

І заздри тому лиш, хто сміло з хуртовиною
Іде на прю, зневаживши грізьбу,
Лиш тому, хто лишається людиною,
Людиною і в нелюдську добу.

Лиш тому заздри, хто іде по полю
Й од поту од солоного осліп,
Хто не кляне свою нещасну долю,
Хоча солоний піт, хоча гіркавий хліб.

Не потребую жодної полегші.
Життя моє, ти скрізь мене веди.

Хліби гіркі і днів трудні мережі,
Тож стійкістю мене нагороди.

Життя, прошу: за всякої погоди
Дай бути щасливим з крапельки роси,
Б'є джерело — затамувати подих,
Є квітка — захлинутись од краси.

СОН ЗИМОВОЇ НОЧІ

Йшов сніг. У холоднім розгоні
летіли сніжинки з імлі.
Я спав, наді мною червоні
тюльпани Чегема цвіли.

Йшов сніг. І, закутана в чари,
дрімала душа у траві.
Йшов сніг. Зеленіла чинара,
цвіли мої сни зимові.

ПАМ'ЯТІ МАТЕРІ

1

«Допоки мати є, — казали звіддавен, —
в душі світа».

Як я тепер в це вірю!

І в найчорнішу мить світився біло день,
бо неньчина зоря не гасла у сузір'ї.
Тепер її нема. І світла дивен квіт,
що сявав у душі,

опав на гострім зламі.

І вперше ранок не прийшов у світ:
удосвіта погасла тихо мама.

2

Як плакав я малим, коли у сні
ввижалося страшне: померла мати!
Той сон, як грім, будив і на війні,
навіть тоді, як спали всі гармати.

Поквапно слав трикутники з війни
і ждав, холонучи, вісток од мами.
Сьогодні ж наяву хилюся до труни,
як дерево, підтяте блискавками.

3

Я кулі не шукав. Але в бою
ішов у рїст, як личило солдату.
Бо вірив: коли стрїну смерть свою,
мене оплаче, не забуде мати.

І легше йти в атаку нам було,
і впасти легше на жаккій дорозі:
не лиш слова нас брали на крило,
а й сльози наших матерів. І сльози.

4

А ньєнки тих, хто їх раніш ховав,
напевне ж, не були моєї гірші.
Як рано сніг синам на скроні впав!
Тепер він і мені у скроні дише.

І я хилюсь до сиріт у журі,
як журавель в замерзлому озерці.
Єдиний раз нас ранять матері.
Тепер та рана — і в моєму серці.

5

Здолавши скелі і правічний ліс,
знесилений, в морози тричі кляті,
вертавсь додому і душею грівсь
біля твого негасного багаття.

Тепер між нас лягли такі хребти,
закуті в крижані, холодні лати,
які мені довік не перейти.
Вже не дійти мені до тебе, мати!

6

Тепер твій голос чую лиш у сні:
така далека далеч поміж нами!

І квіт очей, і образ твій мені
однині лиш у сні приходять, мамо!

Вже не схилюсь до рук твоїх повік,
які ні разу не принесли болю:
між нас мости зламав страшний потік.
Хіба що в сні побачуся з тобою...

7

Ти рано мужа втратила.

І ми

росли, малі, під горем та бідюю.
Та й в чорний день між добрими людьми
душа твоя світилась чистотою.

І в тузі по отецькій стороні
все віддавала синові своєму,
щоб малося йому на чужині,
як в рідному, далекому Чегемі.

8

В чужім краю, втомившись од розпук,
до пліч твоїх щокою притулявся,
і танув полиновий дим розлук,
і я в дитинство знову повертався.

І чувся шепіт отчої ріки,
так наче ми вернулись в давнє наше.
І сніг чегемський падав крізь віки,
і чуб голубили вітри Кьок-Тáша.

9

Вже посивілий, до твоїх колін,
було, схилюся в сутемінь зимову.
І одпливе перейдене, мов тінь,
і я собі хлоп'ям здаюся знову,

що, бавлячись, в далекім напівсні
впіймав жар-птицю з чарівного дійства!
Ніколи вже не вернуться ті дні,
і я не повернуся у дитинство!

10

Ховали матір. Вересень вповні
стояв, налитий літеплом, мов чара.
О, як білили гори вдалині!
Мені ж вони здались чорніші хмари.

Той скорбний день мого каяття
такий був світлий, в сонячній поливі,
як все прожите матір'ю життя,
Її надії, сльози і молитви.

11

Без тебе, мамо, перша віч спливла.
Тобі ж тепер нема ні дня, ні ночі:
ти перейшла за грань, де править мла.
Ні дощ, ні сніг тобі не зашепоче.

Все, як було: по колу йдуть світи.
Згортає вітер у чинарах крила.

Лиш місяць, що лице твоє світив,
в цю ніч освітлює твою могилу.

12

Біжу в твій дім од горя й самоти,
забувши, що тебе забрало лихо.
«Хоч вік шукай, та матір не знайти!» —
чинари плачуть на подвір'ї тихо.

Шукаю! Марне: не озвешся ти.
Лиш сум останнім журавлем кигиче.
Кричу! Та холодно мовчать світи...
О, горе всім, хто матір не докличе!..

13

«Негоже плакати мужу!» — так мені
ти говорила в мить мою найважчу.
Прости, що, зломлений, в самотині
Я над могилою твоєю плачу.

Прости, що вперше, як мале дитя,
тебе ослухавсь і ридаю скрушно.
В цей чорний вересень мого життя
я вперше, мамо, заповіт порушив!

14

«Не плач. То світ нас, матерів, беріг
од горя — пережити горе сина.

І коли смерть прийшла на мій поріг,
так мусить бути: я сама просила.

Просила всі літа її,
коли
зорі молилась в надвечір'я сині.
Хай душу не заступить тінь імлі!
Мужайся, заклинаю тебе, сину.

15

Лишаю одного. Прости, молю,
мене, дитино, в цю тяжку годину,
що вперше завдаю тобі жалю
своєю смертю. Не моя провина.

Я віджила. Аби лиш ти в путі
не спотикався і не знавсь з бідною.
Раділа я, що син мій при житті
ні разу не покрив себе ганьбою.

16

Лишаю самотнього. Прости!
Хто ж голову твою тепер прихиле?
Та знай: як честі й правді зрадиш ти,
я заригаю і в тісній могилі.

Будь мудрим. Важко полишати світ,
та жить не легше — пам'ятай до скону.
Донині серцем берегла твій слід,
тепер моя могила — оборона».

Так говорила ти в останній час —
 мій судія, моя свята наука.
 Коли, було, на манівці збивавсь,
 на правий шлях вела мене за руку.

Ти в спадок полишила доброту,
 сердечну мудрість і любов велику.
 Душі твоєї світлу висоту
 я прагнутиму осягти довіку.

На смертнім ложі вірила вона:
 «Не плач, ми ще побачимося, сину».
 Той голос тихий серце протина,
 коли в журі дивлюсь на верховини.

Однині ті слова в мені завжди...
 Та знов на гори подивився тужно.
 «Вам не зустрітися повік. Не жди», —
 сказали мені гори незворушно.

Гарсія Лорко, брате мій!
 Як жаль —
 вона читать не вміла! Коб уміла —
 зі мною б разом по тобі печаль
 по-материнськи в горах поділила.

Вона б сльозою вміла день і смерк,
 і весь Чегем хиливсь би з нею в горі.

Тепер їй не оплакати нашу смерть —
я сам її оплакую у горах.

20

Я нині горя скуштував того,
що й вас не обмине, рокує досвід.
«Чи мати вмерла в тебе одного?
О, скільки матерів пішло на той світ!» —

ви скажете.

То — істина, на жаль.
Та як вмира твоя — здається, часе,
що тільки ти зазнав таку печаль,
звідколи в груді попів б'є Клааса!

21

«Роби добро! У цьому смисл всього.
Як друг на камінь упаде підтято,
не полишай у горах одного,
аби себе й коня порятувати!»

Так научала ще з дитячих літ,
так наказала в мить свою останню.
Клянусь твоїй могилі: доки світ,
той заповіт святим для мене стане!

22

Із молока твого я взяв тепло
в поезію. І чистоту, і совість.

* * *

Учись у Баха, що в минулі роки
В прелюди своє горе виливав.
В співця гірського, що усі мороки
В нехитрій пісні аж на дно ховав.

Печаль невдач в твоїй порі смутенній
Йде хай у музику чи вірш твій — тільки так.
Чинив отак, біль подолавши, геній
І невідомий той співець — земляк.

ПАМ'ЯТІ ЧЕГЕМСЬКОГО РАТАЯ

Ти спину гнув на хліб — така була потреба.
І труд без нагород був твій найперший брат.
Ти знав: не падає пшениця з неба,
А падає на землю з неба град.
В Чегемі не було ні срібла, ані злата,
Його земля камінням лиш багата.
Твоя робота — ось в чім долі суть.
Твій сон — робота, вдень — знов на роботу.
Мій пращуре, до сьомого ти поту
Труждався так, що ні в чім дорікнуть!

Явою й сном був шмат малого поля.
На інших була схожа твоя доля.
А день робочий і вночі був, зваж.
Не дуже млин веселе сів мливо.
Ти посміхався і казав журливо:
«Як помремо, тоді й спочинок наш!»

Це спадок роду — праця ще з дитини.
Такого скарбу золоті крихтини
Ти взяв у душу, спину тяжко гнув.
До крові руки стер, збивав ти ноги,
Трудився так, що клаптик твій убогий
Здавався людям більшим, аніж був.

Весь вік ти горбився, весь вік трудився,
В аул вертався, танцював, молився,
Не кров чужу, а піт свій ти пролив.
Ти йшов і тяжко за соху тримався.
В любові ти землі своїй не клявся,
В любові ти не клявся — ти любив.

І смерть прийшла, як був ти за сохою,
Прийшла вона дорогою лихою

І повела за потойбічний кряж,
Куди і ми підем вслід за батьками,
Її, напевно, ти зустрів словами:
«Як помremo, тоді й спочинок наш!»

Щастя й горя спізнав він немало.
Саду власного листопад
Так під ноги війнеться, бувало,
Коли ще і не цвів його сад.

Жив він тихо з дітьми і дружиною,
Але так заглядала нужда,
Що вогонь зимовою годиною
Били злигодні, біла біда.

Шлях гладенький мандрівця не вабив,
Був кривий і вибоїстий все ж.
Він солодким життя не назвав би,
Де ж ти інше у біса візьмеш.

Без труда не давалось нічого.
І добра насудилось, і зла.
Певно ти, кривуляста дорого,
Його щастям солоним була.

Гордим був він, та з тої гордині,
Окрім кпину, ні крихти не мав.
Він тримався, гадаю так нині,
Лиш тому, що писав і співав.

І від нього лиш пісня зосталась
Та, якою разив він пільму,
Щоб братам його доля здавалась
Ледь світліш, аніж, власне, йому.

Сон, щасливий сон мені приснився
І над узголів'ям зупинився:
Юний я, ще все життя мені
Бігти по Чегемській по ущелині.

В хлопчику, що так вві сні зорів,
Сам себе я не пізнав одразу.
Жодних ще не скоїв я гріхів,
Ще в житті не каявся ні разу.

Гори білі білими були,
Виснуть скелі зусбіч стіною.
Наді мною клекотять орли,
І ріка гуркоче піді мною.

В мене ще доволі є снаги
Усмішкою світ обдарувати.
На свої помилки і борги
Не шукаю божевільно ради.

Я сміюсь, я не боюсь ніяк
Промахів, ані підлоти злої.
Ще для мене не відомий смак
Картоплини мерзлої гнилої.

Я іду, спекота не пече,
Стрічним людям щиро я радію.
Юний чуб мій ледь набік тече —
Проти вітру ним стріпнути вмю.

Певен сили, яблуком хрустів,
Біг та біг, не почував старіння.
Не добіг іще я до мостів
Страху та лихого збайдужіння.

Я іду — іще ніхто докіль
В мене кулі не спроволав ниці.
Ще і сам я на ворожу ціль
Не здіймав без промаху рушниці.

Юні безрозумні в мене дні.
Не січуть багатства й слави зливи.
Вслід ніхто не кида ще мені
Слів жорстоких, слів несправедливих.

Снилося — іду навістріч меті.
Снилося — яних пісень співаю
І того, що жде мене в житті,
Я собі ніяк не уявляю.

Світ знову повен страхів, неспокійний.
Війна десь знову грає в свій ріжок.
А в горах, тут, мов батько мій покійний,
Спокійно горець уклада стіжок.

Сьогодні, як в минулі всі віки,
Дзвенить коса, кладе в покіс травини,
І свіже сіно пахне залюбки,
Аж ним пропахли в небесах хмарини.

Руйнуються підвалини твердині,
Біда готова світ сповити в тьму —
Копиці сіна, скошеного нині,
Стоять, мов сотні літ колись тому.

Стоїть косар і, мов його предтечі,
Словами діда, тож послухай ти,
Шепоче ліс і лист кладе на плечі,
Шепоче: «Од життя не утекти!»

Я бачу: вийшли буйволи юрбою,
Вигострює орел свій влучний зір,
Неначе зброї, вогневої зброї
Не вигадали люди до сих пір.

Лягає сонце косарю на плечі,
Палає неба синя дивина,
Неначе світ, де наступа мій вечір,
Не нажахала жодна ще війна.

Граблями підправляє стіг спокійний,
Поважний горець, мов його стіжок,
Неначе всі вже відгриміли війни,
Кладе косар косу на моріжок...

З БАШКИРСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Мустай Карім
(1919—2005)

СЛОВО ДО САМОГО СЕБЕ

Я перше слово матері сказав,
А друге до землі промовив слово,
Із того часу тільки вчив і вчив,
А вчився, як всі люди, випадково.

Та розуму палюча спрага є
В мені самому! Я люблю поради.
І от уважний до розумних слів
Собі самому слово дати радий.

Хай мчать роки, приборкуючи нас.
Життя копитить, гриву розметавши.
Не шарпайся — хай собі роки мчать.
Терпіння май, будь терпеливий завше.

Не гнися, не хилися в кожен бік,
Верба хай гнеться й інша деревина.
І не тремти без вітру й на вітрах,
Ти ж не осика, ти ж таки людина.

Без жадоби наїдки споживай,
Без поспіху тягни до столу ложку.
І з думкою, що визріла в тобі,
Не поспішай, хай перезріє трошки.

Трутизна й ліки — роду одного,
Та в кожного своя є, брате, міра.

Без міри найгідніших ти не слав, —
Не гань без міри навіть бузувіра.

На місяць вознесешся — не дери
Ти свого носа: сонце завжди вище.
Як з місця ти почесного зійшов,
Не марнослов, що йдеш на кладовище.

Тягар чим важче тисне на плече,
Тим глибше в землю запускай коріння.
Та в труднощах ти завжди гідно жив,
Тож витримай полегші, май терпіння.

З БІЛОРУСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Ригор Бородулін
(1936—2014)

ІНТЕГРАЛИ НА ЦЕГЛІ

*Мулярам Нафтовуду —
студентам вечірнього
нафтового технікуму*

П'ять хвилинок перерви ще —
Олівцями працює бригада.
На цеглинах шорстких уцент
Грифель кришиться, прямо досада.

Метушливий метелик присів,
На косинці дівочій тріпочеться.
Як в орнаменті сцени усі —
У трикутниках, у трапеціях.

Ширша обрій, мов дівич-сон.
Рівень виверши — ніжно до щему.
Пахне вапном комбінезон,
Весняним хмаровинням, дощами.

Певно, час вже позбутися роб,
І далеко над двінською кручею
Грім басить, ніби наш виконроб,
Блискавку, мов рулетку, розкручує.

Весняні пригадаються сни
Ген
на верхів'ї будинку
невтомним їм,
Як внизу розв'язали вони
Рівняння з двома невідомими.

• ————— •
* * *

Славлю скатерку чисту,
Щойно качалкою скачану,
Чисту-пречисту,
Коли її мати в неділю рано
Застилає на стіл широкий.
Розправляє роги неспішно —
Спереду всі чотири,
Потім розплутує торочки,
І вони, з найм'якшого льону,
За пальці шорсткі чіпляються...
Нарешті почесне місце
Земних і надземних богів
Буханець житній займає,
І скатерть, мов лист кленовий,
З прожилками складок,
Бо качалась в чотири скалки, —
Стає настільною скатертю...

СОФІЙКА

Не скажуть у Полоцьку:
Софійський собор.
Тут його називають ласкаво:
Софійка.
Так партизани
Своїх зв'язкових називали.
Так гукав я колись
Доньку сусідську.
Храм Святої Софії —
Софійка...
Тягне руки в блакить,
Мов дві тополинки сухії,
Благає, аби громовиця не вдарила
По засіках заготзерна.
Хліб щоденний —
Ячмінь і жито
Вона затуляє од лютих злив.
На дверях окутих
Вуха скоби одтягує
Замок завушницею пудовою.

Від осколків і куль віспувата,
На світ Софійка поглядає
Очима цнотливими.
Здалеку,
з одинадцятого століття,
Ввечері сон до неї приходить
І сниться аж до світанку.
Незвичним запахом
Вітер дихне з Нафтограду —
Софійка прокинеться:

Стоїть незнайомий,
Од нафти блискучий,

Мов грак на таловині.
Де вона,
Довго Софійка не розуміє.
Здалеку в ранок оцей повернеться.
І тільки такий же рожевуватий,
Як дев'ять століть назад,
Над Двіною над розімлілою — туман...

МОЯ МОВА

Стверджують історики і мовознавці,
Що поступово стираються межі націй
І, нібито як пережиток,
 віджити повинна обов'язково
Ти, мово нені моєї — моя білоруська мово,
Та, що в мені пойменована — не анонімна,
Та, що по жилах тече моїх
 сонним Сожем і Німаном.
Очікую часу дружби людської,
Та не згоджусь, що рідні мови лускою
Були на рибині людства
 (хіба тут до полемічності?)
Яка у вічність пливе океаном вічності.
Листя осіннє жаріє, старечо жовкне,
Листя весняне кулачки розтуля з жагою
 дитинною.
І коли навіть мова моя і замовкне,
То не зробиться мертвою латиною.
Слова, де кожнісінький звук
Мов мерзла синичка ронить між тернами,
Не стануть медичними термінами.
Цюю мову
Мусять вивчити знову,
Щоб дізнатися,
Як Русь моя, біла
 од весняного квіту
 і кісток непроханої бридоти
 з-під черепастих свастик,
Вільною волею дорожила,
Як з братами і сестрами щиро дружила.
Коли мова моя
Увілеться в загальний людський океан, —

Потече в ньому стрімко і стримано
Теплим Гольфстрімом
І буде мені серце гріти
Кожним збереженим словом
Споконвічна, як жито,
моя білоруська мова!

* * *

Частенько ми багато каємось,
Аж пуп вривається, аж ну
Од хвилювання заїкаємось,
Щоб ртуттю стати десь «на нуль».

А нуль — становища з вигодою,
Тут тільки нашорошуй слух —
Підскочиш, як війне погодою,
Спадеш, як трісне коло вух.

Земля ж з угір'ями та ямами.
Покаявся — й минула січ.
Забули ми, як з покаяннями
Головоньки спадали з пліч.

Не застрашні для правди каїни,
Не встелиш м'яко всім у поті.
Я спотикаюсь —
Та не каюсь,
Щоб не розкаюватись потім.

СПІДНИЧКИ

В довгих і тьмавих сукнях
(Вік-свекор: «І сам не гам...»)
Понуро було і сумно
Веселим дівочим ногам.
Берізками молодими
Світили крізь морок віків
І гасли в завійному димові
На чоботях у парубків.
Під хмарою сукні —
сумно.
Ласкавий який моріг!
І вік молодий голосує
За емансипацію ніг.
В мелодіях катеринки
Сивий погас заповіт.
Нарешті зирнули з хитринкою
Колінця
на білий світ.
За модою —
лиш не спізнитися!
Стережись, парубоцтво, оман!
Все вгору спливають спіднички,
Немов той досвітній туман.
Не місце тут кислій міні.
Як сам себе не мани,
А ніжки в спідничці-міні
Спробуй-но обмини.
Здається,
сиджу на міні.
Тролейбус
у космос летить.
На звабну кульбабу-міні,

Їй-богу ж, дихну —
облетить.
Ну, як обійти стороною
Спідничок цих грішний плин —
Поети і астрономи
Од неба свій зір одвели!..

З ГРЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Йоргос Сеферис
(1900—1971)

ЗАПЕРЕЧЕННЯ

На пустельному березі білому,
мов голубка свята, безборонна,
шерхлі губи у спразі розкрили ми,
а вода, а вода ж солона.

На піску написали на білому
ім'я спраги — в чеканні завмерли.
Хвиля вдарила вогкими крилами —
ім'я стерлося, море стерло.

З тугими вітрилами, з гарячими крилами
серце в пристрасті мчало наосліп.
Були юні ми. Стали дорослі.
Ми змінили життя — плин змінили ми.

*Переклад Івана Драча
та Тетяни Чернишової*

ЗАСМУЧЕНА

Терпляче ти на камені присіла,
а вечір примостився на землі,
страждання зайнялося на чолі,
і чорнота очей твоїх доспіла.

Окрилля неслухняних твоїх губ
оголено так, виклично тремтіло.
Ходив навшпіньках вітер-легкоступ,
і прагнуло ридання твоє тіло.

В душі твоїй вже туга пробриніла,
і сліз її дочікувала мла...
Гнучкою ти галузкою була,
що хоче плід гойднути, осміліла.

Ти стрималась, ковтнувши всі жалі,
усмішкою ридань накривши гроно...
Такого ж сенсу надає землі
в холодних зорях синява бездонна.

*Переклад Івана Драча
та Тетяни Чернишової*

ВОДОХРЕЩА, 1937

Заквітчані море і гори ущербним холодним місяцем.
Смоковниці та асфоделі туляться біля скелі.
Глечик ввечері втамував свою денну спрагу.
Закрите ліжко ось-ось розкриється біля кипарисів. Над твоїм
золотим волоссям — зоряне волоття Лебеда та Альдебарана.

Я життя своє тут затримав, своє життя пілігрима.
Затримав у жовтих деревах, у раптових кущах дощів,
Де листя кленове світить на мокрих схилах,
Де жоден вогник не світить на верхогір'ї — отак вечоріє.

Я життя своє тут затримав, своє життя пілігрима.
Риска на лівій руці твоїй, риска маленька.
Тиха подряпина на золотому коліні твоєму —
Такі залишав трамонтан набіглий
На тихому пляжі торішнього літа.
Я життя своє тут затримав і чую
Навколо замерзлого озера голос чужий, замерзлий.

Ніхто й ні про що мене не питає — ніякі зустрічні обличчя,
Навіть згорблена жінка, що немовлятко годує.
Навіть чорна ущелина, чорна до чорного безміру,
Навіть біла рівнина, вгодована снігом білим, —
ніхто й ні про що мене не питає,
Ані час, замкнений в сірих німих капличках,
Ані руки, простягнуті в пошуках — бог зна,
чи шляху, чи вітру, чи долі.

Я життя своє тут затримав, своє життя пілігрима.
Я шепочу лише — у безмежному цьому мовчанні.
Я не вмю вже розмовляти, ані думати я не вмю,
Я шепочу лише, немов кипарис серед ночі дихає,
Людським голосом моря нічного на ріні — шепочу,
Спогадую голос твій — йому пасувало казати «щастя».

Я заплющую очі і самими очима шепочу.
Я шукаю під льодом таємничої зустрічі вод,
Бо усмішка моря на зиму в колодязі замкнута,
Бо жили мої намацують жили отих, що зникають,
Ненюфари під льодом, колихливі малі ненюфари —
Людина наосліп прямує снігами мовчання.

Я життя своє тут затримав, своє життя пілігрима.
Разом з життям ми шукаємо воду, що торкалась тебе.
Тяжкі крапельни в зеленолисті. На щоках блідих.
У садах спорожнілих. А в замерзлім басейні —
Мертвий лебідь пливе, ронячи білопір'я. Знайшли його
Поміж дерев живих серед твоїх очей заплаканих.

Нескінченний шлях цей і незмінний достоту,
Доки є в тебе стежка в дитячі роки,
Доки є в тебе стежка у сні і повір'я
І до тих, що у сні пощезали в могили морські,
Доки просиш пахучого тіла з любови і доки схиляєшся
Під твердими гілками чинар, аж отам,
Де спинився оголений промінь сонця,
І стрибнув собака, і крилами серце твоє забило, —
Шлях незмінний. Я життя своє в цьому житті затримав.

Замерзла вода під копитами збіглих коней.
А в підковах отих крижаних — сніг, сніг, сніг.

*Переклад Івана Драча
та Тетяни Чернишової*

КВІТИ КАМЕНЮ

Квіти каменю цвітуть перед морем зеленим.
Квіти судини мають з мертвим камінним пульсом,
Квіти каменю вилискують на дощі крапистому,
Квіти каменю — це найдавніші обличчя світу.
Вони вже тоді замовкли, коли ніхто ще не говорив.
Вони дозволили мені помовчати з ними
Разом з соснами, олеандрами і платанами.

*Переклад Івана Драча
та Тетяни Чернишової*

З ГРУЗИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Іраклій Абашидзе
(1909—1992)

ПОЕТАМ ГРУЗІЇ

Вітчизно кохана, рідная нене.
Рокочуть в душі твої гнівнії струни,
Сонце твоє ж нахилилось до мене —
Твоєю снагою і доблестю юний.

Грудьми годувала нас, в люди виводила,
Для праці дала мені гордії крила.
Доля моя днем твоїм благородна —
Ти голос ламкий мій благословила.

Що ж бо, Вітчизно, з тобою учинено,
Не раз ти долала ворожі напасті.
Ти перед недругом міцно зачинена,
Ти перед другом розчинена навстіж.

Всі неосяжнії наші простори,
Рамен богатирських снага величава,
Розуму дужого сніжнії гори, —
Вся ти, Вітчизно моя, незвичайна.

Звелися, повстали на орди ворожі
Сили народні — штормлять вони круто,
Рокочуть, затоплюють, гнівом помножені,
Гидь цю хижацьку, зграю цю люту.

Покликів братніх розносяться гули,
Кличуть степи — йде відлуння з вершини,

Із Казахстану я чую Джамбула,
Чую із Києва голос Тичини.

Янки Купали голос вражає —
Юначий вогонь тріпоче з розпуки,
Бачу сябра — він війська проводить
І вслід простягає з надією руки.

Братове, вітчизни ясні голоси ви,
Ви найрідніші брати, бо поети,
Будьте мечем ви, гострим і мстливим,
Пісні відгартуйте, наче багнети!

Вітчизно, ти щедра — прийми оці тости,
В щедротній любові щастя вивершуючи,
Та і булат за неї підносити
Нам, грузинським поетам, не вперше.

Хай же підступні орди жорстокі
Твердо крокують у пащу могили,
Хай їх огорне ганьба і неспокій
В отому саду, що вони столочили.

Бурі! Борців ви у нас віднайдете —
Вірністю серце поранене тішу.
Нової ми Грузії вірні поети —
Вітчизні ми клятву дали найсвятішу.

Наша снага у єднанні ростиме,
Скинемо крука із рідної крони,
Чуєш — до брата ідуть побратими;
Б'ються радянські міцні легіони!

ТАРАС

(за Отаром Чиладзе)

Бронзова людина дивиться на Дніпро,
Задумлива і похмура.
Зелені каштани з білими свічами
Ідуть до неї ходою прочан,
І передзвони невидимих дзвонів
Долучаються до Дніпра.

За рікою село принишкло,
І застиг у небі журавель криничний,
І півень на золотому снопі роздивляється простір
І такими вилисками лисніє на сонці,
Наче Бог його щойно пофарбував.

Бронзова людина дивиться на Дніпро.
Сільська дівчинка набирає води з криниці,
І так мало місця воді у відрі,
Що вона, як зелена засліплена пташка,
Шукає дівчинку і крилом б'є наосліп.

На Дніпро дивиться бронзова людина,
Сміється дівчинка і ступає
По своєму розлитому сонцю,
По своєму сонцю і по пшеничній пилюці —
Вільна й породиста.

Бронзова людина дивиться на Дніпро,
Строга й проста, як собор.
Біля ніг в неї квіти каштанів палають
Білі, як сніг, і вантажені
Сп'янілими бджолами.

Григол Абашидзе
(1914 — 1994)

ПЕРЕМОЖЕЦЬ

*Грузинському воїнові Кантарії,
одному з тих, хто підняв наше
переможне знамено над рейхстагом.*

Йшов в ярмі вогню, нелегка дорога,
Лиш одним я дихав — близько перемога,
Жив лише цим подихом єдиним
Вірив я — йшла віра перед мене,
Що засяє сонцем над Берліном
Вогняне знамено.

Ось тому ішов я, не зважав на рани,
Ось тому залишив я свій край коханий —
Шахту було важко залишати,
Та в душі я виплекав відвагу,
Щоб привіт свій ми змогли послати
Вам зі стін рейхстагу.

В цій надії жив я, вірив щохвилини,
Біля гір Кавказу, де його вершини,
Я чигав по п'ятах за злодюгою,
У лісах ламав тевтонські роги,
Так я жив шаленою напругою,
Не звернув з дороги.

Як назад оглянусь, на шляхи, вже пройдені,
Видно, врятували думи благородні

Рідної Вітчизни — мене, сина,
В сутінках ховали рідні віти.
Повз по трупах я, а смерть косила,
Втомлювався вітер.

Поспішали небом хмари грозовії,
Та я вірив свято, весь був у надії,
Боягуз — він раб, він не людина.
Голову високо підіймаю,
Впертому підкориться вершина,
Я ж — страху не знаю,

А доріг тих битих скільки поза нами,
Скрізь пожежі люті, скрізь криваві драми,
Того куля вбила чи граната,
Того підняла у небо міна —
Привиди все проводжали брата
До Берліна.

За бійцем, за воїном все летіли стогони:
«Коли ти не вернешся, з перемогою
Не розтрощиш те кубло тирана —
Будем бити в душу, наче дзвони,
І пектимуть в серці, наче рани
Ці — прокльони».

Був я вірним сином, клятву ніс у серці,
Все віддав Вітчизні, душу ніс у герці.
Злигодні не підпускав на постріл,
Хоч був критий кригою-корою,
Щоб ввійти в Берлін, на подвиг помсти
Грузії героєм.

Хто я? Та ніхто не знає мого ймення.
Тисячі ось стануть коло мене.

Пошикуй їх, молода відваго,
Поцікався ними поіменно —
Всіх, хто йшов під полум'яним стягом,
Праведним знаменом.

Не мене хіба чека моя кохана?
Не на мене ненька виглядає зрана?
Я ж спалив кубло вороже,
Я прийшов мільйонний, ні, не сам я.
Той, хто не прийшов, теж переможець —
Світла пам'ять!

Ілля Чавчавадзе
(1737—1807)

ВИДІННЯ

Поема
(Уривок)

V

О Арагво, доле швидкоплинна,
Ти картвелів¹ бачила чимало.
Берег твій колись моя країна
Розкішшю і медом застинала!

День сіяв у славі ясно-зелен,
Як гіркові дні на дні пропали.
Я люблю тебе, бо тут картвели
В купелі твоїй навек скупались.

Тут зродилась міць мого краю,
Нуртувала тут картвельська сила.
Кров свята картвелів — добре знаю,
Береги твої вогнем залила.

Там, де течію свою назавше
Ти змішала з тихою Курою,
Тут колись життя кипіло наше,
Голос наш колись гримів грозою.

Та спливли століття з течією,
І картвели ті — немов століття!..
Руки склавши з мукою моєю,
Я дивлюсь на наше лихоліття.

¹ *Картвели* — самоназва грузинів.

Що шукаю! Грізний виклик бурям!
Бо вітчизна на загибель дише.
Кров лише очам моїм похмурим
Відповідь жакливу ствердно пише.

VI

Поодинці ні Арагви стогін,
Ані Терек, ні лісів безмір'я
Зору не привабили старого,
Що дивився гордо з верхогір'я.

Сакартвелo¹ вдалині — вся зразу
До душі тулилася старому,
Самородок цей землі і часу
Відкривавсь в любові по-новому.

«Звідки ти з'явився, чоловіче,
Чом залишив ти свою оселю,
Що тебе сюди на гору кличе,
Чом підпер ти небо, наче стелю!»

Лиш сказав я це, як враз до того
Голос дивний я почув старого:

VII

«Всюди, Сакартвелo, я з тобою,
Твій безсмертний дух в тобі щомиті.
І дітей твоїх святою кров'ю
Мої груди, нині й прісно, змиті.

¹ Сакартвелo — Грузія.

Змучився твоєю я бідною,
Твої сльози мої очі мучать,
Днів твоїх полонений ордою,
Палить душу туга невсипуча.

Серце в струпах пам'ятає славу,
Як була ти вільна й твердорука,
Пам'ятає горду й величаву —
Зараз же румовища й пилюка.

Вже й сини не вірять, що ти в змозі
Здерти струпи, бо серця замкнулись,
Віру загубили по дорозі,
Твого храму діти одсахнулись.

Доки син твій не проб'є дороги
В храм знання — даремні твої жертви.
Доки розум не здола пороги
У житті суспільному — він мертвий.

Доки біль у серці, доти сльози
Мученицьку душу твою точать.
Те безсилля, ревнощі й погрози —
Не вони ж піднесення пророчать.

VIII

Тут ні в кого — сивого, малого
Не болить душа вітчизни болем.
В інший край пробиті вже дороги
Серцем цим — забудькуватим, кволим.

І хіба їм в голові проблісне,
Що у Бога те життя вартує,

Що спалилось на вогні вітчизни,
Що отецьким краєм не гордує.

Той святий, хто в підсумках облесних
Голову поклав для Сакартвелю.
Лицар той, хто впав у битвах чесних,
Того німбом голову сповило.

Оживе він у піснях народу,
Дід його ім'я дарує внуку.
Ошляхетнить він юнацьку вроду,
На ефесі шаблі стисне руку.

А старий, зачувши горду пісню,
Стрепенеться, мов на поклик грому,
Теж звитяжно згине, бо ж не пізно
За вітчизну вмерти і старому.

Мати в колисковій для дитини
В спів солодкий стисне свої болі,
Співом напророчить для хлопчини,
Побажає лицарської долі...

А дівча співатиме частіше
Про свого обранця, про героя.
Все пісні лунатимуть гучніше
І народну силу нам потроять...

ІХ

Де ж, картвели, той герой-звитяжець,
Кого я, ридаючи, шукаю,
Бур'яном зашилось поле враже,
А його немає і немає.

В вас померла та велика сила,
Що героїв зроджує чимало,
Бо для вас картвельство — вже могила,
Ви вітчизну нашу зацурали.

Що ж великі почуття народить,
Що запалить до борні охоту,
Бо ж навколо буйний цвіт природи,
Все навколо зібрано достоту,

Щоб зростало тут життя щасливо,
Повнилось від краю і до краю,
Гляньте — це не край, а ціле диво,
Це куток малий святого раю.

Ви вітчизну бідолашну в горі
Кинули погаслою любов'ю.
Бездіяльні ви — отож-бо хворі,
Зігнуті в своєму безголов'ю.

Мати ж сиротина у чужому
Нипає і не іде додому...

Х

Але й тут, де все так занепало,
Що, бува, небесна іскра блисне.
Деякі іще встають повстало,
Борються за доблесті вітчизни.

Але задрість в них така взялася,
Так підступність глибоко засіла,
Що снага в них ледве сповилася,
Як і вмерла та народна сила.

Лиш мужі прокинулись до бою —
За вітчизну в них страждання щирі.
Але вже не в мирі між собою,
Між собою в них нема довіри.

І навзаєм позбавляють честі,
Вони один з одного кепкують
І плюндрують те, що хочуть звести,
Помагають тому, з ким воюють.

XVI

Ось Тифліс!.. Я всюди чуйно слухав
Молодих, старих, жінок вродливих,
І князів — рабів малого духу,
І селян. Чекав я всюди дива.

Та клянусь я іменем картвела,
В думках їх я смислу не знаходив:
Де є справжня та життєва сила,
Я шукав — знаходив тільки подив.

Наче справжня радість бенкетує,
Відчувають, думають і діють,
Чом же метушня та часто всує
Ллють пекучі сльози за надію.

Їх старання годі відтворити,
Данина вони лише погоді.
Все не має сенсу ані крихти,
Все це вічне лицемірство — й годі!

Бо життя їх марне, пустоцвіте,
З ними словом я своїм німую.
Смак мені їх годі відтворити,
Бо захоплені, ні смаку не мають.

День минає, як минав учора,
Все іде в безглуздому відсійку.
Те, що дід створив учора гори,
Нині син проциндрить за копійку.

Почуття — за золото продажні,
Чесність — то за місяця посмішку.
А іржа кайданів — за відважність
Чесно вмерти за вітчизну в ліжку...

XVII

Ось і Мцхета — дивний дім героїв,
Джерело, що сили нам відродить,
Той картвел, що сили тут потроїв,
Випив трунку честі і свободи.

Дерево життя тут буйно квітне,
Виросло воно з грудей картвела,
Щастя джерело тут заповітне,
В нім кипіла предковична сила.

Де воно, те дерево пахуче,
Що цвіло і лікувало рани,
А під ним вода жива з-під кручі
Нуртувала нам безперестану.

Де те листя дерева святого,
Сік з якого й мертвого відродить,
Всі скропитись падали до нього,
Щоб відчути в серці смак свободи.

Не дзюркоче шал води живої,
Всохло дерево життя при ньому.
Із столиці стало із старої
Корчмарів містечко — та й по всьому.

Всі палаци — лиш руїни вбогі,
Кров життя колись тут буйно грала,
А сьогодні ті святі чертоги
Вже брудна худоба обчухрала...

XVIII

О вітчизно, ти — картвельське диво.
Та тобі вже заламали руки,
Розп'яли жорстоко і помстливо
На шляхах колючих горя й муки.

Хто пройшов такі тисячоліття,
Хто пилюці часу не піддався!
Маєш ти одна таке поліття,
Ти одна на силі спромоглася.

Два тисячоліття кров за тебе
Проливають горді твої діти
І навчились, коли є потреба,
Голови відважні не хилити.

Дві у нас були святі святині,
І картвел за них боровся смілий.
Бо вітчизна й віра — в нас єдині,
Тож вони обидві й уціліли...

XIX

Як згадаю ті жахні картини
З часу македонського героя,
Коли все, здавалося, погине,
Бо погибель завше зайді коять.

Як він ненавидів край наш вільний,
Як він кляв народ талановитий...
Як народ не любить і не цінить,
Довго не засидиться правитель.

Мов ганчірку, він топтав ногами
Нашу мову, чесний скарб народний,
Ворогом прийшов над ворогами,
Нищив цвіт надії благородний.

Як він ненавидів гідність роду,
Як топтав він батьківські могили,
В чому чесність і яса народу —
Спадок той нам пращури лишили.

Ненависть росла, немов задуха,
Бо покора шию лиш схиляє,
Раб покірний лиш вдає, що слуха,
А насправді — помсти він жадає.

XX

Помсти меч вовіки справедливий,
Коли він в ім'я і честь вітчизни —
І на супостата цілі зливи
Впали з гір — картвельська воля зблисне!

Лицаря відваги Парнаоза
З тих століть я в серці пам'ятаю,
Він стояв у тих визвольних грозах,
Наче меч, у тих боріннях краю.

Дух його на помсту окрилатів,
За народ вступився легінь грізний,

І на безсоромних супостатів
Впав мечем син гордої вітчизни.

Він повстанням керував безкраїм,
Знищив рабство і підданство кляте.
І над під'яремним рідним краєм
Сонце волі блиснуло завзяте.

Він підніс ім'я картвела гнане
Над усі кавказькі верховини.
Він загоїв Сакартвелю рани,
Об'єднав роздроблені руїни,

XXI

З того часу, Грузіє несхитна,
Ти у піхви шаблі не вкладала...
Та ж до тебе заздрість ненаситна
Од старих держав уже чигала.

З чотирьох сторін вже ворогове
Голову твою хотіли стяти,
Та сини твої, твої богове,
Не дали тобі умерти, мати.

На твій поклик, на твій голос, нене,
Юнаки йшли виклично і сміло,
Знамено скликало їх священне,
Всенародне рушення кипіло.

Час був, як за тебе помирати
Всі спішили, мов на поклик щастя,
Так, був час такий, вітчизно-мати,
Може, спомин цей тобі придасться?!

А тепер! Чи дні ті проминули,
Чи вже сила миршава, недужа,
Чи серця сини свої замкнули
І їм слава пращурів байдужа?!

XXII — XXIII¹

.....

XXIV

Зникло все: та сила, міць, життя те,
Стало все лихою пилюгою,
Зупинилось все, немов закляте,
Стало все — і ні на крок ногою.

А колись текло широким шляхом,
І картвела болі бились в ньому,
Йшло життя між radoщами й лихом,
Наче в сні пропало навісному.

Заздрість, то підступність мила берег,
Життя міцно розправляло крила.
З даліни вчуваю хвиль тих шерех —
В береги вдаряла буйна сила.

Потім в різні перейшла потоки
До життя відроджена країна,
Тож коли я ті впізнаю роки,
Слави блиск впізнаю на руїнах,

То ж коли, такі непоєднавчі,
Буйний вітер об'єднає душі?

¹ Ці розділи не збереглися.

І потоки зіллються назавше
В одну річку, молоду і дужу?

І коли вже племена Кавказу
Будуть славні спільною метою!
Блиск свободи, що п'янить одразу,
Їх пониже силою п'янкою.

Й заржавілі у віках кайдани
Впадуть, зразу стане святом будень,
Тож коли вже врешті честю стане
В Сакартвело та картвелом бути?!»

XXV

І в цю мить заgrimкотіло громом,
І луно по горах покотило,
Блискавка сяйнула над огромом —
Звивну річку миттю освітило.

Небо вкрилось чорною журою,
І туман стелитись став помалу.
Вітер заревів попід горою,
Курява стовпом закружеляла.

І обвал заgrimкотів зі скелі,
Люта, гнівна закипіла сила,
Мов природа встала із постелі,
І на пекло все перетворила.

Грім, вогонь, вода і громовиця —
Все злилося в дикому ударі...
Я ж шукав старого, я дивився,
Може, відшукаю на Мкінварі.

Хмар неслися непробивні тіні,
Небо стало чорним запиналом.
«Так і зникло дивне те видіння!» —
Серце мені стогоном сказало.

Але небо заясніло згодом,
І гора всміхнулась до ясного,
І уже при сонці, за погоди,
Все ж таки розгледів я старого.

Він до неба зняв тремтячі руки,
Ставши на свої міцні коліна,
Він моливсь — і голосом розпуки
Дихала молитва та єдина:

XXVI

«Край цей — твоя доля, Божа мати!
То проси ж для нього ласки в Бога,
Прийми жертву — кров його пролляту,
Не одводь очей своїх від нього!

Досить мук — все на одну країну,
Душу підведи їй похилу,
Віднови ж ти для життя руїну,
Синові — ти батьківську дай силу.

Боже всемогутній! Наші діти
Миру від народження не знають,
Крові ріки ти прийми проліті
Як пожертву — все для блага краю.

Ти любов і віру — суть картвела —
Відроди в картвела до вітчизни!..

Хай веселка, вільна і весела,
В небі нам на щастя перевисне!..»

XXVII

В синім небі семикольорова
Райдуга на долю перевисла,
І вітчизна стрепенулась знову,
Бо звелась надія благовісна.

В муках літ чекав я цю погоду,
Бо одним усе життя я значив,
І відчув я, що такої зроду
Райдуги за все життя не бачив...

Отар Чиладзе
(1933—2009)

ЗУСТРІЧ

В яснім вікні блищить зима плечима,
І тінь пальта вляглась коло дверей.
...Вона ж мені вже всоте безпричинно
Шепоче про нове і про старе.

Усміхнена, халат свій розгортає
І лащиться до свого ж рукава,
Її природа темну силу втаює
І щастенько у сховок свій хова.

А чоловік розповідає... В тому
Ніхто не знайде ладу, окрім них.
Розповідає з пристрасстю натомленою,
Первісно щирий в сповідях земних.

Аж губить так свої слова урочі,
Аж світ весь губить — як усе, то все!
Спокійним зором в сиві очі ночі
Заглядує предметний світ оселі.

Предметів каста, завжди непорушна,
Сьогодні зрадить ладові свому.
Пече спокуса, стужавіла й пружна,
Віддатись людям в отаку зиму.

Лежать обоє — дві зернини плоду.
Годинник спить пташатком невеселим.

Вікно грудьми затримує негоду,
А люстро віддзеркалить геть усе.

Рука жіноча, біла і нескована,
Звиса веслом. Б'є вітер в сиві рами.
Кімната півтемнава, сутінкова,
Кімната біла — наш маленький храм.

Хай буде так. Хай буде в праніч чисту цю.
Хай розум заспокоїться. Хай спить.
Не згадувати б тільки в кожну чисницю,
Що їх розлука стугонить в цю мить.

Світлішає розлука щохвилини,
А радість, ниттю прип'ята, стоїть,
А тисяча журбот холодним жужмом лине,
А географія кліткує все у кліть.

Є стовп. Є дріт. Рілля за дротом — теж.
Є гіркість язика, очей покірність.
Та ще ж існує серце — і без меж,
Безмежна віра є, безмежна вірність.

Мул цього світу — він не пристає,
Бо все ріка знесе за їхні ласки...
І заглядає ніч в вікно своє,
Як босий хлопчик загляда із казки.

Я попросив вина. Іще юрма
Не гомоніла. Ще мовчала зала.
І жалісно засмучена зима
Безсилі руки на вікно поклала.

Вона сховала паровоза торс
І паровоза крик в холодну вату.
У ніздрі бив жалючий запах тирси.
Вино було морозне, різкувате.

І я не знав, куди тепер піду,
І скільки вип'ю — теж не знав достоту.
А сніг ішов — все на мою біду,
І мокрі гості йшли, як на роботу.

Заходили, прохали те чи те,
Тепла й мовчання, тютюну і супу.
Здавалось, щось неждане проросте
Із їх чекання темного, насупленого.

Без поспіху перехилив я ріг
З новинами — питав я очі кожні.
А вкриті снігом колії доріг
Були на ліжка схожі на порожні.

І я не знав, куди собі прирік
Іти сьогодні, у які мороки...
А сніг ішов, і так за роком рік
В снігу збував я, забував я роки.

СНІГ

Беллі Ахмадуліній

Як звичайно, стрічали ми ніч,
Як звичайно, стрічали ми ранок:
Усміхались гостям, певна річ,
І чужим — церемонно, старанно.

Аж прийшов він поривно, буремно,
Аж розсипався так ґрунтовно,
Що зачинені груди дверей
Розпанахано в простір раптово.

А круг снігу — що чаду, що бігу,
А що сміху — то ж сип, не вгавай.
Сніг стомився од білого співу,
А його все прохали — співай.

Ну а він все співав без прохання,
Неба біла летюча душа.
А в очах лиш струна здивування,
Вже готова на жертву, блищала.

Я дивився на друга натовленого,
Сніжний голос вчував десь згори,
І в моїй затуманеній думі
Розтавав він, зникав він, горів.

Так і сталось з ранковою жінкою,
З її голосом чистим, сріблестим:
Тінь сумна літакова сніжинкою
Пролетіла, розтала над містом.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ВЕСНИ

Той дощ і вітер щось такенне діяли,
Щось таємниче видихали зливи,
А місяць подавав мені надію,
Та змовчував, як гість сором'язливий.

І справді — добру врочив він годину,
Мої вже коні стали на припоні,
Хоч на руках сліди вогню і диму,
Хоч в'ївся запах попелу в долоні.

Спинилось щось скажене, навіжене.
Домівку бачу — десь на долі скраю,
Тепло і світло вже ячать до мене,
Вже хворі очі ледве прозирають.

І бачу я раніше затонулі
Предмети й речі, ще й росу на вітті,
Дороги ці, зальотниці тунелів,
Дерева ці підпалі, нерозквітлі.

Вони повинні зацвісти. Їх соки
Сп'янять іще, заколошматять вітром,
Та радість птахів залоскоче, поки
До трьох природа порухає хитро.

Твоя рука, я певний в цьому нині,
В моїй руці лежала помилково,
І цю фатальність збуджений гордині
Прийняти треба щиро, нелукаво.

Хоч це сприймати так несамовито —
Сьогодні захлинеться хай сьогодні.

Все випито питво, що малось пити,
І жару не допросишся у льодні.

Та почуття сп'яніли знов. І знову
Шаліють заціловані години.
Та де ж те слово, де ж те люте слово,
Що все пояснить сонцем зсередини?..

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ОСЕНІ

Щезає час: і день і ніч спішить.
Не скажеш грому: навіжений, цить.
Але ж прийде, вже йде пекуча мить —
Хіба життям таку перепинить?

Над попелом тебе наздожене
Ця мить прозріння, навпіл розітне,
Тебе поцупить, і тебе й мене,
За все сповна одважить — не мине.

Боюсь тієї миті — очмани,
Чи краплі меду, а чи трутизни, —
Та ще живу, веселий то сумний,
Живу з чиєїсь волі чи вини...

ХАТА

(Напис на стіні Важиної хати)

Край дороги хатина збудована.
Ліс навколо шумів своєю тугу.
Шелестом лісу стомлена, сповнена,
В світ вдягалася, неначе в кольчугу.

Хата мала незлу прикмету:
Напинала дерева вітрилами —
Все під небом рівняла,
Коли вгору злітала,
Коли біла зеленими крилами.

Все пізнала — чого лиш не знала,
Та лиш пісня була їй за воду
І на ватрі незгасній палала,
Палахтіла — і в дощ, і в погоду.

Хата мала незлу прикмету —
Всіх вогнем зігрівала в природі:
І вівцю, і вовка-погánина,
І людину і Бога не ганила,
Не корилась негоді — і годі.

Хата знала: завжди після грому
Світ гарнішає — після покути.
Всіх зі світу, зі всього огрому
Сонцем прагнула всіх огорнути.

Хата мала незлу прикмету:
Хто хотів, всі її помічали.
Гілка квітом вінчали рами.
Бились бджоли, зорі вмирали,
Валували собаки ночами.

Вічний мешканець тихої хати,
Світло билось тут з тінями дужо.
Хліб тут просто ламали — віддати,
Звірині чи людині — байдуже.

Хата мала незлу прикмету:
Щось у хаті завжди боліло,
Як боліло людину чи ліс, —
Солі багато було від сліз
В білому ліжку, в хлібі білому.

Смерть безтілесна, обридлива крига
В нерв головний засотала б жала,
Та хата, старезна і мудра книга, —
Шафою світ цей для себе вважала.

Хата мала незлу прикмету:
Вона дуже стояла спокійно,
Її доля не дивувала.
Але час від часу літала,
Од землі одривалася рвійно,
Як годиться літати поету.

ПІЗНЯ ОСІНЬ

Що це за твориво надворі твориться,
Горбате місто лячно лякається,
Місяць п'яноюю горбиться, корчиться,
Дощ як вперіщить — світонько кається.

Ледве дерева ногами тримаються,
Місяць над ними, слизькими, потовклими.
Як з динаміту, рибини скидаються,
Чи то листки з горобини — потоками.

В руках ручаїв риба, листя пручаються,
Місто лиш гори вважає опорами.
Тільки майдан циклопічно, причаєно
Озером зблисне порожнім, просторим.

ТЕЛЕГРАМИ З ГОТЕЛЮ

I

Раптом пішов дощ. Все на сірому дні дощу. Бризки заблиски осколками скла. Стали легкими тіла. Разом з кимсь я спішив до готелю. Тінь моя бігла зляканим караваном рибин. Я десь щось чомусь загубив. Хмари були без голів, як величезні животи кораблів. Дай води мені в цьому дощі.

II

Не можу звикнутися з дощем. Лежу, плащем накритий, курю тютюн намоклий. В сусіднім номері живе хтось рибою обережною — мовчить. А дощ сичить. Великий сад гуде, мов ярус. Дивлюсь на зблідле фото — в моє мокре вікно вулиця загнана. На вулиці стоїть вода.

Перехожі залишають лапаті сліди ніг, немов акваланги натягнуті. Дай води мені в цьому дощі, не мовчи.

III

Вулиця порожня, як і небо. Хтось уже стукає сходами кам'яними. Червоне око сигарети пливе в темнавім коридорі, неначе лампа підводного човна. Води хотів — на́...

ПРОСИЛИ ГОСТІ — І ДИТИНА ГРАЛА

Просили гості — і дитина грала,
Тремтіли в неї вутлуваті плечі,
І сніг вмирав надворі самозречно —
Сама природа ним погордувала.

Показувались ріллі, мокрі й чорні,
Як висхле дно ріки, сушили плечі.
Дерева простували з холоднечі,
Тримались гордовиті, невідпорні.

Просили гості — і дитина грала,
І вільновітра музика лоскітно
Розпукувалась стрімко, тремтом квітла,
До люстри трімкотливо припадала.

Сиділи гості непорушно в залі,
А в небі невидима, пелюстинна
На крилах легко линула дитина,
Забувши свої руки на роялі...

ЧЕКАННЯ

Я весь — увесь неначе скон,
Мені вітри відворожили,
Все прозираю, мов крізь сон.
Уламком чорної крижини
Мовчить затято телефон.

Мовчить і поступово губить
Жахні думки, страшні права,
Лиш чутно мовлять губи в губи,
Стіна з стіною — як з провалля!

Я прав на тебе не поверну.
Хоч почуттям вже тяжко вірим —
Вже на мою хитку поверхню
Спадає пристрасть пилом сірим.

Мені б зайнятись чимось строго
І стерти це тавро шалене!..
В такім мені є частка того,
Що взагалі лишиться з мене...

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ЗИМИ

Ми дожидали зиму. Тяжко змоклий бір
Гнав лист у вирій. В смертні перельоти.
А птахам знов судилось дев'ять гір,
Щоб серце заспокоїти в природи.

Все перетворено на зір. Уже доспіла
Чекання мить. Сукалась линва з вати.
Та вже важкого зимового тіла
Боялись всі невдовзі надірватись.

Я теж був там. Але чомусь ні в чім
Не зміг знайти я сенсу, щоб чекати.
Хоч хвилювавсь найбільше — та з очей
Мовчання било змовницьке, окате.

А те, ще невимовне, та живе,
Металося в колючій каламуті,
Здавалося, хоч душу розірве
Та вирветься з тепла в морози люті.

І я відчув прояснено в біді
Безмежну силу крапки, крапки чорної.
А може, справді сповнилось тоді
Те, що, гадав я, сповнилось учора.

Аж потім стало все перед очима,
Очікуване й всоте заповітне, —
Ще ледве ноги ніч поволочила,
А вже на сонці крига зимно квітне.

ТІНЬ

Не змушуй мене оглядатись назад,
Хоч знаю: життя по дорозі лишаю.
Якщо ж удостоюсь я справжнього шалу,
Він світлом освітить це ложе з досад.

А поки що падає тінь лиш та тінь
Від тіла, від тіла, розбитого тіла.
Рида долилиць люта тінь занімала.
Роздерто гіркотою кожне з падінь.

І ось — замість мене вже сто змагунів
Ридають над тінню і пнуться на гору,
Як звір самотинний у загнану пору,
Зализують слиною ятрений гнів.

У мене ж для тіні часу вже нема,
А давні гріхи, перерослі у крила,
Несуть мене вгору. Їх крилена сила
Кудись від землі аж до сонця здійма.

Хоч, може, мене ще в муку перетре
Та пристрасть, що світло я з неї добуду...
Та я для землі навіть каменем буду,
Хоч сліз моїх в келих вона й не бере...

КІМНАТА

Ридала жінка. Снігу опахала
В деревах звикло шерхали крильми.
Щось дуже спільне жінка оця мала
Зі змістом і суворістю зими.

Предметів потривожену родину
Лякали сльози — страх вони почули.
І хоч, звичайно, менше за людину —
Їх мучив голос ревного плачу.

Вона ридала долілиць у скрусі,
Собі в сльозах знайшовши панацею.
І вже земля в пекучій завірюсі
Щось мала спільне з жінкою оцею.

В ГОРАХ

Ми вдесятьох лишились. І замало
Було часу. І сумнів витяг жало.
І небезпека чуйно всюди спала,
Моргала сонцем, тінями дрижала.

А потім по привалах багатьох
Сам морок витяг кігті, вив протяжно —
Мов сироту, несли ми вдев'ятьох
Десятого розділений багаж...

І щось сумне, щось схоже на аул
Ішло за нами, схоже чимсь на хмару,
А просто голос чи обвалів гул
У скроні били думою примарною.

Я, стомлений, ковтав життя охляло,
Мене ж стьобнула смертю ця дорога...
Та пам'ятником пік стояв здаля —
Він був спокійний, як домівка Бога.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ЛІТА

В кімнаті задзвонив дзвінок раптово,
Вві сні ще борюкалося тепло —
Я двері відчинив, але нікого,
Але нікого наче й не було.

Зате в глухім прогоні коридора,
Неначе в грубі, завивало тужно.
Земля з дощу просилася знадвору,
І запах бив у ніздрі щільно, пружно.

Якесь було мовчання як повчання,
А обережність, острахом подужана,
Як сіра тінь, безформна і причаєна,
Біля стіни валялася задушена.

Мох світла підіймався мені на груди,
Стіна мовчала, ніби й досі спала.
Та сонце в хмарах бавилось в споруди —
Бив сонцепадом кожен його спалах.

Байдужий ряд палахкотілих сходів
Тримав за хвіст причину умовчання,
А істина ховалась десь на споді,
Немов за склом, печальна і звичайна.

ПТАХ

Так уперто, так дивовижно
Птах свистів, що я прокинувся:

На березі моря стояв білий готель.
 Стомлені
відпочивальники сновигали темними
 коридорами.
Так вештаються актори за кулісами моря.

На березі стояв голісінький вітер.
Тремтячими довгастими руками стирав
 він за ногами сліди намоклі.

А мені залишався однісінький крок,
щоб захлунути безмежним простором
 щастя.

Так уперто виспівував птах.
Так уперто, так дивовижно...

* * *

Ще низка вікон десь ряхтить. Суцільна.
А темрява лежить — важка, гранітна,
щільна —
І котить океаном чорну хвилю дужу,
І в берег б'є його старечу гречну душу.
А я люблю тебе, горну тебе, мов пташку,
І тілом, ніби пагорком, прокочується
важко
Вал темряви.

Земля вам простелить стежини і траси,
Земля лиш не стерпить
кравлини образи —

Це ж наша згорьована мати.
Вона з променистого гордого роду,
Хоч рани печуть в лиховісну погоду,
Та мати лиш сонною може стогнати.
Цей синій мох — то материнська туга,
Ці сині гори — материні груди,
Тугі ці груди, як гірська потуга.
З них молоко, як клятва, сили будить.
Тако-пташино, твої ноженята
Йдуть стежкою матері
по вічних законах.

Ти матір'ю станеш — малі груденята
Враз стрепенуться, гойднуться,
мов грона.

А хто на ці груди наверне обмову,
З тим братів кинджал хай довершить
розмову!

Ти, донечко, жінкою станеш гріховною
Чи в гору злетиш над моє святотатство,
Як баня у храмі — співом наповненою,
Наповнишся сонцем,
наповнишся птаством!

Осяєшся, рідна,
і пройдеш між кручами,
Нуртуючим виром — між сласні омани,
Хай впнуться у тебе очима жагучими
Дзвінки стадіони, липкі ресторани!
Минуле тебе не зупинить рукою,
Над швидкоплинними хвилями часу.
Жіноче ество гордовито заблісне,
Тебе зобов'яже інстинктом пророчим

Плекані думи твоєї Вітчизни
Нести над рікою у серці жіночім.

Та й нестримна ж часу течія,
Та й не скажеш про все наболіле,
Та й душа моя —
Свічка єдина моя —
Спалює власне тіло.
А Тако спить, одкинувши руку,
І падають в сон дитячий слова,
І маленька її голова
Гасить мою розпуку.

Як бджолина невинна душа,
Як роса над тріпочучим злаком,
Як в платановій гущі пташа,
Б'ється серце маленької Тако.

А хто на цей спокій
виплекує змову,
З тим брат твій нехай і довершить
розмову!

Заза —
хлопчина собі вибирає дорогу:
Щовечора і щорана
В оченятах-каштанах
Бажання тужавіе,
Ще не збагнуте
навіть для нього самого.

Нехай дерев'яний у нього кинджал
(Дерев'яний — поки що),
Він знає напам'ять минувшини шал
(Минувшину! Пожарища!).
Ось стискає боляче боки коня

Злодій-перс — стада він жене по дорозі,
А ось, посоловілі од трюхикання,
Стоять підковою татари голомозі,
І ллється зухвало монгольська сеч
На прадавній вогонь твій,
На щербатий грузинський меч.

А потім турчин тебе горне під крила,
Щоб очі грузинські чадра закрила!¹

О краю покрайний!
О земле мила!
І мста вироста —
Постократена сила!

Дивись — у холодну пащеку рова.
Летить навідліт без голів татарва,

І круки, од крові сп'янілі,
Кричать на похміллі —
Як помсти руки,
Ті чорні круки!

Заза не встиг схолодити чоло,
Як жужмом на плечі безжально лягло:

Багато Анісі,
Багато Дманісі,
Багато Крцанісі!²

Сипнуло насіння — пустило коріння,
Той похорон — те голосіння.

¹ Коли Аджарію захопили на 300 літ турки, вони примушували грузинок носити чадру.

² *Анісі, Дманісі, Крцанісі* — місця боїв, місця перемог і поразок.

Закривали йому очі серед ночі,
Свічі ставили на груди й на узбоччі,
Кожну ніч — безліч свіч.
Та борги пекли, боліли, наче рани:
Встань з труни, помстися, нездоланний,
Доки вороги — доти є борги!
Вивтікала доля,
Бо ж чужа сваволя,
Аж захекалась, тікала від його порога.
Матері та сестри
Шаблю його несли.
І в труні — він знав — крім нього,
ну ж нема нікого!
І гаряча його клятва та й сповила рани,
І з труни схопився Заза,
на битву убраний:

Доки вороги —
Доти є борги!
Будемо щити трощити,
Будемо шаблею шаблити —
Бити до ноги!

У жорстоких боях жажкотіло ім'я
У спекотну пору і мерзлу,
Ріки долало, з люті згоряло,
Та лиш стягу розтерзаному
Правдою слугувало:

І падали нечестивці
Од посестри-шаблі, од мстивиці!
А коли ж відвоював крихту землі
І сідав у ногах батьківщини по втомі,
Вона шепотіла думи-жалі,
А він їх записував — у кожному томі...

Отак ми дісталися в наше сьогодні,
Отак ми долали провалля-безодні,
Отак врятувалися, нене моя,
Од смерті завчасної,
 бо ж на сторожі
Завжди обставали за тебе в боях
Грішні руки мої, а не божі!
Кожна квітка-кровина,
 кожна крапля-сльозина —
Все це нами за безвік пролято.
Нині ж серце і голову власного сина
Несу на руках я
Вітчизні в завдаток!¹

Він-бо ж зайнявся з любові
 у чистому лоні,
Візьми ж його, нене,
 у материнські долоні.
Він-бо ж сповитий тобою
 для твого трудного розвою,
Він буде хлібом,
 Він буде книжкою
 або ж водою живою.
Пағони Заза — з твого коріння,
Твої боління — його боріння!

Так Заза собі вже обрав дорогу:
Щовечора і щорана
В оченятах-каштанах
Бажання тужавіє,
Ще не збагнене і для нього самого...

¹ Тут натяк на Георгія Саакадзе, котрий віддав свого сина туркам заручником і втратив його.

ГАЛАКТИОНОВІ ТАБІДЗЕ

Пада дощ на вулиці. Самотньо.
Слухаю цей дощ. Ковтаю диму щем.
Площі плащ лежить так неприродно.
Власний сум сьогодні зву дощем.

Маю сум свій власний без омани.
Скільки того суму в грудях площ!
Хтось зніма покрівлю неба з мене,
І за комір вже періщить дощ.

Сад смутенний в дощ зодяг алею,
Намистинки — сто гірких скорбот
Об труну бамкоче. А за нею,
Наче за надією, — народ.

Спам'ятайся, пам'яте, ти скнара,
За любов плачем дощу плачу,
На старих дзвіницях, на чинарах
Дзвоником дощу дзеленькочу.

А по передмістю — сірі хмари,
То народу невмируща суть,
Мокру домовину мокрі мари,
Мов погаслий смолоскип, несуть.

Пада дощ. Снується долі сниво.
Хтось з живих заходить ся плачем.
Так виразно долю прояснила
Смерть оця, насичена дощем.

ДЗЕРКАЛО В КІМНАТІ ВМЕРЛОГО ДРУГА

Пам'яті Гели Габунії

В тиші мовчко стояла стіна,
Мовчко тінь залягла за дверима.
Люстро глипнуло, мов наглядач,
На самотність мою — і не гримнуло.

Це ще дзеркало — це джерело
Із каміння, ця ртуть у погромі!
Розбереться ж, мертвоще, й воно,
Чом зависло в багетовій рамі.

У вулкані вогонь чи зола.
В люстра доля паскудна, остання:
Всі палаючі й згаслі тіла
Відсилає назад без вагання.

А тоді ж, а тоді ж, а тоді ж...
Я ту хвилю ковтну ненависну —
Я, мов кокон той в шовковику,
У петлі свого серця зависну.

Серцю писано довго болить
З лих, добра, з їх горбатої злуки,
Потім — вгору таємний політ
Із дзеркал, з цих долоней розлуки.

МІСЦЕ ДУЕЛІ ПУШКІНА

Ніби щойно звук пострілу пролунав. Посинів простір виразкою. На колінах поетова тінь стоїть, спирається на землю дулом пістолета. Тиша.

Аж раптом на сцену сніг виходить. Така вже картина довершена. Падає сніг під ноги нечутно. Кров стає видимою на снігу — вона виривається у простір з грудей табуном червоних коней, яких пожежа зі стайні вигнала. Кров. Хтось хма-ри жене.

Хтось ногами сніг на кров сипле. Метушиться вітер служником між видовженими тілами. Сніг.

До лісу вже ціле місто прийшло. Дахи його панцирами черепах повільно тягнуться уздовж дерев. Місто прийшло.

ПРОЩАННЯ

К. Л.

Ну й що, коли востаннє ми удвох.
Так трапилось. А наш випадок — Бог.
І вічне те, що випадкове в світі,
Всі пристрасті такі, тяжкі і світлі.
У почуття завжди кінець такий.
Закон велить так — мудрий і гіркий.
Тебе люблю я по велінню миті.
Та ці слова зітерті, слізьми змиті,
Дешевою сценічністю смердять.
Чуття конають в пазурах понять.
Тому мені так важко буде нині
Освідчитись і зберегти святині
Для пам'яті. Віддам тебе грізьбі —
Мій голос буде дихати в тобі.
Він так болів від тебе, так конав.
Дорога вже надвое свій рукав
Чи гріхом розпанахала, чи пліткою,
Нудною, клопіткою, довголіткою...
Хай твоя доля щебенем дороги
Чужому оку кинеться під ноги,
Хай мукою простелиться в роки,
Тебе я видивляюсь з-під руки,
Бо з цього дня — я голос твій, та й годі...
Я богом був. І божу по природі
Зростив любов над всю смердоту грубу
На захист свій і на свою погубу.
Ще гнів у грудях тяжко клекотав,
Ще затоплялась в серці блекота
Дрібних чуттів, що виходу шукала
В дрібних сичаннях і дрібних оскалах,

Та від сьогодні знав я, знав я, знав —
В тобі лише весна і новизна!
Та від сьогодні знав я, знав я, знав —
Тебе кошмаром хай перестрашить,
Щоб сон — без сну, щоб все — на злам,
на злом,
Щоб сон — без сну, щоб все — на злам,
Без мене не вподобала літати —
О чорний чад любовної відплати!..
Хтось чужоокий, п'яний нашим чадом,
Всміхнеться хай, як під фотоапаратом,
Удливо. Хай посмішка ця гостра
По серці пройде, як морозний острах.
Ти ж пам'ятай: твій порятунок — от!
Що я твій хрест! Що я твій ешафот!
Я душу на тріски трощу свою,
В багаття їх скидаю, не таю, —
В своїй охоті на вогонь зійдеш ти
І спопелиш мені себе до решти...
Та поки лиш різке ім'я твоє
Прицільніш ворогів у душу б'є,
Страховищем дев'ятируким, диким
У дев'ять горл кричить на мене криком
І душить доти в сні чи наяву,
Аж поки я ім'я не назову...

СОН

Земля з'явилась. Я вже майже в тебе.
Прокинулась. В куценькій сорочині.
Лічу хвилини, наче й без потреби.
Біжать до мене лампи, лампи сині.

Біжу до них. Віддамся тому світлу.
Всі муки за цю хвилю чепірнату.
І ось вже в тебе. Сонну та розквітлу
Од голосу мого, несучи тебе в кімнату.

Питає місяць поглядом примарним,
Чи знаю я, яке за це подушне...
Його я краду лисого, з-за хмари,
Під голови кладу замість подушки...

БЕЗСОННЯ

Було ще темно. На хиткому небі
Вже тріщини молочні появились.
В ці тріщини, немов у хитрі пастки,
Худі кінцівки хмари засували.
Це означало, що уже світало,
Що ніч уже по собі залишала
Для себе тільки створену арену.
І я подумав, що обов'язково
Мій прагнучий до тебе дійде голос,
Якщо я зараз же залишу геть
Тупі ці однокольорові стіни.
Я пішки навмання пішов у ніч.
На вулицях ще панувала тьма,
Та досвіток уже прийдешнім сонцем
Її чорнюще тіло розкладав.
І розпадалось журне тіло ночі,
Воно висіло шматтям на деревах,
Розпатраною тушею китовою.
Похмура тинь розрізаної туші
На вулицях текла, немов калюжа крові.
Я простував, і сирість ранку мокро
Мені лице руками розтирала,
І через це мої думки прагнучі
Вже місцем порожнечі поступались.
І, звільнений від ноші й почуттів,
Виходив я за мокрі мури міста,
Вже було видно небо і якусь
Вершину білу з стадом хмар над нею.
Щоб я їх небезперемінно догледів,
Вони міняли вид свій безугавно,
Та я ішов захмурений, мов хмара,
Йшов вільний, йшов порожній
подорожній —

Опудало мого легкого тіла
Несли кудись мені незнані сили.
І я злякався.

Я відчув раптово,
Що плата за безглузде це ходіння —
Це втрата п'яних од жаги ночей,
Це втрата місяця з мого вікна,
Це втрата мого мученого права
Шукати і чекати знов шукання.
Це втрата рани, що донині світить
Для таємничої драбини мого серця.
І я оглянувся.

Ген-ген серед дерев
Побачив я горбаті мури міста,
А впертий дим, кіптюжний дим заводів,
Знов без кінця здіймався до небес...

Рауль Чілачавя
(нар. 1948)

* * *

Я прозираю історії контури.
Я бачу народ мій. Ген в Мітрадата
Вогонь палахкоче на березі Понту,
Де в тьмі безпросвітній поховані дати.

Ні, не Рамзеси, не Тутанхамони
Мої полководці. Безіменні померли.
Ні з кісток пірамід, ні криваві корони,
Ні, сльози народу не йшли на перли!

Де безліч держав на всесвітньому торгу?
Попіл імперій куриться ночами...
А ми і сьогодні відіб'ємо ворога
В музеях збереженими мечами.

Снагу додають їм душі визрілі,
Бо ж звідки залізу енергії взяти.
У Грузії не тільки відважні лицарі,
А й стіни фортець вміють стріляти!

У крові моїй ті століття трудні,
І всі круговерті нас не завертять.
Будуєм Вітчизну, при дні і вві сні,
Бо інших гарантій нема на безсмертя!

В блакить звертаєм погляди свої,
Як на землі стає життя нестерпне,
Що не зверта з своєї колії,
Лише в сльозу і домовину зверне.

На Схід клади обов'язково голову,
На груди — руки, теж обов'язково,
Дивись, як небо висне сизим оловом,
І слухай баранів жертовних слово.

На Схід, де сонця криниці бездонні,
На Схід, де голодують гнані й босі
І де плеяди цілі фараонів
Дивують людство витівками досі.

На Схід, на Схід, небіжчики планети,
Зверніть покійно непокірні очі.
Здійняти бунт у баламуті Лети?
Здійняти бунт у непрогляді ночі?

Лежить Спартак, пронизаний стрілою,
Арсен і Довбуш, Пугачов і Разін.
І Рим зітлів, століть сповитий млою,
І Спарта, і сповитий слізьми Фазне.

Та сяє сонця вогняна корона,
Та стяг надії променисто грає,
На всіх століттях грає безборонно —
Безсмертя колір вічно не міняє.

З ПОЕЗІЇ ІДИШ

Дора Хайкіна
(1913—2006)

* * *

Коли життя вантаж остерігалось брати,
Коли ніяк собі не можу дати ради,
Коли не зрушу з місця, розгублено стою,
Коли терзає страх за долю за свою,
 У пам'яті тоді зринає Агасфер:
 Він втіха є для нас віддавна й дотепер.

Коли я бачу лан — на ньому сходять вруна,
Коли я бачу світ — надія в ньому юна,
Коли зі мною світ на ясен день опертий,
Мене жахає смерть, боюся я померти.
 Та в пам'яті тоді зринає Агасфер:
 Він тішив нас колись, він тішить нас тепер.

Та знаю, знаю я: вантаж нести я буду,
Зберусь на силі знов, завдам собі я труду
І знов радітиму по всьому отупінні
Весняним квітам і дощам осіннім.
 Чому ж це знов тоді зринає Агасфер?
 Це він на втіху нам — віддавна й дотепер.

• ————— •
* * *

Розум і щастя — вони не в ладу,
Вони посварились мені на біду,
І миру між ними нема і нема.
Як щастя відразу руками двома
Тебе обіймає, наповнює світлом,
Тобі так чудесно, так дивно й розквітло,
Та чую чийсь голос, неначе погрозу:
«Щастя у неї викрало розум,
Щастя нещасну її задурило».
Іронія з кпином жартує так мило.
Та щастя є щастям — воно б'є з очей,
Дощем весняним воно буйно тече,
Лиш чую я щастя непевну ходу,
В дорогу я лину, до нього я йду.
І чую: мій розум полишив мене.
А щастя шаліє, хай трішки дурне,
Бо розум і щастя — вони не в ладу,
Вони посварились мені на біду.
Та я своє щастя стрічаю й радію.
Хай жертвую розумом — що ж я подію.
Але не тому, що він не в ціні.
Просто — у щастя недовгії дні...

Чи просто я стала — втомила дорога,
Втомилась, спинилась, здолала знемога,
Та місяць мене наче в руки узяв
І ливною сяйва як стій прив'язав.
Не можу ні кроку вперед ні назад,
Бо ллється на мене ясний водоспад,
Бо в місяця пута — легкі й золоті.
Щоб їх розірвати — в нас руки не ті.
Було уже пізно, коли геть від мене
Забрав місяць світло шовкове й шалене,
Коли відпустив ясен місяць мене
Й пішла я до річки на сяйво нічне,
Де хлюпала хвиля в круті береги,
І знов прикували мене ланцюги
Нічного колисного дивного диму —
Спіймалась на ливну я невидиму
Й зосталась стояти, мов дерево ночі,
Стояла так довго, як хвиля плюскоче.
Коли ж на світанку порвався ланцюг,
Полишив він річку, полишив і луг,
Блакитним м'ячем щез в траві росяній —
Залишив без пут мене вільну на ній.
І несла я мрію, вільна й нескута,
Тут знов опинитись в невидимих путах.

ЯК НЕ ПЛИНЕ ХМАРА

Як не плине хмара в небі наді мною,
А мене торкнеться легко, як вві сні,
То дощем прилащиться, то війне манюю,
А то тінню вистелить стежечку мені.

Не пролине мимо згряя або птиця —
Вже в моєму серці, вже гніздо звили...
Ані колос в полі, ні в лугах копиця,
Ні в степах найменші стебла ковили.

Нема хвиль у морі, нема і не буде,
Нема сяйва в сонця, що стріля, мов лук,
Щоб вони до мене не тулились всюди,
Не торкались ніжно до жаданих рук.

Усе росте: квітне, дише в безгомінні,
Все летить до мене, все — на мій вогонь,
І не може бути, щоб листок осінній
Не хотів упасти до моїх долонь.

І не може бути, щоб вітри вітристі
Та промчали мимо, в буйні вудила.
Все ж на мить спинились, стали норовисті,
Все ж мене погладили ніжно, спроквола.

Як не плине хмара в небі наді мною,
А мене торкнеться легко, як вві сні,
То дощем прилащиться, то війне манюю,
А то тінню вистелить стежечку мені.

БАВАРІЯ ЗГАЄ І КИЇВ

Хто-небудь собі думає: Баварія згає і Київ...
Чого ж це стривожило жінку? Може спогад який?
Не матч мене зараз тривожить, а спогади мучать лихії,
І хлопчики дорогії у той сорок другий лихий.

Я бачу: фашисти штовхають їх, глузують з них душі вражі.
Кричать: А ну, свині, в атаку, а ну, забивайте голи!
Дорогі мої діти-орлята, футбольні атаки ваші
Були фронтовими в полі, тому і смертельні були.

Пече мене куль зловтішних такий нефутбольний вияв,
Які в юнаках заморозили атакуючу кров...
Стукоче, стукоче у скронях: Баварія згає і Київ.
Києве, твої хлопці не програли сьогодні... Знов...

З ІСПАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Рафаель Альберті
(1902—1999)

БИТВА АНГЕЛІВ

Вітер вітрові суперечить.
Я, башта без керма, поміж вітрами.
Міста завихрення вітрів хапають —
Ген валять валом через перевали,
Міста південного гудіння, вихровіння,
Міста, побачені мною,
Міста, у саванах снігів,
Міста, де мною ніколи не ходжено,
Міста, де сіверком дні заохолоджено,
Міста, мною ніколи не бачені.
Товпища землі й суходолу,
Ймення, питання і спомини,
Обличчя впритул до обличчя,
Заметілі злоби холодної —
Людини та до людини.
І я, мов башта непорушна, поміж ними,
Поруйнована башта шибеників
З мертвими душами — вони бачили мене,
Вони вже мене не побачать ніколи.
Вітер вітрові суперечить.

Федеріко Гарсія Лорка
(1898—1936)

ГОЛОСІННЯ
ЗА ІГНАСЬЙОМ САНЧЕСОМ МЕХІАСОМ

І. Кохіда¹ і смерть

Таж о п'ятій пополудні
Так саме о п'ятій пополудні
Приніс хлопець простираadlo біле
 о п'ятій пополудні
Приніс кошик з вапном негашеним
 о п'ятій пополудні
Всюди смерть владарювала — смерть
 о п'ятій пополудні

Приніс вітер шмаття вати
 о п'ятій пополудні
Окис розсіяв і скло і нікель
 о п'ятій пополудні

І голубка з леопардом билась
 о п'ятій пополудні
І в стегно ударив ріг з розгону
 о п'ятій пополудні
І пронісся лунко перший подзвін
 о п'ятій пополудні

Дзвони миш'яку і дим від крові
 о п'ятій пополудні
В горлі вулиць юрми бились безголосі
 о п'ятій пополудні

¹ *Кохіда* — поранення тореро биком на кориді.

Тільки биче серце билось лунко
о п'ятій пополудні
Як замерзли краплі поту як замерзли
о п'ятій пополудні
Як пожовкла там арена як від йоду
о п'ятій пополудні

Смерть поклала свої яйця в рану
о п'ятій пополудні
Таж о п'ятій пополудні
Так саме о п'ятій пополудні
Колихалась домовина замість ліжка
о п'ятій пополудні

Награвала та й зі свистом смерть на флейті
о п'ятій пополудні
Бик ревів в його чолі блідому
о п'ятій пополудні
Вже агонія пашіла в ньому райдугою
о п'ятій пополудні

І гангрена ткала смутен оксамит
о п'ятій пополудні
І лілей криваві сурми в пахвах зелені
о п'ятій пополудні
І сонця вечірні гусли в ранах
о п'ятій пополудні

І юрма ломила скло віконне
о п'ятій пополудні,
о п'ятій пополудні!
Найжахливіша година на годиннику!
Була п'ята на кожному годиннику!
Все було в тіні п'ятої пополудні!

II. Проллята кров

Та не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!

Скажіть місяцю, хай швидше
Стелить стежі кармінові
На піски, де впав Ігнасьйо,
На сліди жаркої крові.

Та не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!

Одчинили навстіж місяця,
Табуни хмарин ступали
На арені снів, мов коні,
На бар'єри верби впали.

Та не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!

Попелиться хай мій спогад
В білий попіл знову й знову —
Білину цю я добілю
В юну білість жасминову.

Та не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!

Язиком смутним лизати
Світу давнього корові
Те обличчя крові зсохлої,
Золотої тої крові.
Два бики прийшли з Гісандо
Скаменілі, бо правічні,

Гупали, як два століття
Тупотом землі насичені.
Ні!

Не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!
Йшов Ігнасьйо по арені,
Ніс Ігнасьйо смерть з собою.
Він шукав світанку, ранку —
Правувала ніч добою.
Він шукав свій профіль кутий,
Смерть водила манівцями,
Він знайшов лиш тінь химерну,
Ефемерну до нестями.
Та ж на неї і не гляну!
Бо ж подібна до фонтану,
Струменіє кров нестихла,
В одсвітах своїх іржава,
Ярим блиском вдовольняє
Спрагнену юрму на лавах.
Заливає оксамити,
Що натішились досхочу —
Та не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!
Він очей своїх не плющив
Перед гострими рогами,
Лиш матусі з гострим жахом
Скрушно бились головами,
Як піднявся потаємний
Клич на хмарне пасовище
Й стирлував небесних турів.
Як сніги тирлує хвища.
Не було в Севільї гранда
Рівного йому по зброї,
Не було такого серця,
Шаблі не було такої —

І текла рікою левів
Чародійна його сила,
Поки в торсі мармуровім
Не спинилась — погасилась.

Андалузія пахуча
Його німб позолотила,
Його дотеп народом пахнув,
Його сміх порвав вудила.
А який же був тореро!
Гори як любив на подив!
Як він вруна ніжно гладив!
Як в острогах верховодив!
Як він босий біг по росах!
Як він чудувався ними!
Як він з темрявою бився
Бандерильями страшними!
А тепер він в сон поринув,
В сон холодний, в ніч безкраю,
Там зелені пальці моху
Квітку мозку розкривають.

Ллється кров його, як пісня,
Скапує з рогів похилих,
Нипає собі як вогник
В ніч темнаву по могилах,
Тисяччу копит тупоче
І хлюпоче темним виром,
І розлитись смутком хоче,
Зоряним Гвадалквівром.
О біла стіно Іспанії!
О чорний туре смутку!
О тверда кров Ігнасьйо!
О соловейку його жил!
Ні!

Не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!
Бо немає келиха, що вмістив би її,
Ні ластівки, що випила б її,
Ні інею, що заморозив би її,
Ні пісні, ні повені білих лілей,
Ні кристалу, що сріблом її покрив би.
Ні.
Не хочу її бачити!
Навіть глянути не хочу!

III. Присутність тіла

Камінь — це чола, де журяться сні,
безсонні,
Де води не гнуться, де без ожеледі
кипариси.
Камінь — це спини, що носять
замерзлий час
З деревами сліз, з планетами і стрічками.

Сірі дощі збігають, спішать до річок
хапливо,
Підносять угору свої ніжні просіяні руки,
Аби не схопив їх лежачий повержений
камінь,
Аби не зломив їх суглоби — без крові
та в млості.

Згуртовує камінь насіння і хмари,
Летючі кістки жайворонків і вовчі
скелети:
Та не видасть ні звуку, ні пламеню,
ні кристалу,

Лишень арени та найбільше арени
без мурів.

Шляхетний Ігнасьйо розпростертий
на камені.

Все скінчилось. Та що з ним —
погляньте на нього:

Смерть лице його натерла сіркою
жовтавою,

Голова його темнава, як у мінотавра.

Все скінчилось. Дощ просяк у рот його
відкритий.

Збожеволіле повітря тікає з легенів.

І любов його, набрякла слізьми сніговими,

На вершечках пасовищ гріється од дрожі.

Про що мова? Залягає мовчанка сморідна.

Перед нами тільки тіло з випарами тіла.

У цій витонченій формі солов'ї дзвеніли —

Вони вилетіли з неї дірами бездонними.

Хто тут саван напинає? Все сама облуда!

Тут, в куті, ніхто не плаче, пісні

не заводить,

Коня не б'є острогами, змії не лякає.

Хочу я тепер побачити на розповні очі —

Тіло його побачити, тільки не в спокої.

Хочу людей побачити з голосом-трубою,

Що гнущають диких коней,

приборкують ріки,

Хочу людей побачити з дзвінками скелетами

І з співучим ротом, повним кременю

та сонця.

Тут я хочу їх уздріти. Перед цим камінням.
Перед торсом цим блідим
з торсом переламаним.
Може, вони вбачать вихід, може, вони,
може, Ігнасійо — паладину, смертю
перев'язаному.

Хай вчать мене голосити широченним плесом,
Де тече туман солодкий в берегах
глибоких,
Де пливе Ігнасьйо тіло тяжко захололе
І не чує, як бики два дихають в обличчя.

Хай ріка впадає в місяць — в круглу ту арену,
Що так схожа на стражденну голову бичачу,
Хай ріка впадає в ніч без пісень рибиних,
Губиться в гущавині замерзлого диму.

Не вкривайте лице його білими хустками.
Хай до смерті не звикає, що в ньому захована.
Спи, Ігнасьйо, не дослухайся гарячого реву.
Мчи, лети, зостанься з миром.
Навіть море гине.

IV. Відсутність душі

Чужий ти бикові, чужий ти фіговій павіті,
Чужий ти мурашкам і коням
на твоєму порозі.
Тебе не впізнає дитина,
ні вечір тебе не впізнає,
Пішов ти назавжди, сконав навіки.
Чужий ти хребтові холодного каменю,
Сатинові чорному, в якому ти кришишся,
Чужий ти своїм захололим споминам,
Пішов ти назавжди, сконав навіки.

НЕВІРНА ДРУЖИНА

І то ж я їй вірив, ведучи,
Що справді вона незаймана,
А сталося — вона вже дружина.
Було це на свято Сант-Яго.
Було це якось мимоволі,
Коли ліхтарі погасли,
Коли цвіркуні зайнялися.
Десь у глухому завулку
Торкнувся я персів заснулих,
І випорсли перса назустріч,
Як зацвіну гроно пахуче.
І спідня сорочка крохмалена
Мені нашуміла вуха,
Як шум шурхотливого шовку,
Десятком ножів розтятого.
І бігли під гору дерева,
І тонули в темному небі,
А горизонт за рікою
Собаки несли і гавкали.

Під колючим кущем ожини
Біля річки, в густім очереті
Її туго заплетені коси
Я розсипав рукою мужчини,
І пріч я відкинув краватку,
Вона ж свою сукню відкинула,
І зняв я свій пояс з револьвером,
Вона ж — корсажі чотири.
Запашній і гладенькій шкірі
Позаздрили б лілії ніжні,
А очі, наповнені млостю,
Ясніше топазів ряхтіли.
Як в сітях пружнаві рибини,

Звивалися білі стегна,
Несучи мене то в холод,
То в жар аж до пекла самого.
Найсолодшим у світі шляхом
Під мною хмільної ночі
Без сідла і вуздечки неслася
Та лошиця гнідої масті...
Та все ж, як мужчина, про себе
Її млосний стогін тримаю.
Мені вистачає глузду
Мовчати на тім божевіллі.
З вогким піском у волоссі
Я вів її в місто од річки,
А гострі бліді лілеї
Вітри протинали зубцями.

Так сталося як належить,
Я вів себе з нею, як циган.
Віддав їй в дарунок шкатулку.
Велику, з рудого шовку.
Не став я таку кохати:
Вона ж бо чужа дружина,
А мені повіла, що незаймана,
Коли її брав над рікою.

З ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Данте Аліґ'єрі
(1265—1321)

КАНЦОНА ТРЕТЯ

Після того як очі мої трохи виплакалися і були такі втомлені, що не могли вже виливати журби моєї, виник у мене намір розвести її якимись журними словами; і тому я намислив скласти канцону, в якій, сумуючи, міркував би про ту, через кого стала занепасницею моєї душі така велика скорбота; і я почав так: «Бідою серця натомились очі...» А для того щоб та канцона здавалася вдовою, коли буде завершена, я дам їй підрозділи, перше ніж напишу її саму; і так віднині буду робити й надалі.

Отже, в сій лиховісній канцоні три частини: перша — вступ; у другій я міркую про неї; у третій я лагідно вдаюся до канцони. Друга частина починається: «Так плине Беатріче...», третя так: «Моя канцоно...». Перша частина поділяється на три: в першій я кажу, що пориває мене говорити; у другій кажу, кому хочу я говорити; у третій кажу, про кого хочу говорити. Друга частина починається так: «Згадав я дні...», третя так: «Я хочу вірші...». Потім, коли я кажу: «Так плине Беатріче...», я міркую про неї; і сьому віддаю я дві частини: спершу кажу за причину, з якої була вона взята; далі кажу, як інші оплакують її відхід; починається ж та частина так: «Покинувши...». Ся частина ділиться на три: у першій кажу, хто не оплакує її, у другій кажу, хто оплакує її, і в третій кажу про мій стан. Друга починається так: «Лиш тих окрутить веремія...», третя — так: «Мене гнітять...». Потім, коли кажу: «Моя канцоно-жалібнице...», — звертаюся до сієї канцони, показуючи їй, до яких донн потрібно їй іти і бути з ними.

[КАНЦОНА ТРЕТЯ]

Бідою серця натомились очі,
Наплакались, бо ж горе неокрає
Їх позначило знаком небувалим.
І нині, щоб позбутись тої ночі,
Що в смерть мене поволі пориває,
Я виллю в слово смуток свій із жалем.
Згадав я дні, що пролетіли чвалом,
Коли жила мадонна поміж нас,
І хочу сумовитими словами
Ділитись, донни, з вами,
Не з ницістю, що схильна до образ;
Я хочу вірші сплакати сльозами
По тій, що так невчасно взята вгору,
Моє кохання полишивши горю.
Так плине Беатріче вище й вище,
Де розкошують янголи ясні,
Для них вона і вас лишила, донни,
Понесена не крижаним вітрищем,
Не спекою, що сушить людські дні,
А добросердям забрана бездонним,
Її смиренність сяйвом ніжнотонним
Полинула так гідно в сфери вищі,
Що вічний Бог зачудувався ним,
Безмежним, неземним,
І сповнив сам свої бажання віщі.
Господь не бачив у житті нуднім
Нічого, що б в земному неспокої
Годилося для милої такої.

Покинувши прекрасну плоть по скону,
Її душа, привітна і дитинна,
Вже в місці, гіднім Божого натхнення.
А хто не плаче, марячи про донну,

Той каменяка, той лиха людина.
Повік не діждеться благословення.
Хто неспроможен наректи на ймення
Бодай одну з її високих цнот.
Ніколи той ридати не зуміє!
Лиш тих окрутить веремія
Земних плачів і неземних скорбот,
Ті в мордуваннях, наче у ярмі є.
Хто в думці осягнув бодай хоч раз,
Ким та була, що полишила нас.

Мене гнітять невтишені зітхання,
І в голову тяжезну думка йде
Про ту, що серце в гіркоті розбила.
Дочікую, що ось вже мить остання,
І ніжно млоїть в глибині грудей,
І з блідістю боротися несила.
Та тільки мрія бажане явила,
Як горе напосілось зусібч,
І я в сум'ятті трачу всю відвагу,
Забувши власне благо,
З очей людських тоді щезаю пріч.
Лиш в побиваннях я тамую спрагу
По Беатріче: «Мертва ж ти тепер!»
І відповідь вчуваю з вишніх сфер.

Зітхань і сліз такий осад осів,
Що серце спопелив мені дотла.
Без жалоців не йде повз мене жодний,
А як живу з гірких отих часів,
Коли мадонна на той світ пішла, —
Язик про те повідати не годний,
Кульгає стиль мій, досі благородний.
О донни, не сказати до пуття,

Як побиваюсь я життям в гіркоті,
В приниженні, в скорботі.
А стріне хто, то чую лиш ниття:
«Ти щось поблід — невже піддавсь сухоті?»
Моя лиш донна має в мене віру,
Лише в її прихильність завжди вірю.

Моя канцоно-жалібнице, йди
В сльозах гірких і смуток свій веди
Між милі панни, пишні донни.
Твої веселі посестри-канцони
Їх веселили — ти ж сідай навпроти,
З чужими вжійся й ти — дитя скорботи.

Сальваторе Квазімодо
(1901—1968)

З ГАЗЕТНОЇ ХРОНІКИ

Клод Вів'є і Жак Серме,
Друзі дитинства, вирости разом
У високих стінах сиротинцю,
Спокійнісінько, пострілами з пістолета
Без будь-якої причини
Вбили двох молодих закоханих, —
Вони сиділи в автомобілі
В парку Сен-Клу, на алеї Щастя.
Автомобіль стояв, а вони сиділи.
Це було двадцять першого грудня
Тисяча дев'ятсот п'ятдесят шостого року,
В ту хвилину, коли щойно звечоріло.
Клод Вів'є категорично твердить,
Що злочин — мідяка не вартий.
Цей павук, оцей чорний ворон
Вимагає камери Ландрю чи Вейдмана
У Версальській в'язниці —
До самої Гільйотини.
Обидва хлопчиська — розумні й жорстокі.
О латиняни древні!
Рятуйте найважливіші стимули життєві
Од Заздрості до Любові,
Од Ненависті до Цнотливості,
Од веселої Самотності злиднів.
У Надії завжди тяжко на серці.
Ми ще матимемо свого Клода і свого Жака,
Коли не знайдемо точних пропорцій
Між тим, що віддає людина,
І тим, що вона навзаєм отримує.

З КАЛМИЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Давид Кугультінов
(1922—2006)

* * *

Бувало, доторкалася домри
Рука співуча, ручка твоя біла,
І чуйна домра зразу так дзвеніла,
Мов злива щастя падала згори.

Зривались з місця в яровім вогні
Могутні хлопці. Скільки стало сили
З притоптом землю буйно так місили,
Вогонь з очей орлино пломенів.

І в кожного не танець був — політ,
Все в тому танці виром вирувало,
Так било каблуками по землі,
Що аж засохле груддя відлітало.

В калмицькім колі, вигнувши дугу,
Красуні юні віддавались бурі,
Блискучий чобіт гнувся на бігу
В фігурі дивній — славному «мольджурі».

Та не за танцем стежив я в ту мить —
Твоя рука в п'ять пальців променіла
На тій домрі, що досі ще дзвенить,
Рука співуча, ручка твоя біла...

...Де радість тої давньої пори,
Де про майбутнє марив я, бувало?..
Майбутнє нині вже минулим стало,
Дзвенить у серці, як луна домри...

• ————— •
* * *

Неосягненні пам'яті закони.
Та як вони в людській душі болять.
До яблуні могутньої, до крони
Я підійшов, підстригти їй гілля
Із ножицями йшов наготові,
Лиш глянув... І завмер... І обімлів,
І серце захлинулося од крові —
Згадався раптом бій, один з боїв.
Згадалось раптом дерево — собою
Воно мене прикрило серед бою.
До серцевини кулею прошите,
Воно мене пустило далі жити.

І раптом все змінилося навкруг:
Клекоче бій. Грімкоче кулемет.
І бачу — різко хилиться вперед,
На землю пада мій найкращий друг..
Все ясно, все — неначе наяву:
Убиті, вибухи на вогневому полі..
Я застогнав од болю мимоволі,
Зронивши ножиці в траву.

З ЛАТИСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Імант Аузінь
(1937—2013)

Я ЖИВ

Босий ходив по зеленому привіллю,
Зимою бесідував із заметіллю,
Назустріч дівчині бігав до річки,
Орав і косив, збирав порічки,
Опускав тихо дошки домовин,
Ходив у нічне, нюхав полин,
Пухом з кульбаб не літав,
Легкома не витав,
Скільки снаги було в жил,
Жив!

Віддавався хвилі, як віддаються любові,
В п'ятому році з козаками бився до крові.
Блукав у глибинах століть,
Оберігав своє поле і квітть,
Не соромився, коли голим бував до п'ят,
Дітям своїм добував хліба шмат.
У всі епохи, у всі роки
І суворі й гіркі
Скільки снаги було в жил,
Жив!

Забирав у ведмедя солодкі меди,
З берези чарами стола спородив,
Побитий, я кріпості з каменю мурував,
Творив я міста, ґрати я розбивав,

Вільних людей випускав з таборів,
Сонце давав їм, бо сам я горів,
У людях свавільних
Сильних і вільних
Скільки снаги було в жил,
Жив!

Рано щезати, та щезнути можу в тишу.
Всюди я дух свій людський залишу.
Щастя співатиме нам у ласках і у вині,
В захопленні й скепсисі, у здивованій глибині.
Завивайте, завії! Дощі, вам ще лляти!
Людину усю ж ви не встигли пізнати.
Лише у диханні дитини,
Коли дух мій відлине,
Зможу життя моє воскресити.
Я буду сміятися.
Буду я жити.

На узліссі вогник вився,
Ледве дощ дощив.
Снаряд добре розігрівся
В глибині кущів.
— Всі на землю! — крикнув старший.
Впав я шкереберть.
Вибух. Ще війна на марші,
А в осколку смерть.

А батьки того не знали,
Де ми, малюки,
Як зі смертю загравали
Не віддалеки.

Війна скінчилась. Та всюди
Смерть повзла із імлі.
Підривались навіть люди,
Коли в церкву йшли.

Ті без пальців,
Ті безрукі,
Ті — зовсім без ніг —
Досі ходять
Давні муки
З давніх тих доріг...

В них ні ордена, ні слави.
Власна кров те зна,
Як з кривавої забави
Йшла на них війна
З димом чорної заграви
Люта і страшна.

Навіває дим весняний
Задавнійий щем,
Давня пам'ять лічить рани
Під таким дощем!

Коли глянеш в пам'ять прямо,
Цебеніє мить.
— А де пальці мої, мамо?! —
Хлопчєня кричить...

НІЧНІ ВІРШІ

«Мені набридли і гладенькі і приблизні рими. Мені остогидли слова, які розходяться з ділом. Мені по горло вся ця напів-містика віршованих рядків, о, я без неї обійдусь, як багато обходились і обходяться!»

Та вітер в липах стугонить
І гусне чорна ніч,
В душі тривога десь щемить:
«Послухай віч-на-віч.

Що простір той? А що той кут?
Чия в вікні зоря?
Над ким годинник вершить суд?
Чом так цей гуд вдаря?»

Цей урочистий шепіт лип,
Загрозливий в цю мить,
Ти чуєш плач, ти чуєш хлип,
Хтось плаче, бо болить:

«Сьогодні знов ти десь блукав,
Мене не бачив ти.
Я цілий день тебе чекав,
Ти ж весь — із суєти.

Ти ж весь з поривів і змагань.
Спинися ж, не спіши.
Так не воюй, так не змагай
Ти власної душі!

Бо може й друг піти на бій,
Й кохана геть піти,
А я лишусь — я промінь твій,
Що світить з самоти.

Не буде й з розуму пуття,
І щастю буде край,
Коли в параметрах життя
Я буду зайвим, знай!»

Та я кажу: «Затихне вітер, цей перелесник. Прийде ранок — великий носій сонячного світла. Од ранкового світла щезають всі страхи».

Та зірка блима у вікні,
Мені вона, мені —
Й годинник бамкає мені,
Що миттю щезнуть дні.

І липа щемно шелестить
І промінь — мій і ваш —
Ти спішно часу свого мить
Поезією зваж!..

Візма Белшевіца
(1931—2005)

* * *

Можеш мене не любити.
Можеш ненавидіти...
Ти катуєшся, наче птиця, якій невтямки,
Що за плечима біль у неї гуде —
Крила.

Можеш мене не кохати,
Можеш ненавидіти...
Я буду покликом тебе кликати,
Я буду над тобою блакиттю небес великою.
А по ночах —
Можеш мене не любити,
Можеш ненавидіти, —
Буду
Зорі в твій сон
Цвяхувати.

Вітер, наче вітрила, крила птаха напне.
Птах полетить.
Йому невтямки,
Що в крилах його шумить
Мій подих.
Шелест пір'їн — наче шепіт вуст.

Можеш мене не любити.
Можеш ненавидіти.

Притулюся травинкою до ніг
До твоїх,
Аби бачив,
Який ти великий.

Ламкою черемхою поламаюсь
В долонях твоїх,
Аби бачив,
Який ти сильний.
Нехай тебе ці крила
Піднімуть понад хмари —
І ніколи ти не дізнаєшся,
Що сіра цятка
Внизу —
Любов моя.

Можеш мене не кохати.
Можеш ненавидіти...

Ояр Ваціетіс
(1933—1983)

ПОЕЗИЯ

Катма зірок. Вітрів небесна суть.
Бодай хоч неба дещиця лишитьсь!
А хвилі пруть, а чорні хвилі мруть,
Хропуть, як необ'їжджені лошиці.

Лискучу спину кожна вигина,
Пірнає вглиб за бурштином з одчаєм
І там кона на смертнім ложі дна,
Бо море тих невдах не пробачає.

Та зманює підступна глибина,
Бурштину жар у пазуху сховавши...
Хай друга зна, що смертниця й вона,
Та ревно пада в чорторій назавше.

А третя хвиля, вишколена й зла,
З прокляттям дно розпатрує — та й досить,
Летить, порвавши з піни вудила,
Зорю бурштину у зубах виносить.

В бурштині мліє сонце молоде,
Бурштином пахне сосна ненароком...
Чекає море, хто ж за ним прийде,
Лежить собі та й мружить синє око.

Яснить над ним небес тяжкий огром,
Тяжкий в чеканні — хто ж то має бути,
Отой, що скаже: «Море, посоромсь,
За ніч смертей — та крихтою одбутись?!»

ПРОЛОГ

Є в моєму краї дивний звичай —
Сіять мак на картоплянім полі.
У вінки його не заплітають.
І не ставлять в вази кришталеві,
Навіть і насіння не збирають.

Що збирають, то картоплю звично.
Як життя прожити без картоплі?
Що б робили погребі без неї?
Що б тягали спини широченні?
Врешті-решт — що б животи сказали?

Так навіщо мак серед картоплі?
Чи нема чого гойдати вітру?
Та у нас на вітер не зважають.
Чи нема на клумбах місця маку?
Таж двори і клумб, і квітів повні.

Кому треба, щоб серед картоплі
Запалали крихти неба й полум'я, —
При збиранні їх розтопче чобіт
Й знов засіє тим, що їх розтопче?!

Я ж бо розумію: це безглуздя —
Щось про гарне нудно перепитувати,
Щось про добре довго так випитувати.
Лізти з словом, де мовчати б варто.

Ось тому любов є у людей.
Ось тому є мак серед картоплі.

НІМИЙ МУЗИКАНТ

Є німий музикант серед нас.
Він на гільзі свистить від патрона.
Крізь вогонь він пройшов по сто раз,
Він живий, хоч прийшла похоронна.

В гільзі був колись порох сухий.
А тепер в гільзі — пісня насподі,
Дослухайся, коли не глухий,
Бо ж дзвенить, наче куля в польоті.

Злиже пісню салюту язик,
Мідь оркестру аж небо зриває,
Свято геть і — немає музик,
Тільки гільза порожня співає.

І спокійно в могилі бійцю,
Коли пісня оця край могили, —
Не загнали у гільзу свинцю,
Новим порохом ще не набили.

Хай музика цей вас не мине,
Двері навстіж йому, люди ратні:
Коли ж хтось йому рота заткне,
Враз розкриються пащі гарматні.

В нього мирний і точний маршрут —
Йти крізь бурі, хай лють завиває:
Ні, не вітер свистить там і тут,
Ні, це гільза порожня співає...

МОНОЛОГ ТАРГАНА

Мищанству присвячується

Ми — таргани. Я — тарган.
Трохи рогатий я, трохи безрогий я.
Чорний тарган без чорних доган —
Чорна в мене генеалогія.
Мати. Та батько. Та двісті братів.
Та ми найчорніші, коли ми в гурті.
Порода в нас буйна, кусюча, гризуча
І відповідно до щелеп — везуча.
Над атомну бомбу, над бомбу уранову
Ми боїмося гексахлорану,
Та ще, коли пішло на те,
Страшного дусту ДДТ...
Люди гадають, про мене хоча б,
Бо я ж уособлюю чорну ватагу,
Що я — лицар щілини, темряви раб
І кухні завжди віддаю перевагу.
Плетіння слівес! Міркування дурне!
Питання питань — запитайте мене!
За мене горою обстане родина,
Для нас над усе найважливіш —
Л ю д и н а !
І що нам за їжею дикі гонитви,
Коли в нас щоранку людиномолитви.
Малий тарганець, а співає в щілині:
Слава людині! Слава людині!

Та, скажімо, ось тут, по сусідству, я туди не піду, там щоденно тхне фарбами, сусіда мазюкає на полотні різновиддя морд, і до тих не піду, кого він малює, хоч щілини там, хоч болота там, хоч наїдків там — на криселку, на полицях і навіть на мольберті — бутерброди...

Та що нам за їжею дикі гонитви,
Коли в нас повсюдно людиномолитви,
Баси й контрабаси волають в щілині:
Слава людині! Слава людині!
Діди-таргани і баби-тарганихи,
Піжони тарганські й тарганки-чувихи —
В єдинім усі покоління єдині:
Слава людині! Слава людині!

Або ось тут мешкають двоє, приїдуть, бруду нанесуть, закути квартири камінням завалять, шматками лабрадориту чи кварциту (читали Ферсмана?). Заглянеш в речовий мішок — а там саме каміння; а в неділю випивають та співають, вночі — плачуть, ні їм спати, ні нам працювати, а коли заговорять — ніби гексахлораном війнуло, тьху!

Мовчіть про абажури зеленаві —
Всім тарганам давно це по нозі!
Вже тоншає світосприймання навіть,
І тонша розуміння roesie.
Нам, тарганам, потрібна атмосфера.
Людиновибір — все для таргана:
Шишкова — тим, а тим — Аполлінера,
А всім — букет грузинського вина...

А взагалі, коли говорити відверто, тут, де я мешкаю, з квартирою не блискуче, щілини в стіні інколи замащують — шукай житлоплощу, підмітають кімнату — сміття й на подув нема, сховають поживу в холодильник — ото й голодовка, та все я зношу мужньо. Зате вже коли возговорить господар мій!

Яких тут слів бучний потік.
Який язик — орган,
Здається, то не чоловік,
А майже сам тарган!

І говорить він дружині
та й слова єдині:
Слава, слава, слава, слава,
слава ж хай людині!!!

Бачите, а люди-телепні гадають, що нам потрібна щілина,
сміття та наїдки. Дурні ж які та безголові. Тарган, коли він
справжній тарган, — намертво принциповий!..

• ————— •
* * *

Тут нікого ніщо не цікавить.
Все зроблено — жито скошено,
Обмолочено жито,
Солома під пресом.
Пилу тут — тьма.
Та і це
Нікого тут не цікавить.

Приходить мішок анекдотів,
З'являється кіт опівнічний,
П'янісінький в дим,
Виникає на порозі людина,
Прозоріша від повітря.
Нікого це не цікавить.

Входить пес
Двоголовий,
Шестиногий
І бачить —
Нічим тут не цікавляться.

Коли ж вилазить цвях із сидіння,
Беруть молоток,
Забивають цвях.
І — все гаразд.
І знову
Тут нікого ніщо не цікавить.

* * *

Зелена водоросте,
Це ж дуже гарно, що я тебе бачу,
Хоча й поміж нами
Товстенний шар криги.

А що з того, що я тебе бачу?
А те з того, що я тебе бачу,
Бачу, що ти жива
І колихаєшся в жовтих глибинах,
Те, що я живими очима
Бачу тебе — живісіньку.

Те, що між двома живими
Товстенна велич неживої криги
Нездатна, недолуга
Сховати тебе від мене
Й мене від тебе.

У нас, живих,
Немає більшої радості,
Ніж безсилля смерті,
Ніж безсилля іржі,
Ніж безсилля кулі.

ЗЛАМАНА СОСНА

Отої бурі, що зламала поперек,
Немає вже, нема,
І тільки на твердій землі,
І тільки на жаркім снігу —
Сосна лежить, одкинувшись
На спину золоту.

Коли б покійникам
Могли ми дорікати і за це —
Як їм злягти востаннє,
Тут змовчали б.
Тут мертве, тиховійне
Й буденне навіть «так», «отак» —
Сосна лежить, одкинувшись
На спину золоту.

Не йметься віри, що сосна-покійниця
Собою заховала наостанку
Свій бік потрощений —
Не йметься віри нам,
Сосна лежить, одкинувшись
На спину золоту.

Немає ще сокир-гострух,
Нема пилок розведених,
Водій із чорним катафалком,
Назирує холодні круглі трупи —
Сосна лежить, одкинувшись
На спину золоту.

Полінами з її сестер
Годується піч крематорію,

А сосна покійна лежить
На снігу білому, на зимі білій,
Як Ейзенштейн лежав
На своїй долівці білій,
Не встигши стукнути в сусідні двері,
Лежав одкинувшись...

МЕЖА БУРІ

Ми йдемо по межі,
Сюди діставалися хвилі
В ту бурю розбурхану,
Що хрускала перевернутими човнами,
Як горіхами волоськими.

Ми йдемо по межі,
По обсмоктаних дерев'яних карамельках,
Які буря тримала за щоками
Чорного дев'ятого валу.

Ми йдемо по білій марлі —
Її боцман шпурнув у море,
Затверділу од власної крові —
Тепер вона очі засліплює.

Мимо — одірваних гудзиків,
Мимо — порожніх бляшанок,
Мимо — крихтин бурштину,
Мимо бурі-покійниці мовчки.

А далеко там, ген біля обрію,
Витягши довгу димову шию
З намистом рибальських траулерів,
Величезне місто чекає нас.
Ми йдемо по межі бурі.

СИВА БАБУНЯ

Повідай мені про світ, бабуню.
Базар почекає, про світ свій повідай...

Я дивуюся твоїм травам, твоєму насінню —
Невже тобі все відомо?
Знаєш ти прізвиська трав —
Прізвища знає латина. А чи навпаки?
Ти повільно проходиш левадами,
Стара, зламана в попереку казко,
І луг тобі нашелестить
У вуха глухі родовід трави.
Що ти робиш, сива бабуню,
Коли кучугури летять з дахів?
Коли ти виходиш за трухлі ворота,
Чи є сторона, куди ти ще дивишся?
І що потрапля тобі першим на очі?
Машини чудні. Рекламні вогні.
Зупинка таксі. Ворсисте пальто в росі...
Я п'яний від лугу, що пахне з твоїх вузлів,
Від снігу, що самоскиди везуть за місто,
Від тих, яких тобі хочеться витерти фартухом,
Від замурзаних автобусів п'яний.
Я п'яний насінням, що в тебе лежить на столі,
І тим, що виросте з нього під сонечком, —
Чамрію сьогодні з усього,
Що з того насіння виросте.
Старенька бабусю, переламана казко,
Даремно ж ото сидиш та куняєш,
Сховалася в куфайчину, мовчиш,
Ніби до тебе цей світ не стосується.

Я сам бачив вчора в полудень,
Як ти годувала сиром
Он ту заспану сіру кішку,
Котра належить усім.

ОБЕРІГ

Я в археологів бачив
Брата твого —
Так він і очі витріщує,
Та ж і полива у нього
На лобі і щоках.
Та й глина все та ж — українська.
Він землю оберігав від граду,
Дітей від укусів зміїних,
Жінок від безплідності,
Браму міську — від татарви.
Я не прошу у тебе
Захисту від граду і змії
І від татарви не прошу,
Не хочеш — не оберігай.
Прошу тебе
В страшний мій час:
Не залиш мене
Серед голого степу.
Я бачив у археологів
Твого брата,
А поряд з ним
Стріли татарські,
Які стриміли в хребтах.
Епохи міняють поливу,
Та не міняють звичаїв.
Мій добрий, усміхнений мій,
Дай мені в лиху годину
Скелю.
Дерево.
Стіну домівки рідної,
Аби прихистити спину.
Я просто людина
І беззахисний —
Коли вітер — в спину,
Коли куля — в спину.

БАЛАДА ПРО СИНЬОГО КИТА

Ні, він не марив про південь,
Що в мріях усім набрид,
Бо знав він холодне море,
Де плаває синій кит.

Він знав: там копитами хвилі
Лупцюють обшивки бортів.
Він знав: і синів лупцюють
Батьки через синіх китів.

Хто знає, як часто брови
Ламав він од зненавид.
Та бачив завжди він крізь сльози:
Пливе в морі синій кит.

Хвостом колошматить він хвилі,
Океан гуде йому в душу:
— Чого баришся, супернику,
На бій поспішай, коли дуж!

Напакуєш тріскою ти трюми.
Та буде голодна душа.
Лиш я тобі, я потрібен.
Чекаю тебе. Поспішай!

І рвався він знову з дому,
Хоч батько був люто сердитий.
Випрямився хлопчисько,
Уже востанне побитий.

І батько шкірянку скинув:
— Бери. Згодиться потому. —
А в сина — очища синяві.
І впертість з тим синім китом,

І хлопець рушає в море.
В обійми свинцевих вод.
А що він там робить в морі?
Спитай у полярних широт.

Зрозумів я: священна воля,
Свобода лише свята.
Аж чую — мій син — сваволя
Співає вже про кита.

* * *

Під тинами повзають пегасики
Мізерні,
Крильця свої обдирають,
Кожному хочеться стати конем
Великим, блискучим.

Ой лошаки мої милі ангельської породи,
Коли б ви знали, скільки коней найкрасивіших
Терпляче хвостами од ґедзів одмахуються,
Бачать у мріях себе такими, як ви!

Та мрії лишаються тільки мріями,
За джмелями шугають в повітрі пегасики,
А коні великі — вони волочать за собою
Важезного плуга
Срібне крило.

ВІЗИТ КВІТОК У ПОРУ ЗАМЕТІЛІ

Як перший листик не болить,
Нове життя в нім не бринить,
То голе дерево стоїть
Од кореня до верховіть —
В нім вітер стугонить.

Приходить пилка і чикриже,
Аж потім бачиш — юне, свіже,
Ще плоть жива,
Та вже — овва!

Не вміє пилка передбачити,
Вона кусає — от і край!
А що ж кусливі мають значити!

Тому ж бо ти
Про всяк випадок (на час сльоти!)
Ти кожну хвилю — починай!

Цілуйся — плоть давай вогню,
Народжуй в болях день по дню,
Ти починай — і край!

Хай повитуха катом дивиться,
Хай все на світі супротивиться,
Ти — починай!

МОСТИ

Що за телепатія
В мостів?
Чому вони, звичайно німі,
Ані звуку,
Тривожним вогнем
Схоплюють серце,
Коли нас чигає
Розлука?
Чому у ріку
Кидаєш монету,
Коли ми вперше
Стоїмо на мосту?
Все у житті
Безповоротно.
В минулу хвилину
Ти не повернешся.
А повернешся,
То не в ту.
Виходить,
Монету ми кидаєм
В шапку
Невідомої долі.
Виходить,
Прагнемо зупинити,
Чого не спинити
Нашій сваволі.
Знову дивлюсь
На ґрати моста —
Так риба
Свій невід вивча.
Вітер поєднує береги —
І в чубі моему зачах.
Течія роз'єднує береги —
І тече у моїх очах.

Непоєднанне поєднати —
Магія,
Антиполюси притягати —
Хитрість,
Любов,
Ностальгія,
Астрологія...
Ніч. І зоряний зміст.
І небо навznak.
І міст.

* * *

За вікном все чвака дощ,
Не наївсь за цілу ніч,
Все шурхоче по кущах,
З ягід дощ не зводить віч.

Недозрілі — ті не в смак,
Лиш червоні подавай,
І не ті, що під ногами
Свині схрумкають — і край.

Бач, доспілі подавай!
Доще, ти щезай відсіль.
Ті, доспілі, — для пташини,
Що прилине в заметіль.

* * *

Іди, сліпий,
Я тебе переведу через вулицю.
Машини, напевно, розбіглися.
Двірники, напевно, розлінилися.
Асфальт диявольськи слизький.
Ох, як же я брешу!
Мені ж необхідне
Те малесеньке задоволення —
Сліпого через вулицю перевів.
Ох, як же я брешу!
Я ж бо сам
За цим сліпим сам збираюся,
Я ж бо не знаю і сам до пуття,
Чому тиняюся без мети.
Мені потрібен поводитир.
Краще за все сліпий.
Сліпі ніколи не йдуть
Тинятися просто так.

МИНЕ

Мине, як літня смага,
образа,
завдана долею.
Ще й не доведено,
чи доля на тебе,
чи ти на долю
наскочив.

Не наїде поїзд на того,
хто не на рейках.

Щезне, наче покійник,
все, що в тебе було
МИТТЄВИМ.

Вічне не минає,
хоч це важко дотямити.

Я все життя
дивлюсь на вічність
і не бачу,
щоб вона рухалася
взагалі.

ЛЮДИНА

Мені соромно,
що я — людина,
серед решти живої
вже стаю словом лайливим.

Осел батькує осла:
— Людино,
чому не даєш дорогу?

Дерево лає дерево:
— Ото вже справжня людина,
чого повзаєш під моїм корінням?
А жук-гнойовик — другого:
— Ну й людисько,
невже забракло тобі іншого
коров'ячого коржа!

Це — сумний жарт.
Аби ж вони лаялись.

Та, окрім людини,
ніхто із живих
не лається.

БУЗКОВА ПОРА

Іди, і я проведу
тебе
крізь тріумфальну арку бузку.
Я його не ламаю —
нема кращої вази, ніж та,
в якій він стоїть.

Процідимо крізь бузок
захід сонця травневий,
нема трунку п'янливішого над оцей.

Іди, і нап'ємося цим трунком
до голих грудей
і душ,
а згодом умиємось
грозою отою,
що в квітах.

І тоді станемо ми
саме такими,
кому зовсім не варто буде
помирати.

Що з того,
що наші внуки нас посоромляться?
Той сором нас не дістане —
під землею.
І заспокойся ти, моє тільце одноденки,
моя душа — мізерія одноденки,
нехай смакує тобі компот одноденки —
комфорт.

На нами розгромленій нашій землі
наш слід зостанеться —
слід громили.
І, власне, навіщо нашим внукам
ці історії, ці географії, ці природи?
Їхнє минуле буде складатись
лише з самої олжі нашої,
що все живе почалося
від нашого пупа.

Легка і гармонійна хода
буде у людства —
як ми своїх предків,
так внуки із пам'яті
нас виганятимуть.

ЩЕ НЕ ПРОКИДАЙСЯ

Ще не прокидайся.
Ще холодно.
Гілки тремтять.
Десь там крізь бурі
твої птахи перелітні
прагнуть додому.

Посміхнись уві сні.
І полегша
буде усім,
хто зиму перетриває
поряд з тобою,
і тим,
хто крізь бурі
до тебе
не може ніяк не прийти.

Посміхнись уві сні
так легко,
щоб легше
було проліскам
пробиватись крізь сніг.

Не прокидайся.
Посміхнись уві сні
і повчи
світ
посміхатись.

ДОБРО

Рано чи пізно
метали, названі благородними,
гублять совість,
втрачають жалість,
вся вагота металу
перекидається на тих сьогодні,
хто їх возвів у благородні.

Перлини вбивають душу
тим, хто їх носить,
невишкріблений бруд
під ультраароматами
накопичується тут як тут.

Пробуджується жадюга,
все людське, все від духу
щезає, дуже скоро
народжується убивця
випадковий
і —
справжня потвора.

Будь до грози готова,
в дружині а чи чоловікові
будь готова вистояти,
душе незахищена,
душе чиста.

* * *

Коли я не поважаю супротивника,
то я не поважаю боротьби своєї,
і я тоді знущаюсь над своєю волею
і сумніваюсь в силі власній,
тоді фальсифікую я тебе, життя,
і хоч в тюрму я не потрапив,
але в повітрі невловимий
над головою вже
вирок погойдується.
Коли не визнаю я сили супротивника,
то у мене нема
і мені неможливо довірити
сили.

СМУТОК

Мій пес сидить
смутний.
Свого собачого бульйону
не прагне.

Прагне
досконалості.

Заєць втік.

Пес туди повернувся,
де слід загубив.

Час загубив.
І зайця
теж.

Тепер сидить
смутний.

Пси сумують
частіше за своїх
господарів.

• ————— •
* * *

У чому себе не переконаєш —
навіть у неповерненні птахів
і непорушності цього холодного
мокрого туману...

Я в це прокляте коло
потрапляю часто
і, відверто кажучи,
іноді навмисне.

Щоб у телячих захопленнях
не сп'яніти,
щоб настачило ніздрів
для всіх запахів світу,
щоб не звикати
до чогось відомого,
я вірю лиш в неперервне
пізнання.

Я ліпше переконаю себе на мить,
що неба зовсім нема,
щоб не опускати його над собою
занадто низько.
Я сам народився як теорема,
у мене нема аксіом,
я в кожній миті життя
теорему бачу.

ЛЮБОВ

Як нескінченний безмежний ранок,
в одне серце любов прийде
(на одне серце любов упаде),
й ти, з усім зв'язаний тисячею ланок,
зміцнів ти й ослаб — і все таке молоде.

Причетний до всього, бо доля твоя у всьому,
повторене сотні раз звучить тобі по-новому,
всі сузір'я неба твої,
небо перехиляє зірні краї
і вдень мерехтить тобі в диві отому.

Нічого більшого нема, святішого нема,
як небо і земля цвітуть, й руками обома
заплівшись в них посередині,
ви йдете в зоряній годині —
то йде любов сама.

Ви білу душу їй
на сто століть
під ноги босі
підстелить.

* * *

Не снись мені, будь ласка,
я не можу тебе намалювати.

Сонце
малюють тінню.
Ти линеш до мене
без тіні
і мене позбавляєш
тіні.

ШЛЯХ

До всього, до чого я йду,
я йду пішки.

Я хочу прийти,
а не —
явитись.

Без дорожньої втоми.
Без дорожньої самоти.
Без еної ставки з собою.
Без туги за тобою.

Я хочу підходити,
а не —
раптом виринути.

Без віддалей.
Без кроків.
Без голосу кроків.
Без голосу кроків,
які невимовлене мовлять.

Так, я трачу багато
підошв,
та я не трачу багато
людей.

ПЕЙЗАЖ

Зрозуміло, і це пейзаж:
земля,
небо,
і бульдозер посередині ричить.

Зіштовхує з полотна
останню
пам'ять про березу —
пень.

Буде рівне поле,
пшениця і ячмінь,
повний живіт.

Але і бульдозер
зійде з полотна.

Залишиться
земля,
небо,
і я, самотній,
ричатиму від самотності.

* * *

Постійно безпечні,
у вас дійсності нема.

Ви смієтеся
над моїм криком.

Навіщо — ще далеко
знявся вгору фонтан землі.

Та ви оглухнете,
коли прийде
звук.
Але вибух уже народився!

Не моя вина —
я справді

слухаю і чую
очима.

БЛАГОГОВІННЯ ПЕРЕД ЗОРЯМИ

Важкий сейф
є в кожній людині.
З пітекантропічними дорогоцінностями.

Троци живе,
щоб воно не жило.

Бий живе.
Їж.
Хапай усе,
що зможе дістати
нога, ніготь, зуб.

Вертай додому,
вимащений червоно —
кров'ю дерев,
кров'ю звірів.

Повен
вічно ненаситної
спраги насильства.

Що залишиться?
В тому сейфі
благоговіння перед зорями.

Бо ж вони недосяжні.

І крихітку ще
перед блискавкою.
Та вона на хвості вже у тебе,
ось-ось досягне тебе.

• ————— •
* * *

Ні,
не землетруси жахливі.
Побудуємо
знову.

І не так вже й страшно,
коли несправедливий суддя,
судячи тебе,
ганчір'ям справедливих слів
обвішується.

Зовсім не жахає
клич на допомогу —
біжи!
Тебе просять.
Але жахливо,
коли бракує одного-єдиного
слова,
тиші,
посмішки,
руху,
щоб день, який ти прожив,
ще б
і народився.

КОЛИСКОВА

Вербова хатка
для маленького зайченятка
дісталася вчора,
ще перед тим, як вечірня змора,
як морозні вітрища,
як холодна хвища,
ще перед тим, як лисиця,
що при місяці так сріблиться,
вийшла
руде злото
посріблити,
ще перед тим, як діти
заснули,
в чії сни
зайчатко
мало прийти напочатку.
Вербова хатка
для маленького зайченятка
вчора дісталася.
Сталося.

ПРОДОВЖЕННЯ РУХУ

Пада сім'я малесеньке в коричневу глину,
прагну його продовжити,
жене корінь, за ним другий пнеться без упину,
прагну його продовжити,
і росточок землі пнеться, ніжно зеленіє,
прагну його продовжити,
квітка швидко одцвітає, бо довго не вміє,
прагну її продовжити,
летить бджола за медами — мало того льоту,
прагну його продовжити,
тане в серцях лід од меду, так багато льоду,
прагну і це продовжити,
диригент над пультом руку заносить високо,
прагну її продовжити,
шумить радість повнозвуко, мука тне глибоко,
прагну її продовжити,
сильна пісня досягає слуху аж до денця,
прагну її продовжити,
попада в невічне серце, а воно аж рветься,
та хочу його продовжити.

СОН

А вві сні приходить гном,
Бурчить, клянчить під вікном:
— Зроби те, а потім те,
Ніч хай чорним процвіте,
Хай червоним квітне схід,
І щоб все було як слід!
— Та зроблю. Повідай, з чого?
— Ти поет. Твори з нічого.

— Ще я кину, як в лото,
Щоб фея вийшла із авто,
Щоб доля мчала, мов стріла,
Щоб черемуха цвіла,
Білим хмелем світ звела...
Я доскіплююсь: — Та з чого?
— Ти поет. Твори з нічого.
Творив ночі, мов з вугілля,
Творив зорі з божевілля,
Доля мчала, мов стріла,
Ще й черемуха цвіла,
Аж хмеліла голова,
Овва...
Де ж той гном? Та не до того...
Треба знов. Усе — з нічого...

ЕЙНШТЕЙНІАНА

Поема

I

Чи рівнею він був Галілею?
Ні.
А чий то попіл кружеляв над землею?!
Скажіть ви мені!
Лише той, кого ниці людці палили,
Розуміє
Його клекотів веремію,
Як то дума твоя палахтить щосили
На сковорідці брехні і нікчемності,
Закіптюжена, замордована,
Кулаками у зуби годована,
При вселюдській недремності
Яничарами посмугована
І нарешті добита...
 Із чемності...
Чи рівнею він був Джордано Бруно?
Ні.
Що ви вдієте, вогняні еретицькі вруна,
В що ви зрієте?
В снопи вогняні!!!
Інквізиція атомної доби
Бриє Ейнштейнам лоби
Чи спалює їх на кострищах —
Сотню тисяч!
 Мільйони!
 Навкруги — пожарища!
Це було на Унтер-ден-Лінден,
де крякала чорна птиця,
Це було — дітися ж ніде,
 і це була інквізиція.
А чи рівнею він був великій зорі?
Ні.

Та коли ж бо людина встає на прю,
Людина займається —
од снаги дивовижної мається —
І відроджується в зорю —
Не в криниці на дні,
Не між хмарами, там, вгорі,
А на грішній землі, повній вітру і гвалту,
Ходить зоря, б'є палицею по асфальту.
І всі ми закохані в зорі.
Хворіємо зорями, зорями хворі,
І найважливішою — вдалині
Та зоря тобі світить
чи ні?
Так чи ні?
Чи дорівнювався він?..
Може, облишмо підрахунки ретельні,
Скільки мільярдів зір
Сконцентрувалося в Ейнштейні?
Ми знаєм клітиною кожною:
Людина буває спроможною,
Розчохнувши мільярди смертей,
Бути такою великою,
як Ейнштейн!
Біла пухната хмарина
Промайнула над обрієм людства.
Хмарина сивин Ейнштейна —
Над горизонтом чола.

II

А як же бути з тою
золотою
музичною рибкою,
з полохливою
зливою-грою,
струннокосою скрипкою?

Яка ж теорія ймовірності
жила в ній
в своїй музичній непокірності
і в силі давній?
Хто її розруба (о ганьба!),
там знайде лиш повітря —
повітря у формі скрипки,
Хто Сен-Санса забаб (о ганьба!),
там знайде лиш повітря —
повітря у формі скрипки.
Ні та й ні! В бурштиновій лежать
глибині,
У скрипковій труні, аж на дні
ті незнайдені скарби для
людства,
більші фізики ядерної, більші атомної
метушні,
Більші чорного планетарного марного людства!
Нову людину шукати в собі,
шукати до марення, заноситись в затоки,
Шукати у щасті, шукати в журбі
І навіть у смерті своїй шукати
Сіль у собі! Вогонь у собі!
Тільки не патоки!
Тільки не патоки!
Дорога доріг — ця єдина дорога.
У славі своїй величавій, як Бог,
Так, проклявши старого Ван-Гога,
Возродився новий Ван-Гог.
Пругке і веселе кленове весло —
Сторука моя запорука.
Наука — мистецтво, а не ремесло,
Коли вона справді наука.
Наука й мистецтво — дві срібні планети,
Хоч кожна з своєї галактики,

Викружлює кожна свої піруети,
Свої клопоти в кожній, свої клементи,
Сміятись по-своєму, по-своєму плакати.
Ні! Сміятись по-своєму,
та однаково плакати!
Хоча кожна з своєї галактики,
Чи, може, навіть з антисвіту,
кожна має свою орбіту,
кожна має свою еліту, —
Дві планети — дві галактики...
З фотографії мені
Ейнштейн награв —
Я чую грім ракети,
Я бачу людину в ракеті,
Я бачу людину в космосі,
Що стартує із деки скрипки...

III

В Ейнштейніані антракт,
Люди,
Скличмо прес-конференцію!
Найкраще було б,
Коли б завітав на неї
Глузд людства,
Попрошу знайомитись:
Чех Ян Майданек,
Німкеня Хільда Равенсбрук,
Єврей Хайм Маутхаузен...
Та мільйони
З усіх п'ятнадцяти
Червоних республік.
Я не встигаю вам все називати,
Тінь колони — то ж найнижча раса,

В неї вуха глухі, в неї вуха набиті
ватою,
Геть кляпи із вух — вона ж слухати
ласа.
Тінь колони людської — чорна,
затуркана раса.
Хоче вашої відповіді,
зумійте ж відповідати!
Глузде людський,
Чим ви важливим таким зайняті,
Що ваші пожежники прибувають
Через годину після пожежі?
Коли ж ваша вежа низенька
Й неможливо за всім доглядіти —
Тож візьміть, тож візьміть —
Кості,
Попіл
І кров століть —
Це вічний цемент ваш,
Ним зцементуйтеся, перемонтуйтеся,
Снагою візьміться, снагою скріпіться.
Не руште з місця — сягнете аж
Місяця —
Крові вже по вінця — тож вічно
дивіться,
Глузде людський!
Треба ж бачити, як цілять в Лорку,
Треба ж бачити, як прив'язують Бруно,
Треба ж бачити, як отруують Моцарта.
Глузде людський!
Що з вами трапилось? Де це ви
так охрипли, на яких протягах, якими
філософіями,
що й голосу не відтягнете, Глузде людський?
Чому Західний фронт

Перекричав Ромена Роллана?
Чому Фучіку загулила рот
Смерть у зашморгу, повія п'яна?
Ультразвуком метали ріжем,
А що з вашим голосом, Глузде,
Чи знову прийде Смертисько хиже
І буде людей лузати?
Вдарте смички, розгуляйтеся, скрипки,
Коли ваші струнення не охрипли!
Чому ваша мелодія плюскла і крапчаста?
Невже — знову — для людства —
 нещастя —
 Антракт закінчився.
 Прес-конференція теж.
 Вона була скликана тому,
 Що минулого разу Ейнштейн
 Рятувався в Америці.
А чи приготують йому посадочний
 майданчик.
На Місяці, коли знову сокира
Вдарить у поперек скрипки?!

IV

Ні, я не буду говорити про надлюдей.
Чи гарно було б,
Щоб руки Ейнштейна крилами стали,
А замість очей, замість спокійних
 і мудрих очей
Зайнялись два холодні прожектори?
І все ж за те, що людина така, як є,
 що у неї дві руки,
 що у неї двоє очей,
 що вона може впасти.

• ————— •
(О, згинь, пропади, напасте! згинь!

пропади, напасте!)

Що вона може впасти

і руку собі зламати,

що вона короткозорою може стати,

Людина повинна страждати, мусить

страждати.

(О, ради Бога! О, Бога ради!)

Коли зустрічаються Велике і Нікчемне,

Зустрічаються Знайдене і Незнайдене, —

Тоді завжди вина найперша:

— У тебе дві руки.

— У нас дві руки.

— Тоді чому ж ти насмілюєшся

Знаходити більше, ніж ми?

— Скарати на горло!

— У тебе двоє очей,

У нас двоє очей,

Тоді чому ж ти насмілюєшся

Бачити більше за нас?

— До стінки!

(Епохи накладають свій карб на остаточне вирішення: паля і електричний стілець чи так званий «самовбивця» з фотонним пристроєм і кафельними плитками — це своєрідні стовпи на шляху цивілізації, правда ж, людський Глузде?!)

Так знову вона за ці роки ламкі стражда,

за ці очі розумні стражда...

Кулемети-рахівниці людей рахували колись,

Атомні бомби зроблять це нині (не волай,

Глузде, не волай!) з кібернетичною швидкістю.

Так знову людина лине до Бога — не з середньовічних

кострищ,

а з труби крематорію (що ти скажеш на це, людський

Глузде!)

Ревуть: ти проти Бога!
Ревуть: ти з нечистою силою водишся!
Ревуть: ти раса найнижча!
А вина —
 та ж —
 одна —
 та сама-самісінька —
 вина —

Адже ти — Бруно,
Адже ти — Лорка,
Адже ти — Ейнштейн.
Судді міряють велич зрадництвом.
А релігії прагнуть свого —
Схиливши коліна,
 З гвинтівками, що смердять трупами,
 Чи з посвистом мечів,
 Чи з гуркотом ракет глобальних
 Людство схиляється,
 Людство чолом віддає
 Культу оціпеніння, культу — застою —
 Камінню...

V

Коли ж ти прийдеш, нова гравітаціє?
Скільки світлоліт відділяє нас
Від тебе:
І скільки це земних років,
Ейнштейне?
Діти з'являються в муках на світ —
А хіба ж це повинно бути:
Не повинно б.

VI

Маю бандероль зі США,
Товсту і пишну.
Та на тій бандеролі
Ейнштейн був.
Зменшений до ліліпута,
З зазубринками,
Клеєм помазаний —
Він маркою слугував.

Ну що ж —
Це і все, що ви можете:
«Війну і мир» перетворити
В комікс,
Моцарта —
В шлягер,
Ейнштейна —
В кур'єра брехні й ненависті.
Та найгарячіші серця,
Найсвітліші розуми світу
З нами підуть —
В райдугу комунізму.

Спасибі,
Я знову сиджу біля телескопа.
Це була бандероль-болото.

Хай насняться мені Гімалаї —
І сняться!

Телескоп повертає до зір,
Телескоп повертає до тебе.

Я буду їсти хліб,
Порох Місяця просівати руками,

Та життя своє так носитиму,
Щоб на порозі смерті
З мене спалахнула зоря,
А коли ж вона не займеться,
Чи варто ж було чадіти людям,
Чи ж варто було починати?!

ВІДЗЕМСЬКЕ ШОСЕ¹

Коли червонокрівці, як воли,
У жилах місяць кров мою заснулу,
В твій плин стрімкий я прагну тіло влити,
Артеріє Відземська, повна гулу.

Хай шосе несе велосипед,
Шурхіт шин — машини на шосе,
Шурхотять підшви моїх кед,
Не трясє — рівнісінько несе,
Плином плине Відземське шосе...

Зігнав оскому — падаю в траву,
На стовп кілометровий вело сперши,
Знов дихаю, та білі квіти рву,
Та небо п'ю до денця, як і вперше.

А магістраль несеться навздогін —
Сама собі на п'яти наступає.
В її дротах — її залізний гімн,
А шини — ієрогліфи до таєн.

І знов шосе несе велосипед,
Шурхіт шин — машини на шосе,
Аж горять підшви моїх кед,
На тужавих крилоньках несе —
Все чин чином — Відземське шосе...

Натискую, кермую,
Аж раптом — гальмую:

Автобус дав автограф свій авто,
Зчепились хоботами автокрани,

¹ *Відземське шосе* — головна магістраль Латвії.

Червоно просигналив «автостоп».
На автомагістралі — авторани.

Наче та артерія людська —
Тут автоприливи та відпливи.
Тут автоінспекторська рука
Все зупинить помахом мигливим...

Тут машини — фурії свавільності —
Вчаться необхідної суспільності.
Поки темп їх душі не розтяг,
Вчаться дисципліни на смертях,
Соромливо червоніють дружно
Та на шинах осідають пружно...

Стану, надивляюсь, наслухаю, —
Мчить шосе від краю і до краю,
Та чатує дивна дивина,
Та чекає дальня далина,
Як широке Відземське шосе
Знов велосипед мій понесе,
Кров мою розбурхавши інертну,
По своєму головному нерву...

ДЕРЕВ'ЯНІ ЛОЖКИ

Дідові Паулу Вацієтісу

Навряд чи дружину й синів
Коли-небудь він так голубив,
Як поліно,
З якого мала вийти ложка.

І чим менше поліном воно було,
І чим більше ложкою вже ставало,
Рухались руки все швидше.

Тоді я не міг розуміти,
Як вони рухались,
Тепер я вже знаю:
Звучать так
Руки Плісецької.

Найчутливіші ваги не зважать,
Це мені очевидно,
Найтоншої стружки
З точністю сотої міліграма,
А він їх важив на око,
Точно і витончено стругав.

А як майстрував він граблі!
Цілий день міг шукати дерево,
Для одного зубка у них.
Так і вмер він, не відаючи,
Що жив-був один італієць
По імені Страдіварі.

Та все,
Що дід змайстрував,

Було скрипкою,
Не для серця, звичайно.

Кожна ложка була нарцисом.
Він знав —
Часто в ній буде юшка рідка,
А ще частіше буде її малувато.

Хай буде хоч ложка,
Хай додасть аромату.

Граблі були, мов пір'їни.
Він знав
Втому жіночих рук,
Спрацьованих від зорі до зорі.

А вночі їм шкарпетки штопати,
А вночі їм чоловіків обіймати.

Хай хоч будуть граблі їм
Пір'їнками.
Та найкраще з усього
Майстрував він ложки.

• ————— •
* * *

Блищать порожні рейки
І спини бруківок:
Мільйони сплячих черепах.
Вітрини чорні
І глибокі, мов ковбані.

На вулиці лише ніч.
Вулиця відмовилась від цивілізації
І спить по-дикунськи.

Камінь є каменем
І вві сні, напевно, почвалав
До того поля, звідки родом.
Залізо дверної ручки
Пішло в свої поклади.
Дерево дверей
Скинуло фарбу
І пішло в ліс рости.

В магазинах
Із пляшок з вином
Вода повернулася в хмари,
А виноградний сік
Пішов на Кавказ
Гойдатися на лозі і засмалюватись.
З вістря ракети
Щез уран.

Сон...
До самого обрію глибокий сон...

Я йду по сонних черепахах.
Мені додому
Ще залишилось
Три мільйони черепах.

НАФТА

Коли фонтан пробивається —
Люди божеволіють, звісно.
Плісняві мізки черстві,
Вказівні костюмахи-пальці,
Тримайтесь поодаль.
Тоді найвірніші дружини
Цілують мужчин чужих.
Тоді тишко безголосий
Вола на все горло
І душить в обіймах ведмежих
Штатного горлопана.
А горлопанисько,
Мишеняти малого тихіший,
Прокушує з радості язика.
Земля перетворюється,
Коли пробивається з неї фонтан,
Як засушена діва стара,
Що дитя спородила нарешті.
І люди перетворюються —
З їхніх неоднакових душ
Теж забив, зухвало забив
Однаковий у всіх-всіх
Палахкотливий фонтанисько.
І вони загібають у жмені
Густючого тлустого соусу —
Одне одному мастять і мастять
І щоки, і ніс, і чоло.
За дев'ятою сопкою чути —
Божевільно горлають маври...
І ми для людей шукаєм
Гарячу й червону нафту.
Вчора я вийшов індійцем
З квартири поета-друга,
Намащений з ніг до чола
Гарячими строфами...

ТРАУЛЕРИ

Вони щойно-щойнісінько з моря.
Не вірите? Щойно.
Попитайте у сонця, бо ж їх облизує
Та й прицмокує смачно:
— Солоні, — так і прицмокує.
Прозорий їх сон
Біля даугавського берега —
Вві сні їх, потомлених,
Ще термосують розгнівані хвилі,
Шпурляючи жменями риб у борти.
І, коли нашорошити пильно вуха,
Чути, як треться щокою об снасті
Старий дідуган океан — чути.
І молодесенький рибалочка — юний,
За коротке життя своє коротеньке
Ніколи не був так без матері довго —
Ненадійною, ненадійною землею простує.
Виринають на нього латиські горби
Зеленавим дев'ятим валом.
А жасмин на нього сипле
Солоною білою піною — сипле.
Єдине він побачить так виразно,
Що неможливо побачити зблизька —
Яка вже мати старенька,
Яка наречена безцінна,
Яка занизька кімната — побачить.
І літнє небо високе —
вивицилось настільки!
І вивицилась любов — відчує...

РУКИ ВЕНЕРИ

Один дурень, кажуть, вже допитувався.
Таж-бо насправді —
Де ж це руки Венери?

Питав і я чеського журналіста —
Він сказав мені, що у Празі.
Доскіпувався у француза —
Він сказав мені, що у Парижі.
Запитав я у нашого критика —
Він сказав: відломилась.

Звичайно, я чую таке не вперше,
І не тільки стосовно Венери.

Скільки хочеш спотворюй,
Троци на шматки красу —
Вона красою залишиться,
Як потвору не прикрашай —
Лишиться потворою.

А що стосується рук...
Яке життя,
Яка боротьба,
Яка любов
Відтяла у Венери руки,
Коли ми
Найвищою нотою свого буття
Виправдовуємо їхню відсутність?

ОСІННЯ ПРОХОЛОДА

Природа сьогодні дивиться всередину.
Закляклий горобчик —
в ту середину,
в ту дрібнотину,
яка жевріє ще у ньому.
Каструля
дивиться на юшку
в нетопленій кухні.
Поле
крізь стерню руду
бачить зелену бороду,
яку матиме навесні.
Глуц
намагається намацати місце,
де колись в ньому був
мускул.
Я роздивляюсь себе,
як мікроподібно
розмножуються у мені
задуми невиконані.
Світ летить
і в люстерко лиш озирається —
чи реакція ядерна виникне,
коли ж бо на створення
підє грандіозна та сила,
яка досі ішла на знищення?
І однісіньке сім'ячко
звергається всередину
з трепетом —
чим же я стану:
добривом,
деревом,

квіткою,
чи людиною,
чи антилюдиною,
людиною
а чи нелюдом,
людиною
чи не людиною..

ГРОЗА

Небо зашторює над головою моєю
чорну завісу,
із неї блискучі ударні
град вибивають,
і грімкоче завіса
та пустодзвонна,
та бляха
з усією величною
перевагою наді мною.

Та я на цей гвалт
дивлюся спокійно,
як обертання Землі
дивиться на державні перевороти,
бо чужий мені
пафос грізних гармат
чи Біблій розкритих,
але подих настурції не чужий
чи соняшника дихання,
вилуплення пташки
з яйця
голубого,
силування росточка,
який жолудя розірвав,
і та пронизлива одухотворена
синява неба,
що змиває із нас
думи про тлінність.
Хай та кухня грози
над головою кипить.

Кипить під ногами,
і з землі

пробивається
зовсім молоде життя.
Я стою над життям
щойнорожденним з рівноправністю
та без переваги,
не з тим, що ми різні такі,
а з тим, що ми схожі такі.

ВСЕ ГОДИТЬСЯ

Хлопчик і голуб.
Полювання.
Обидва знають: не впіймають.

Мені це мисливство годиться.
Мені все згодиться.

Яскравий ляпас сонця
на ящику для сміття.
Мені згодиться.

Я не відаю,
куди її діну,
та мені ця базіка годиться —
оцей запах сирий,
що у ніздрі нашіптує злодійкувато:
— Знаєш, сніг уже тане.

І алея,
яка щезає перспективою,
наче життя.

І саме життя,
яке той старий через дорогу несе,
наче тонке яйце.

Все годиться.
Мені зараз потрібно буде творити світ.

І все одно в мене не буде
ні так багато матеріалу,
ні семи днів,
як було у Бога.

ЩО ДЛЯ НАС — ДИТИНСТВО

Солодкий, далекий
ще неостиглий чай
з лимоном

із колись невідвіданої країни.

А іншим разом —
стрибок парашутиста в живе життя,
пушинка кульбаби
на вітрі.

Але вітряним, темним вечором,
коли на деревах шкіра гусина
од морозу,
коли серце стиснуто
палючим обручем пам'яті —
дитинство для нас
та далека і біла скалка запалена,
біля якої сідали ми
електрику винаходити.

ПРАВОПИС

Над усе найважче було з комами.

Я ж бо кажу «і»,
і це продовження —
там-там-там далі...
Та я мушу ставити клин.
І, коли не ставлю,
мені двійку ставлять.
І крапки
на обрізки розрубали
ту нитку,
ту довгу,
яку я тягнув від себе до тебе,
як телефонний,
електричний провід і нерв.

І — привчили крапки ставити.
І — примусили слухати, почувати
і напругу зберігати
крізь всі крапки.
І втік я до лісу
і став неписьменним.

Осика аплодувала мені
за ту дерзновенність
перед армією лицемірів.

Та армія читає
і вичитує свої АБВ.
Та армія пише
і виписує АБВ
накази.
Та армія проставляє там
всі розділові знаки,

останнім — знак оклику:
ти будеш виконувати наказ
незважаючи на міру тупості
його!

Та мені шепотіла намокла вільха,
і її непроставлені багатокрапки
я чув.

Мене пальма навчала —
як багато говорить пауза
поміж звуками.

Все вчило мене
правослуханню.

Навчений,
я повернувся поміж люди
і почув, які ж багаті вони,
коли серце стійке
і голос вільний.

Я йду серед людей —
крізь цілодобово концертуючий
оркестр.
Що за музика,
коли людина промовляє
зі словами і без!

І тільки в мові і в мовчанні
чутно,
що у людей
у кожного свій правопис.

Олександр Чак
(1901—1950)

НА ВИСОКОМУ БЕРЕЗІ

Був осінній вечір і був темний дім.
Були довгі думи і тяжкий був шлях.
Я збивав каміння на шляху курнім,
Простував крізь вітер, прошкував крізь грім,
І мені назустріч запахом чадним
Йшов темний бридливий чагарник, йшла пізня квітка,
Темнезний чагарник бридливий та квітка пізня,
Над самим урвищем, де камінь з ляку твердне.

Одначе я продовжував свій шлях:
Горіла в серці терпко гіркота гірка.
Вперед я йшов без втоми на вітрах,
Аж поки на високім березі мій запал не прочах,
Й ріка глибинна прісними сльозами ув очах
Покрила голову мені живим вінком туману,
Покрила мені голову ріка,
І я відчув ранкову цю ріку як чують рану.

І я ожив. І в даліні за молоком парним туману,
Де вся печаль моя закінчилась так зрану,
Наче вже перемога, наче вже світлий день,
Із глибини нуртів річкових, од урвистих глинищ берегових
Голос народу підіймався до мене,
Голос, повний докорів і шелестів ніжних,
Голос про мир і про мое життя:

— Нікчемо, ти ж самотніший самотності.
Нікчемо, ти ж самотніший самотності:

ОСВІДЧЕННЯ

Вікно у сльозах туману. Ношу тебе досі, мов рану,
Люблю тебе досі одну, —
В троянду вуста ти вмочаєш чи в пломенисту канну?
Червоно вони так дихають — серця не одверну.

Там, де бульвари задимлені, зустрів я очі задивлені,
Тепер мене щохвилини тривога косою тне.
На тому куті, де злидар випрошує в шапку гривні,
Туга чорними кіньми роздушить скоро мене.

Вночі блукаю по вулиці і тру очмаріло вилиці,
Зриваю з дерева листя, надіюсь на тебе одну —
Шукаю на листі сліду, де кучері твої вилися,
Шукаю і не знаходжу, шпурляю їх в яму брудну.

Всі вікна очима обнишпорю, може десь очі визорю,
Може знайду під бровами десь твоїх дві зорі,
Та птиці надії із мозку летять, наче птиці до вирію,
І миті летять у вічність, як птиці оті вгорі.

Немає ні слуху ні прослуху. Може ти в тому спалаху,
Може ти блискавиця, що палить мене щодень?..
Лишилась від тебе туга, яку ми і вдвох не спалимо,
Різка і тривожна туга у горлі моїх пісень.

Вікно у сльозах туману. Ношу тебе досі, мов рану,
Люблю тебе досі одну, —
Ти в кров мою губи вмочаєш, в багряню мою, в полум'яну,
Вогнем вони запеклися — їх подих не омину...

ПІСНЯ ДІВЧИНИ ЛАТИСЬКОМУ СТРІЛЬЦЮ

Та ні, краще пішли
В твою кімнату на передмісті,
Де коридори курячим послідом тхнуть.

Там ми двійко аж до ранку
На підлозі, мій коханку,
Будемо сидіти плече до плеча,
На твоїй старій шинелі тулитимемось в любові,
Покритій темно-вишневими, твердими, як лак,
плямами крові.

В мене з голови сповзатиме шовкова жовта хустина,
По підлозі лискучий тарган поповзе —
Лиснітиме тарганова спина.
В кутку запахне макуха.
В павутинні заб'ється востаннє муха.
В садку, пружно і глухо, плоди набухатимуть на вітрі,
Як заквашене тісто в макітрі.

Ніч,
Синя як озерна вода,
Ляже на шиби, затопить віконні долини,
У вікні, де зорі лежать аж на дні,
У вікні, де заткнуті воском щілини.

Щоб було нам темніше й вільніше,
Ми легенько накриємо лампу
Твоєю старою зеленатою каскою.

І ти мені ніжно будеш розповідати про те,
Як у дитинстві
Ти плавно пускав паперові кораблики
У коричневий чорторий брудних водостоків,
Як ти долонею сині мухи ловив серед уроків,

Що сідали на хліб, цукром посипаний, під регіт класу,
А тут
Вітер несамовитий
Вікно розчахне відразу
І шпурне лагідними голубами в твоє вікно,
І пухом кульбаби сипне з сусідніх зелених левад.

А потім
Ми через люк піднялися б на дах,
Де місячне світло
До смоли прилипає,
Що на сонці липучою стала.

А місяць?
Місяць буде сидіти на всіх димарях,
І буде дивитись на попіл, сам з попелу весь.

Ми подих свій затамуєм,
Ми тихо почуєм,
Як в навколишніх лісах
Зорі своїми променями гриби із ґрунту витягують,
Як у піску сипучому,
Ніби жовті дощові черв'яки,
Повзе вперед коріння розгалужене,
Як хлюпотливі струмки
Умовляють берег бігти з ними до моря.

В темряві біля наших ніг
Лежатиме Зунд,
Як покинута ситцева стрічка,
А вдалині —
Корпуси поруйнованих фабрик,
Де до війни
Добували собі прожиток робітники молоді —
Ті, що загинули потім на Юглі,

Біля Казані далекої,
Біля Уральських гір,
Ті, що в Криму пропали.
Їхні сини
Од ніжних російських жінок
В коричневих селах на Волзі
Гонять гусей до річки,
Вчаться на гітарі грати,
Не знають, хто їхні батьки
І жодного слова по-латиськи не знають.

МОЛОДИЙ СІЯЧ

Знову прийшла весна,
В причілкове вікно бив вітер шурхотом крил,
Дерева тягнулись до сонця, вже теплі й коричневі,
І коли доторкнутися вухом до їх стовбурів ласкаво,
Можна було прочути: в їх міцнокорих станах
Тихо дзижчало щось солодко-ніжне.

Тоді мій дід одного раннього ранку
Погладив шибку своєю шорсткою долонею
І сказав:
— Бачиш, сину, земля підіймається вже до сонця,
Вже скоро вода замигтить біля порога,
Забродить земля, як тісто в діжі.
Мої руки такі вже натомлені,
В моїх пальцях задеревілість гніздо сповила,
Я більше не можу сіяти, а сіяти треба — і добре.
Я дам тобі серце і вміння дам:
Ти цього разу ступай лісом сівби. —

Підійшов він до мене і зазирнув
Мені в вічі, посміхнувся ласкаво,
Витривалий і худорлявий, мов корінь сосновий,
Твердий, міцнорукий, мов ядерне горіхове зерно:
— Ще хлопчиком ти доволі навоювався,
Повернувся ти з перемогою, з славою:
Повна погною, повна сердець полум'яних
Земля тепер буде цвісти буйно і полум'яно, —
Будуть ласощі для ротів, буде сила для рук.
Велику мрійливу нашу кімнату,
Бавлячись, підмети березовим віником,
Все витри лляною тканиною вогкою!
Козуба принеси — він висить на стіні в коморі,

Одягнем тоді обидва святкові панчохи,
І я скажу, як ліпше робити роботу. —

Виконав я наказ.
Панчохи дідусеві
На ногах світилися білим снігом.
В одній руці костур, а в другій — торбинка,
Полином заповинена, пухом опушена,
Вся — кольору міді, аж похрускує поміж пальцями.

— В мене тут давнє-прадавнє жито,
Цими зернами вчив я і батька твого
Сіяти.
Пішли, навчу і тебе,
Щоб спокійно я очі стулити міг,
Бути в землі і чути в землі, як твої зерна
На вітрі шумлять, як над груддям вгинаються. —

Стоїмо ми обидва у великій кімнаті.
Дід собі козуба одягає на шию,
Мені ж він наказує трохи насипати жита
В козуб — лежить купочка сонця,
Ніжний такий аромат і міцний, як у ярого меду.

Потім вчить мене дід ході сівача,
Показує, як сіяти навпереміну обіруч:
Мигливо зерна встеляють чисту підлогу,
Руки мигтять двома золотистими голубами,
Біла підлога, зерном засипана,
Сяє і світлом новим колихає,
А балки чорні, ті, що стіни витворюють,
Палахтять вже вином темно-вишневим.

Підлога розмальована золотим дощем жита.
Дід сідає на табуретку в куті,

Задихано посміхається: — Сину, ануж-бо вчись!
Змети все і набивай собі руку! —
З тиждень я рухався як стриножений,
Нарешті мої руки в ритм ході сівача
Плавними помахами підіймалися над кімнатою і над світлом.

Усміхнувшись, дід пробурмотів: — Добре,
Добре, тепер ти зможеш справжні зерна
Сипати в козуб і пускати по полю...

ДЗЕРКАЛО ФАНТАЗІЙ

Що не день — дрова дешевшають дуже.
Скажіть, а вам хіба не байдуже,
Де я сиджу і п'ю свою зельтерську воду?
Вам, тільки вам на шкоду
Лякати мене косоокою!

Це дарма, що я злиднем валандаюсь,
І що небо над вами висне моєю журбою глибокою,
Це дарма, що останній сантиметр я розшукою,
По три години риюсь в своїх дірявих кишнях-верандах.
Це дарма. Я свого мозка розпукою
З долоні годую орлів у Андах.

Тож вище,
Тож вище і вище,
Я на своїй уяві, як на лижах, мчу в небеса —
Над усім, що ви любите, аж мені вітер свище,
Понад грошів'ям і над ганчір'ям, що саваном з вас звиса,
Понад спаровані ліжка, де од любові одгецалось днище —
Вище і вище — яка ж одчайдушна краса!

Ти,
Нескінченносте,
Візьми собі очі мої.
Знаю, в небесній оцій крутії
Втратять останню вагу мої м'язові тканини.
Та я і тепер щохвилини
Щезнути можу в піску дощовим черв'яком.
Та я і тепер на долоні можу гори нести і долини,
Каркас Всесвіту можу підтримувати плечем своїм як стояком.

Дайте сюди всі сніги Гренландії —
Один лише подих мій — з них повинь тече,

Знову вода у первісній стадії!
Захочу — поставлю мітелку вівса на плече,
Хай свічкою світить — вам хіба не гаряче?!

Любов — та це ж лише мрія!
Та пісню дала мені мрія,
Мрія проста.
На дровітню, де мох у плісняві млосно зріє,
Руде сонце стрибає на мене й радіє,
Лице мені лиже шорстким язиком kota.

Мені справді гарно, як серед раю,
Лежу собі на дровітні!
Наді мною, як гармошки, грають
Телеграфні стовпи привітні!

Маріс Чаклайс
(нар. 1940)

РОЗПОВІДЬ ПРО МАРГАРИТУ ДУМПКУ

В той час, коли маргаритки
личка свої повертають до сонця,
а світло забарне бариться, бариться,
море викинуло на берег цілушку бурштину,
в очеретах приозерних бугай прогув,
в приморському селищі народилась Маргарита
Думпіка.

Росла вона разом з маргаритками-стокротками,
з божими квітами, що передражнюють сонце,
і, замість соски, вчепилась зубами в цілушку
бурштину
і прожила свої сімдесят сонцероків.

Жити подобалось Маргариті:
В осінні ранки й весняні
вивергало море квітучі шматочки радості,
а вона цю радість очищувала.

О, ця копітка робота — очистити радість
од звивного баговиння, од настирливої смоли,
і — шліфувати, і — полірувати, і — наждаком
протирати.

А коли ловці салаки вдягались
в святкову одіжку, вони затискували в ротах
МОВЧАЗНИХ

бурштинові люльки, а жінки
незграбні, неначе бочки, вилискували
обручками, сережками, брошками.

Подобалось жити Маргаритці, Маргариті, Греті.
З піснею віддавала вона по пелюстці.
Як ховали її, то в домовині
було лише
зморщене сонце без жодної пелюстини.

На тому цвинтарі, де вдягаються листям берези
і клени,
на могилу її я поклав маргаритку,
за ворітьми сяяло сонце в локаторах,
а локатори теж наче ті стокротки,
наче ті маргаритки — величезні і рокітливі.

Блищать локатори, повернувши лица до сонця,
аж світлом осяюється музей.
Лежать в музеї її знаряддя праці
і бурштинові сережки, та ще кількоро дрібниць,
та море все ще викидає по цілушці бурштину,
та все ще, хоч рідше, гуде в очереті бугай,
тільки у тому селищі нема вже Маргарити
Думпіки.

Весною я скажу найпершій маргаритці:
— День добрий Вам, тітко Маргаритко!

ЦВІРКУНЕ, ЦВІРКУНЕ, ЗАГРАЙ

Цвіркуне, цвіркуне, заграй
на своїй дивовижній скрипці
зів'яле під вітром літо,
зіграй мусянжові і стрункі
стани сосон ліелупських,
жах морського відливу,
заграй життя, що заворушилось,
ліси Селії нам заграй;
грай, цвіркуне, і не лякайся:
коли твої струни тріснуть —
грай на хмелі на розквітлім,
заграй ноктюрн, заграй тіням,
густим і зеленим тіням
на мимобіжних водах,
на живих ошалілих долях;
коли ж лопнуть вуса в хмелю,
тоді візьми, як звичайно,
кульбаб білих гіркі нерви,
геть розмоклі під грозою;
грай, цвіркуне, грай і грай —
твое життя найкоротше
з багатьох життів коротких
музикантів вічності.

ЙОГАНЕС БОБРОВСЬКИЙ¹

Пагорбом піднімається
він — Йоганес,
Іонас,
Яніс.
Які ж теплі камені берегові! Саме справжня
пора змій.
З глибини — найближча дорога. Історія
звивається, наче водорость, навколо гомілки
обмотавшись. Босоніж
пагорбом піднімається
він — Йоганес,
Іонас,
Яніс.
О, як там аж кишить, роєм роїться, в'ється,
треться, звивається, скручується в кільця, линяє.
Свіжа й гнучка
водорость, її
можна стріпнути, історія
залишається, присавшись.
Поглянь, як вона там звивається,
ця змія, начеб у неї шкіра пришита
нитками вічними. І тоді
свіжа й гнучка,
наче водорость,
вилазить змія, ще одна змія
на камені.
Вбити? Поставити
миску з молоком у закутку?
Спершу змію треба
назвати по імені. Назвати
по імені — обов'язок поета, обов'язок
відрізнити змію
від вужа.

¹ Письменник НДР (1917—1967) — антифашист. Народився в Литві.

Ось саме тому
пагорбом піднімається
він — Йоганес,
Іонас,
Яніс.

З глибини,
з самої історії, од народу
до народу
йде вчитися називати змії
по імені, йде вчитися
словам закляття змії.
Пагорбом піднімається
він — Йоганес,
Іонас,
Яніс.

ЦВИНТАР МЕТЕЛИКІВ

Коли, метелику, помреш ти,
Впадеш на зронені листи,
Я в сурми попрошу осінньої
Тебе на цвинтар провести.

Замість гнідих впряжем берези,
У шлеї — пражу павуків,
А по траві пройде осінній
Кортеж задуманих корів,

Бджола, спізніла у польоті,
Благоговійно задзижчить,
Осика лист тобі простелить,
Рукою німо задрижить.

О сурмо осені, самотній
Твій марш потане спроквола, —
Життя його було недовгим,
Недовга воленька була!

Не варто довго тут сурмити
Під ранній іній горобин,
Життя його подібне миті —
Вже мчать метелики сніжин!

Слонами цвинтарі у джунглях
Засіяно, а тут поля
Усі в метеликових крилах —
Заклеєна крильми земля!..

З ЛИТОВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Марцеліюс Мартінайтіс
(1936—2013)

* * *

Душа моя — моя країна,
і, як душа, вона єдина:
її просту звичайну мову
я вчу щоденно знову й знову.

Твій краєвид для мене — диво,
і твоє горе б'є діткливо,
полів святковій оксамити,
квітучих яблунь білі діти.

Моя душа — моя країна,
землі маленька порошина
зостанеться з моїх трудів,
якими серце натрудив,
що калатає так невпинно.

Під небом цим життя усе це,
для мене навіть сонце — з серцем,
хоч смерть гойдається в колисці,
могили оживуть колись ці.

Душа моя — моя країна,
як я один, і ти єдина,
в здорові й хоровиті дні
дай шмат насущного мені.

Душа в морозі чи теплі,
який коли йду по землі,

як темрява у вічі б'є,
є завжди світло серця, є,
і я чекаю промінця
крізь ніч і день життя мое —
так до кінця...

СПОКІЙ

І легіт легший падіння самого листа,
І світло осені попелясте стигне серед долин.
І не видно нікого, тільки голос десь доліта —
гавкає пес десь наче серед хмарин.

Таке небуття — не згниває торішня трава,
замовкли думки, мов страх погорільців, глибоко.
Щезнути безвісти тут — найбільші дива,
не дай щезнути, як щезають тичинки у цвіті жорстоко.

Ось гонить бабуся повільно скотину, наче з псалма,
не почує, коли й помре, буде й по смерті пасти.
І лащиться до людини, лиже долоні її мовчкома, —
може, докупи всіх зводить вогонь сучкастий?

І там вже померлий, тінь його ще на стіні,
звук він бути живим, тінню прийшов додому.
Там у деревах душі предків стогнуть в огні,
там сумувати легко по далекому й невідомому.

БУРЛАКУЄ ФОРТЕПІАНО

Вибиті зуби
щирить до мене
бідне,
хворе,
пропите фортепіано.

Його виганяють за місто,
щоб не бачили діти,
що лишилось
від музики.

Воно пробує жартувати,
але сміх такий жалісний,
п'яний,
що навіть не відаєш,
куди очі подіти.
З ним вже давно не вітаються
люди великі,
які на зубах його грали.

Погойдуючись,
вночі повертається
на звалище поза містом,
і там —
до ранку
по його музиці
нишпорять кошенята.

* * *

Я ланцюгами шосе
ноги собі закайданував,
линвами рік
руки собі зв'язав.

Словом, намагаюся
словом
піднятись і йти —
не відстаючи
від землі й неба.

Словом, намагаюся
словом
зітхнути —
наче всім світом.

Словом, намагаюся
словом
почути,
як шелестить мерехтлива
в осінній тиші зоря.

І починаю, словом,
словом
бачити набагато ліпше,
ніж бачив досі
очима.

* * *

Падає думка із рук моїх, падає нині,
стежу, як вона падає у своєму падінні.
Те мене покидає, ким би я міг ще бути,
але ніколи такому в мені вже не збутись —
ні болю, ні печалі, ні жалю.
Чи то вмираю, чи просто квилю,
чи на березі крутому стою,
блискавкою протягтий, — раптом бачу я на краю:
таке коротке життя і, як рішенець,
такий довгий його кінець.

* * *

У життя короткого
Вчуся довго жити.
У біді сміятися,
У свята — тужити.
Живу далеченько,
Близько прибуваю.
І не вмію пісні,
Яку все ж співаю.

НОЧІВЛЯ У ЖЕМАЙТІЙЦЯ КУКУТІСА

За лісом, за лісом — два ока сови,
совина хатина, хоч сов лови.
Ні живий, ні мертвий, підсліпуватий, убогий,
за лісом живе Кукутіс одноногий.

Доки пугач пугав — шашіль бантину зітнув,
доки могили провалювались — віл тяжко зітхнув:
світом ішла перша поголоска про Трою,
і повідомило радіо: пруссів пропало останніх троє.

Доки країни обростали лісом і вимерла шляхта,
за ніч півжиття випили — до дна була вахта.
Я підморгував через стіл і цілував долоньки
у красуні — горбатої єдиної його доньки.

Доки вечеряв я з донькою, доки ми ще не заснули, —
звозювавши Берлін, одноногі діти вернулись,
і посивів я, і небо засіялось в зорі, наче шпориш.
Може, сяйво Скуодаса, може, уже бомбардують Париж?

І доки ми зрозуміли, що наша межа —
нескінченність жива,
єдина донька молилась в куті, мов постаріла сова.
Доки горбата хрестилась, руйнувались імперії до золи,
і пам'ятками до себе на північ шведи у землю злягли.

І доки він розмовляв по-жемайтійському, німецькою,
російською, польською з мукою,
наче лось, розкривши рота, вузькоколіяка замукала.
І світився маєток підпалений, побила його нечиста сила,
доки стара Кукутене постіль мені постелила.

І скінчилась політика. Мюнхен передавав джаз.
Наче прусські коні, саксофони заіржали враз...

Дрімали ми за столом, півжиття випивши до світанку —
ні «дякую» за Варшаву, ні за Пруссію «данке».

І доки Кукутіс приробив собі праву ногу,
доки лампою освітив хату убогу —
півень проспівав уже ціле століття,
така була єдина ніч літня...

ОСТАННІЙ ДЕНЬ КУКУТІСА

Коли прийшов Кукутісу останній день,
став він думати:
який я щасливий,
що живий
діждався своєї смерті,
що вмираю ось
без наруги всілякої —
сам собою,
живий діждавшись
свого дня останнього.

А могли б і повільно,
здираючи нігті...
або мимохідь,
коли я не бачу,
мене застрелити,
так, щоб я досі
не зрозумів, що мене вже нема.

МНОЮ ВИГАДАНА КАЗКА
ДЛЯ ЗВЕСЕЛЕННЯ ШИБЕНИКА КУКУТІСА

В тачці, у пір'ї,
короля дурнів везуть
на оглядини:
яке завбільшки королівство.
Вишикувані впововж доріг
дзвонять для нього в дзвіночки,
з подякою дзвонять,
що можуть дзвонити для нього...

Їде навколо землі
вдесяте,
вдвадцяте
і не знаходить,
де кінець королівству.
Всюди —
власну підтримку
підтримують
танцями і дзвіночками.

— Скільки разів, — допитується король, —
обкручується навколо землі
це королівство?

— Стільки разів, — відповідають, —
скільки є разів навколо землі...

І дивується король,
як усе ті самі
дякують королю за те,
що самі роблять,
дякують за те,
що можуть дякувати,
подзвонюючи у дзвоники...

Лише кілька повільних
женуться за тобою і благають,
щоб видав дозвіл померти.
— Ні, — хитає головою король, —
такий в королівстві порядок:
шибеникам
заборонено помирати!
Їде король у тачці,
за ним слідом сам — другий телепень,
і всі вони — той самісінький король.

ВЕЛИКА ПОЛЕГША У ЖИТТІ КУКУТІСА

— Напевно, я хворий, —
тужить Кукутіс. —
Ледь прокинувся,
зразу думаю про жінок,
навіть соромно
дітям в очі дивитись.

— Ніколи, — сказав собі Кукутіс, —
ніколи,
таке маючи в голові,
я не зрівняюся з тими,
які в телевізорі
раніше терміналу спішать працювати,
ані з солістками всілякими.
За що ж мені такі думки,
які від дітей треба ховати!

— Нічого, — повчали Кукутіса, —
треба працювати
від світання до смеркання,
і не будеш соромитися думок,
мине таке думання.

І став працювати Кукутіс
від світання і до смеркання,
кожного дня
самого себе перевищував,
аж здивувався перед смертю:
стільки дров нарубав,
стільки цвяхів загнав у стіни,
стільки накопив сіна скотині!

А коли помер,
усе минуло,

і заспокоївся Кукутіс:
— Як стало легше,
як стало справді легше,
що не треба проклятих думок,
од яких тільки сором,
коли діти на могилі моїй
свічки світитимуть.

Юстінас Марцінкявічюс
(1930—2011)

* * *

Я боюсь за ліси і за ріки,
за озера тривожусь і птиці,
я за дерево переживаю,
що зрубати стараєтесь.

За те слово хвилююсь однецьке —
ми забули його, ми залишили,
і тепер воно в полі лежить,
десь у полі лежить, наче камінь.

За ту пісню, яка примовкла,
за обірване покривало,
за рубець, який геть зігнів
і за ціпа старого боюсь:
як без нас вони житимуть,
що без нас робитимуть?

ПОГЛЯД НА ЛИТВУ

I. Здалеку

На цій землі без краю, без кінця
такий без тебе смертний я,
такий я темний без твоїх без рук.

Куди подіти камінь цей — себе? —
лиш, рідна, під дверима, під твоїми,
аби людині легше після праці
в твою любов поріг переступити.

II. Зблизька

Горло моє палає
від болю і краси:
на слові мене погойдує,
до пісні мене вознеси.

Зірок, жайворів голосних
ти насипала мені в душу.
Тепер наспівай мені тихо,
що виридати я мушу.

P. S.

На кожен горбочок
поклав я по сонцю:
гарно буде дітям,
як сонця всі знайдуть.

На кожну берізку
посадив я зозулю:

зрадіють дівчата,
як зозулі куватимуть.

А в груди мужчин
поклав я по слову:
серця їх співатимуть,
як ітимуть Литвою.

ВІТЧИЗНА

Вітчизно!
Це ж ти руки дала мені,
щоб тебе обіймати.
Обіймати тебе!
Вітчизно! Це ж ти серце дала мені,
щоб любити тебе,
Чудуватись тобою!
Навіть тоді, коли мене ще не було,
я вже був у тобі.
Я вже друзів твоїх любив,
твоїх ворогів ненавидів,
Ще не знаючи їх поіменно.
Не було ще в мене серця,
та вже тисячу разів на нього
Був націлений меч ворожий.
Не було ще в мене рук,
та вже тисячу разів ланцюги були,
щоб закувати руки мої!
Ти носила мене в лоні своєму
і біль твій був болем моїм.
Я народився всіма шрамами пошрамований,
які тобі перепали.
Я ворогів на вогнищах спалював,
бо ж вони і тебе і мене палили.
Ти примусила мене пригубити їхньої теплої крові,
Бо ж я ненавидіти ще не умів.
Ти покликала смерть і мені наказала
дивитись їй прямо у вічі —
Я й дивився, аж поки мене страх не лишив.
Потім ти звеліла мені
з'їсти серце голуба і серце яструба
І лишень потім мені наказала:
ІДИ!

• ————— •

Іди, візьми час свій, я даю його по потребі,
Не більше й не менше
 (так, здається, ти говорила),
Час, з яким запізнавався я
 і відчув, що існую —
Твоїм був, Вітчизно!
Ти викроїла його мені з того, що маєш.
Ти когось обділила,
 аби мене ощасливити.
І напевне оті, кому не дісталось
 ні форми, ні часу,
Всюди і скрізь за мною тіннями нипають.
Ледве засну я —
 вони носяться наді мною безплотні,
Настирливо й злісно
 повторюють одне і те ж:
— Дивіться, он той,
 хто має і час і плоть, —
Як він насмілився спати!
Час, що ми віддали йому, —
 минає намарне.
Плоть, що ми віддали йому —
 таїть в собі смерть.
Як він насмілився спати!
Щойно тепер зрозумів я, Вітчизно,
 що все, що я маю, тобі належить.
І що я існую лише тому,
 що ти забагла цього.
Ти дала мені час,
 якого досі й сама не мала, —
Час найсвітлішої мрії
 і гігантського розмаху.
Паморочиться голова од такого багатства.
Дуже рідко, — коли совість моя буває спокійною,
А тіло — втомленим після роботи,

Заглядаючи в себе, тебе я бачу, Вітчизно моя!
Хто там базикає,

що ти маленька,

некрасива,

небагата?

Коли б ти насправді була маленькою,
Чи могли б ми сягнути отакенного зросту?

Коли б ти насправді була негарною,

Хто б на тебе дивився з заздрістю?

Коли б ти насправді була небагатою,

Чим би ти інших щедро так наділяла.

Йдуть і йдуть

день за днем і за ніччю — ніч,

Ночі як дні,

а дні — без порівнянь

Переповнені працею, вогнем і металом.

Був час —

поети квітчали тебе рутою-м'ятою,

Щоб затулити зморшки смутку на обличчі.

Наша любов міряна в інших масштабах.

Її маленький натяк —

електростанції, заводи і ракети,

Які несуть ім'я твоє у небо.

І ми щасливі тим,

що любимо тебе так,

як ще ніхто ніколи не спромігся,

Щасливі з того, що любити можемо — отак.

Ніщо так не минає на землі.

Коли гадаєте,

що помрете, —

ви помиляєтесь.

Просто ви станете сонячним світлом

і розіллєтесь морем добрих променів

над полями, лісами, містами і селами

Вітчизни.

Ви приголубите зело проросле й дїм на косогорі
І біле дерево — березу
І хлопця, що гойдається на ній —
Він головою торкається неба Вітчизни,
А малими ногами — землі Вітчизни.

З МОЛДОВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Григорє Вієру
(1935—2009)

КОНГРЕС КВІТІВ

У краю, що повен цвіту,
З'їхались, хто є живий,
Зійшлись квіти всього світу
На конгрес на світовий.
І без армій,
 без кордонів
Квіти дружно так цвіли,
Заклик людству
безкордонний
Одностайно прийняли.
Поважайте, поважайте
Права квітів —
Жити дайте, жити дайте
Їм на світі!

Ми, людино, твої сестри,
Ми — твій подих і твій вірш,
Кінь — твій брат був,
 але з Всесвіту
Йому ти найменше віриш —
Його викреслили з нами,
Бо копійка — нам ціна.
Та ми пахнем тобі снами,
Шелестючі ми до дна.
Поважайте, поважайте
Права квітів —
Жити дайте, жити дайте
Їм на світі!

Щезнуть квіти і джерела,
Птаство теж кудись зрина,
Щезнуть квіти — це, напевно,
Почалася вже війна?
Ранок запахом годуєш,
Ніжним медом запашним.
Чом життя ти не шкодуєш,
Чому так гордуєш ним?!
Поважайте, поважайте
Права квітів —
Жити дайте, жити дайте
Їм на світі!

КВІТКА СОНЦЯ

На багатому городі
Він у темряві зачах,
Соняшника я побачив
З пов'язкою на очах.

Розумію, є причина —
Можуть птахи поклювати.
Все ж, гадаю, не по-людськи
Квітам очі так в'язати.

Хіба соняшник пізнає,
Де те сонце, як пільма?
Гірко думає про себе:
«Може, сонця вже нема!»

Боже, як його спотворено,
Не визнати на городі,
Вчора був він королевич,
Нині — пугало, та й годі!

Вчора ввечері дитина
Налякалась — дідько в казці.
Цуценя гарчить на нього,
Наче ворог це в пов'язці.

Та він хліб і він до хліба,
Хатка й вогник він нам буде,
Але щось в житті оцьому
Негаразд в нас, добрі люди!

Щось в нас діється зі світом,
Коли ми до зла охочі.
Не «день добрий» кажем квітам,
А зав'язуємо очі.

Вони сяють, наче сонце,
Без пов'язок злотен зір є,
Тож давайте геть втечемо
Від усякого ганчір'я.

Заберем собі зозулю,
Що виковує роки нам,
І подивимось, що скаже,
Вдіє що без нас людина!

ПОСЛУХАЙТЕ, ДІТИ!

Дивні речі на світі й незвичні
Зустрічаються в нас де-не-де.
Грім зимою і дощ у січні,
А сніг літом на квіти йде.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Кріп росте собі на балконі,
Там же бджоли і вулії з віків,
І штрафують того сьогодні,
Хто нещадно стріляє вовків.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Одні навіть з трави отруйної
Ліки зроблять вам на медку,
Інші ноги старанно труть собі
На сусідському килимку.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Чистим повітрям торгують, некурним,
Із гармати у хмару стріляють.
Одним важко лишити куриво,
Інші легко Вітчизну лишають.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Хтось вцілює із гармати
У гітару Віктора Хари.
Не крадуть вже дівчат, Бога ради,
Крадуть хлопців — із вуст ні пари!
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Цю планетарну складну веремію
Важко як слід зрозуміти —
Дорослі зовсім дитиніють,
Родитись не хочуть діти.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Зброя в світі — смертельна мода —
Розповсюджується, як чума.
Небезпечною стала природа,
І на Місяці тиші нема.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Є колодязі, тим таємничі,
Що з них тільки гармати п'ють.
Вірю, сховано щось не в обличчі,
А в хвості павича — в цьому суть!
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Я вірю, щось уже вмонтовано
У квітку квітня — ще й жорстоко.
А місце тиші гарантоване
Єдине лиш — дитяче око.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Розвантажують просто на ганок
Бомбу людям — на самий поріг.
І за чистий, за мирний світанок
Мертві і діти стають на порі.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

«Послухайте, діти!» — відчаєно
Колос в полі волає, мов зух.
Та не чує, його не чує
Дід всесвітній, бо він оглух.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Наче зайця, ганяють хлопця,
Вже став зоряним чоловік.
І земля не знає, що робиться
І в який їй крутитися бік.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Гончих псів заганяє загонщик,
Щоб були божевільні і злі.
Звук в долині грімкоче і тоншає,
Геть тьмянішає світло землі.
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

Ще не біла, не трасувала
Найгрізніша зброя — пітьма.
Чисте серце й просте розірвалось —
Серця матері вже нема...
Дуже дивні на світі речі
Відбуваються в нас, до речі!

ІКЛА ЗАЗДРОСТІ

Серце перемістив
У правий бік
Грудей.
Таким чином нічогісінько
Не відчув.
Ліва легеня
Прошита кулею,
Натомість
Неторканим залишилось
Червоне яблуко
Серця.
Хліб виніс
З хати на вулицю.
Могло статися, що й не знайшов би його
Вранці.
Натомість
Залишилось вікно непроникне,
У якому чекала мене
Мама.
А пісня?!
Куди і як перемістити її —
Пісню?!
І навіщо переміщати її?

ПОЕЗІЯ

Дуже страшно мені,
як не думаю про поезію.
Страшно уже через те, що, здається,
більше й рядка написати не зможу.
Страшно ще й через те,
що ко́су держу не так певно,
як батько,
і через те, що кохана
може мене розлюбити.
Ось тому повсякчас думаю я про поезію.
Та і сам я, мабуть, не людина,
а поезія.
Чуб мій —
білі вірші.
Лоб мій —
непорушний *розмір.*
Брови —
рядки два, закреслені тушшю.
Очі —
дві метафори голубі.
Губи —
древні *рими.*
Серце —
сучасний плутаний *ритм.*
Руки,
що жінку ласкають, —
порівняння
з іншими чоловічими руками.
П'яти
в налиплій землі
із листям дубовим іржавим —
повторення
батькових п'ят.

Ось дощ іде,
і, можливо, не під дощем я бреду,
а проходжу крізь вірші.
А може, дощу і немає,
просто мені захотілось,
щоб дощ пішов.
Я повсякчасно думаю про поезію,
через те що боюся прогалин
між віршами — порожнечі,
в яку можу я
шугнути.

МАМО, ТИ...

Мамо,
ти — Вітчизна моя!
Очі твої —
моря голубі.
Чоло твоє —
вершина гори,
снігом сповита.
Долоні твої —
чорна рілля під небом.
Подих твій —
хмари,
з яких ллють дощі
на поля, на луги.
Обручка на пальці твоєму —
оберіг,
що од ворога оберігає.
Хустина твоя — знамено,
як серце, тріпоче воно
для мене.
Мамо,
ти — Вітчизна моя!

ПОМЕРЛА СЕЛЯНКА

Підраховано, скільки пропало
У вогні, вже якого не стало,
У якому і батько погас,
Та рахунок неточний у нас.
Померла селянка в ці дні,
Інфаркт міокарда, як в місті, так само.
Серед тих, хто пропав на війні,
Вважайте і маму.
То війна, то дощу не було,
То сповзає в долину село,
То нам атом грозить щохвилини,
Хіба серце залізне в людини?!
Померла селянка в ці дні,
Інфаркт міокарда, як в місті, так само.
Серед тих, хто пропав на війні,
Вважайте і маму.
То війна, а то чорна судьба,
Хіба витрима серце, хіба?
І в село проникає інфаркт.
Інфаркт в селянина?! А факт!
Померла селянка в ці дні,
Інфаркт міокарда, як в місті, так само.
Серед тих, хто пропав на війні,
Вважайте і маму.
Не давай три врожаї, земле, за рік,
Ти один принеси — мені стане навек.
Ти віддай, що ковтнула глина,
Віддай маму, земле, для сина.
Померла селянка в ці дні,
Інфаркт міокарда, як в місті, так само.
Серед тих, хто пропав на війні,
Вважайте і маму.

ДИТИНСТВО

Є край — дитинство таємниче,
Куди підеш і втрапиш ти,
До столу матінка закличе,
Або фіалка скаже йти.
Є край, де стражі прикордонні
Самі зелені цвіркуни,
І, замість паспорта, в вагоні
Читають вірші все вони.

Дитячий світ — щасливий світ,
Недавно гралась дотемна.
Дитячий світ — поезій світ,
Ось-ось гойдне тебе весна.
Пропало все, мов цвіт із віт,
Той цвіт ковтнула бистрина!

Є край — чудовий і казковий,
В якому цар ти, як і всі,
У ньому ритуал зразковий —
Всі ходять босі по росі.
Ні п'ятниці, ні понеділка,
Сама неділя лиш сія.
Є край, де вічно молодії
І батько, й матінка твоя.

Дитячий світ — щасливий світ,
Недавно гралась дотемна.
Дитячий світ — поезій світ,
Ось-ось гойдне тебе весна.
Пропало все, мов цвіт із віт,
Той цвіт ковтнула бистрина!

З МОНГОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Сормууніршін Дашдооров
(1936—1999)

СЛОВО ПРО РІДНИЙ КРАЙ

I

Залишив я монгольський край і рід,—
Мені здалось, що з юрти степом рідним
Повзе димок за мною слід у слід.

Неначебто його послала мати,
Щоб душу сина вберегти від бід,
Щоб рідне вогнище не смів я забувати.

О, не забуду, нене, певен в тому!
Там тихо так, що навіть соловейко
Коней полохав у спокої нічному.

Старе прислів'я пахне по-старому:
Мандрівники в серцях свій край несуть,
І дим із юрти — всюди подих дому...

2

А полюбив я свій монгольський край,
Ще як малим з колиски в світ дивився,
Як світ крутився від пташиних зграй,

Як по землі оцій вела мене за руку
Моя матуся вперше у житті,
Як трави дихали весною, повні звуку.

Нехай на чужині прекрасніші квітки,
Але ж нема таких, які цвіли в дитинстві:
В тих особливий цвіт, пахкіші пелюстки.

Нехай на півдні соки запашні.
Із краю рідного, далекого від мене,
Й стебло колюче пахкотить мені...

3

Поглянь у море на сріблясті хвилі —
Там небеса спокійні мерехтять,
Там повня місяця гойдається у штилі.

А місяць недоторканий, ясний,
Мов щойно із морської він купелі,
Ширяє в небі і бентежить сни.

Таку красу і зрозуміть несила.
Та в пам'яті мені дзвенить далека ніч,
Де місяцем для мене світить мила.

А срібний місяць вирина з пітьми,
І світить він в моїй пустелі Гобі,
Він світить нам, щоб не блукали ми...

4

Вздовж барханів дзвінких дріботів я, хлопчисько,
Пас ягнята я зрана, веселий хлопчисько,
І купався в струмочках, голенький хлопчисько.

Тоді спека спекотна палила мій край,
Восьмилітнім хлопчиськом палив я курай,
І спрага палила мене через край.

Мені кажуть, що я народився отут,
Що батько навчив мене всього отут,
Струмок мене бавив і ладкав отут.

Вода скрізь однака. Та правда така:
Вода найсмачніша з оцього струмка!

З ПОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Каміль Ципріан Норвід
(1821—1883)

ЖАЛОБНА РАПСОДІЯ ПАМ'ЯТІ БЕМА

I

Тіне, чому від'їздиш, зламавши на панцирі руки,
При смолоскипах, що приском прискають тобі в вічі?
Меч у зеленому лаврі, плачуть громниці-свічі,
Надривається сокіл, і кінь твій тужно танцює з розпуки.

— В'ються, в'ються знамена, заносяться вище на гребінь,
Наче намети рухомі військ мандрівних по небі.
Сурми аж захлинаються. Рвуться ридання зникомі,
Знаки опущено хиллять крила свої посмутнілі,
Як перебиті списами ящури, птахи й дракони,
Як задумів твоїх безмір, яких ти списами вцілів...

II

Панни ідуть в жалобі, туга буяє з крику,
Снопам пахучими панни напахчують в небі грози.
Інші збирають у мушлі пекучі, палючі сльози,
Інші шляху шукають, хоч вибитий він споконвіку...
Панни об землю кидають великі глиняні урни,
Клекіт такий смутенний, тріскіт такий зажурний.

III

Хлопці б'ють у сокири під гуки скорботної мови.
Б'є челядь в щити поруділі— звуки їх душу крають,

І корогва величезна списом розриває димове
І палахтить над кортежем од краю небес до краю.

IV

Входять в провалля, тонуть, йдуть в місячні коридори,
Знову чорніють на небі і блиском ряхтять, як опалом.
Списи переблискують вістрями, наче рухомі зорі,
Хорал, що затих раптово, ридає знову хоралом...

V

Далі-далі — аж поки не спинить усе домовина,
Побачимо прірву чорну — чигає вона за дорогою,
Цю прірву переступити не зуміла
ще жодна людина,
Зіпремо ж списом твого огиря, як старою острогою...

VI

І поведем хороводи з реквіємом безупинним,
Гупнемо урнами в брами, свиснем в сокир щербини,
Аж Єрихонські мури розваляться, наче колоди,
Серця очуняють од втоми — полуду з очей поздирають
народи...

.
.

Далі-далі...

Юліуш Словацький
(1809—1849)

ПАРИЖ

Глянь! В надвечір'ї, наче з лона Сени,
Встають будівлі ламаним каскадом,
Встають одне на одне на рамена,
І, ліхтарів підсвічені парадом,
Вони здаються чорнотілим гадом,
Що гороїжиться лускою і петляє.
Разить отрутою, смородить чадом...
На нього сонце меч свій вистромляє:
Високо — блиском бань з небес стріляє...

Новий Содоме! Між твого каміння
Плодяться злочини, безкарністю відомі.
Колись на тебе вдарить дощ племіння,
Не божий дощ, закутаний у гromі,—
Сто бід його нашле... В Новім Содомі
Ще запанує куля — кара Божа,
Страшною куля буде у погромі,
І кров на бруці зацвіте, як рожа,
І розпач зацвіте, бо куля та ворожа.

Та хмара бід вже супиться над містом,
Тому гурти людей такі похмурі,
Понурі вулиці живуть життям імлістим,
Передчуттям біди, передчуванням бурі,
Схне слово без луни, а думка схне в зажурі,
Лише про ворогів можливі тут розмови...
Де голови ясні? Ковтнули всіх тортури

Й народні оборонці — безголові!
Лиш похоронний дзвін на всіх гуде з любові.

Чи то часи святої таємниці
Вертаються, коли збісились люди,
Одні під катом, другі десь в темниці,
Одні — аскети, інші — словоблуди,
За грішне слово — меч святий у груди?
Народ конав під катом-охоронцем,
Їм мало дня було, їм мало ночі буде:
І чуючи, що скін приходить конче,
Кричали, як Навін: «Дня треба — стій-но, сонце!»

Й не стало їх, як всіх, померли — передчасно,
Лиш пам'ятки zostавили по собі,
По шию край в крові, що спить собі прекрасно,
Народ, що не по них сумує у жалобі,
Ще й трійцю крові ув одній особі...
Колос Родоський так свічник тримає,
Одна нога уперлася на гробі,
А друга — в замок королів... Сягає
За овид око — рука колоса оку помагає...

Коли ж колос звалився з постаменту,
Юрба криваву славу розділила,
Її лахміттям, порваним дощенту,
Свої виразки поспіхом покрила...
Про давню славу снить ота могила,
Всі під колоною заснули — й мрії з ними,
Хоч з бронзи голову рука катівська збила,
Ще весни прийдуть — ще сконають зими,
Будяччя із лілями Бурбонів ще ростиме.

Блука поляк Содомом цим спасенним,
У злиднях брат не хоче бути братом,—
Плакучі верби на долинах Сени
Смутні для нас, як верби над Євфратом,

Біда ламає — світ байдужий рядом;
Обличчя з мармуру — і душі мармурові,
А дерево надії суховатим
Листом вкрива нас — де там до любові!
Пожухли так над Юдою колись листки фігові.

Ген поза містом, за кублом карнизів
Великий цвинтар мріє в далечині.
О! Як тут смутно — серед кипарисів
Бліді троянди пропадають в тіні,
Ген під ногами місто в мерехтінні
Затоплене в тягучій млі опалу.
А на жалобників очікують в терпінні
Вінки із полотна, паперу та перкалю,
Купована жалоба — вічний свідок жалю...

Поглянь в імлу — то веж стоїть руїна,
Їотичним карбом значена, як тканина,
Як вмерла бабця вклякла на колінах,
Сказав би так, у чорні строї вбрана,
З хмар визирає духом Осіанна...
Людей не видно... Над риданням хвилі
Лиш монументи (Сена неблаганна),
Немов човни у Стіксі припізнілі,
Спирила брама пекла силуети білі...

Там видно Лувр із тронем Балтазара,
На ньому наймит возсідав померлий...
В липневі дні там марила примара,
Людей потвори ненаситні жерли.
Над нею тіні смерті розпростерли
Гігантську велич — то ж король народу.
Вже оксамити кров з чола зітерли,
Хоч діти йому мерли в нагороду:
Зачав династію із трупів, був останній з роду...

З РОСІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Олександр Блок
(1880—1921)

РОСІЯ

І знов, як в літа золотії,
Три стерті тягнуться шлеї
І грузнуть шпиці розписнії
В баюрі, в глині, в колії...

Злиденна й темна ти, Росіє,
Мені жура твоїх хатин,
Твої пісні на вітровії —
Кохання першого полин!

Тебе жаліти не зумію,
Несу свій хрест із краю в край,
Якому хочеш чародію
Свою красу лиху віддай!

Нехай покине, хай задурить —
Не пропадеш поміж завій,
Турбота лиш в туман охмурить
Той образ непогасний твій...

Ну що ж? Турбота в очі сині —
Одна сльоза в журби ріку.
А ти в мережаній хустині
По брови — наче в сповитку.

І неможливе все прилине,
І даль доріг — така легка,

Коли проблісне з-під хустини
Вогонь очей — шалінь така,
Та плач хурдиги з хуртовини
Дзвенить у пісні ямщика!...

• ————— •
* * *

Ніч без тої, котру звать
світлим іменем: Ленора
Едгар По

Осінній вечір був. І дощ був невблаганний.
Я думав все про те ж, і смуток мій не щез.
Коли в мій кабінет, просторий і туманний,
Той джентльмен увійшов. За ним — кошлатий пес.

Гість сів у крісло, вогнище палало.
І пес на килимі розлігся поміж нас.
Промовив чемно гість: «Невже вам досі мало?
Сір, перед долею скоритися вже час».

«Та старість — поверта до юності, до жару...» —
Так я почав... та він настійливо урвав:
«Вона — все та ж: *Лінор шаленого Едгара*.
Безповоротно. — Що? Тепер я все сказав».

І дивно: доля є то радістю, то горем,
Але з оцим чужим в вечірній каламут
Під діловим таким, давно спокійним зором —
Вона простішою постала саме тут...

Той джентльмен щез. Зі мною пес незмінно.
В лиху годину в нього добрий зір.
Поклавши лапу на моє коліно,
Мов промовляє пес: «Пора скоритись, сір».

ДО МУЗИ

Ти загибель віщуєш у світі.
В потаємних мотивах твоїх
Є прокляття святих заповітів,
Є зневага до щастя у них.

І така є заманлива сила,
Що повірив я в ті голоси,
Ніби янголів ти спокусила,
Звівши чаром лихої краси...

І коли ти глумишся із віри,
Над тобою горить, мов огні,
Неяскравий, пурпурово-сірий
Німб, іздавна вже знаний мені.

Зла чи добра? Гадати не буду,
Але знаю: ти вся — не відсіль.
Хай для інших — ти Муза і чудо,
А для мене — пекельний ти біль.

Я не знаю, чому на світанку,
В час, коли уже геть знемагав,
Я побачив твій лик наостанку
І не вмер, а розради благав?

Прагнув я ворожнечі між нами,
Ти ж даруєш з води і роси
Луг з квітками і твердь із зірками,
Все прокляття своєї краси.

І підступніш північної ночі,
Золотого аї похмільніш

І циганського шалу коротші
Твої ласки лихі, наче ніж.

Є розрада фатальна для мене
У зневазі одвічних святинь,
Насолода для серця шалена —
Оця пристрасть гірка, мов полин.

ПЕРЕД СУДОМ

Чом поникла так, зняковіла?
Подивись на мене, як раніш.
Ось яка ти стала — помарніла
В світлі дня, що ріже, ніби ніж!

Я і сам не чистий вже — де дінеш.
Недоступність, злість — не по мені.
Я дивлюсь добріше й безнадійніш
На прості й нудні шляхи землі.

Що й сказати — я не маю права,
Я тобі не в змозі дорікнуть,
За твою стражденну і лукаву
Суджену жіноцтву темну путь.

У твоє життя я зазираю —
В інший спосіб долю пізнаю,
Краще, аніж судді, те я знаю,
Як ти опинилась на краю.

Воджені над прірвою, над сказом
Час був наш — чи не забула ти?
Ми хотіли сіті скинуть разом
І летіть, щоб впасти з висоти.

Мріяли завжди удвох згоряти,
Спопеліти вдвох — і всьому край!
Двом дано в обіймах помирати,
Бачити навіч блаженний рай.

Що поробиш, в сіті заманула
Марна мрія, — та бридня кругом,
І життя навідліг стьобануло
Грубим і безжальним батогом.

Не до нас життю — воно квапливе!
Хай брехала мрія — та цвіла.
Все-таки, коли-небудь щаслива
Ти хіба зі мною не була?

Золотинка, кучеринка кожна —
Чи не в давньому вилась огні? —
Ти — безбожна, пристрасна, порожня,
Незабутня, — ти пробач мені!

ДРУЗЯМ

Замовкніть, прокляті струни!

А. Майков

Ми, друзі, таємно ворожі,
Глухі, завидющі, чужі,
А як би і жити, й трудитись,
Не бути б так — ніж на ножі!

Що вдієш! Усяк настарався
Отрути для свого житла,
Всі стіни просякла трутизна.
Ніде не притулиш чола!

Що вдієш! Зневірились в щасті —
І глузд підіймаєм на сміх,
І, п'яні, ми з вулиці бачим
Руйновища жител своїх!

Життя продали ми і дружбу,
Лихі марнотратники слів,
Що вдієш! Ми шлях розчищаєм
Для наших далеких синів!

Коли в кропиви під парканом
Нещасні кістки зогниють,
Який-небудь пізній історик
На нас наживеться, мабуть.

Ось тільки замучить, проклятий,
Ні в чому не винних дітей
Нудними цитатами з текстів
І датами наших смертей.

Печальна судьба — так сутужно,
Так тужно, святечно так жить,
І стати здобутком доцента
І критиків нових плодить...

У свіжий бур'ян з головою —
Щоб сон забуття вколисав!
Мовчїть, проклятуцїї книги!
Нїколи я вас не писав!

* * *

Все на жарти звела, щебетлива,
Догадалась — схопилася вмить,
Головою хитала, красива,
Й нумо сльози в хустину ловить.

Все забула була, реготала,
Осліпивши світ білий довкіл,
Нагадала усе — заридала,
Десять шпильок зронила на стіл.

Аж погіршала, ще й озирнулась,
Ще вернулась, чекала була,
Проклинала і геть повернулась
І, напевно, навіки пішла...

Що ж, пора мені братись за діло —
Хай же звична несе колія.
Та невже і життя відшуміло,
Відшуміло, як сукня твоя?

НЕЗНАЙОМКА

Вечірній шал над ресторанами,
А в ньому дика і глуха
Державить вигуками п'яними
Гаряча весняна жага.

Над пилюгою понад вуличною
В нудоті запустілих дач
Ледь золотіє крендель булочної,
Ледь ріжеться дитячий плач.

Серед канав і за шлагбаумами,
Заломуючи криси враз,
Досвідчено жартують з дамами
За ловеласом ловелас.

У кочетах крик весел скривджений,
Заманливий жіночий виск.
А в небесах, до всього привчений,
Все кривиться безтямно диск.

І відбивається обличчя там —
Мій друг єдиний, тінь моя
В терпкому трунку в таємничому
Впокорений, глухий, мов я.

А поряд край сусідніх столиків
Лакеї сонні все не сплять,
П'яниці із очима кроликів
«In vino veritas!» — кричать.

І кожен вечір, в час умовлений
(Чи це ввижається мені?),
Дівочий стан, шовками зловлений,
Бринить в туманному вікні.

Повільно плине поміж п'яними
Все без супутників, вона
Зітхне духами і туманами,
Й сама присяде до вікна.

Війнуть клятьбою старовинною
Її шумкі пругкі шовки,
І чорний капелюх з пір'іною,
І персні дивної руки.

Дивуюсь, близькістю закований,
Дивлюсь за темну за вуаль,
І бачу берег зачарований
І в чарах прозираю даль.

Глухі ці таємниці вручені
І сонце теж чиєсь мені,
Душі всі звивини, закручини —
В терпкому втолено вині.

Пір'іни страусові соннії
Гойдаються в моїй душі.
І очі синії, бездоннії
Цвінуть на дальнім рубежі.

В моїй душі скарби затаєно,
Вручили ключ лише мені!
Потворно п'яна! Живодайна
Ця істина таки в вині.

НА ЗАЛІЗНИЦІ

Марії Павлівні Івановій

Лежить вона в рові нескошенім,
Відкриті очі, як в живої,
З-під хустки — коси ледь зарошені,
В красивої і молодої.

Бувало, йшла неспішно, повагом
На свист і шум з-за оболоні,
Обходила платформу довго,
Чекала ревно на пероні.

Три ока налетять, хвилюючи —
Шарілася і кучер вився:
А може, хто з оцих мандруючих
Здивується, хто задивився...

Вагони йшли у звичній лінії,
Скрипіли, шибамі дрижали;
Мовчали жовтії і синії,
В зелених плакали й співали.

Хтось сонно позіхав за шторою,
Хтось рівно зирив поза штору
На сад побляклий за платформою,
На неї, на жандарма поруч.

Гусар рукою розманіжено
На оксамит зіперся мило,
Ледь позирнув на неї ніжно,
Зирнув — і поїзд в даль сповило.

Марнотою дні збігли різною —
Юнь не сховаєш від потали.

Нудьгою тужною, залізною
Свистали дні і серце рвали.

Та що — давно вже серце вийнято!
Вже стільки віддано поклонів,
А поглядів вже стільки ж кинуту
В пустельні очі всіх вагонів...

Не йдіть з питаннями тверезими,
Вам — байдуже, а їй доволі:
Любов'ю, брудом чи колесами
Роздушена — нестерпні болі.

Певниш ти — я замкнувся: холодний, сухий.
Я для тебе такий — невдолан.
Не ласкавим словам дух скував я лихий,
Не для дружб я змагав свій талан.

Та і сам ти колись був лихіш і сміліш,
І по звіздам читала душа,
Що грядущії ночі — темніш і темніш,
І почас незбагненна межа.

Ось — збулося. Весь світ надовкруг здичавів,
Маяка мерехтіння нема.
І тому, хто на зорі провіщі зорів,
Геть нестерпна скружна пільма.

І у тих, хто не знав, що в минулім путі
Ще й грядущого ніч вироста.
Затуманило серце в знеможі і мсті,
Осоруга скривила вуста.

Час надії і віри навек нас вража.
Я простим і довірливим йшов,
І відверта і щира дитяча душа,
Як твоя, не лякалась обмов.

А тепер з тих надій не шукай і слідів,
Геть пощезли туди, де зоря,
І до кого душа відкривалась тоді,
Одвернутись, зректись пора.

І сама та душа, мов прагнуща весна,
Ще не знала, що попів лиша, —
В ворожнечі, в любові скріпила вона,
Спопеліла вона, та душа.

А вінець — губи стислі і сміх тонкобров.
Лиш смутенна ще влада в мені —
Бунтувати жіночу невтолену кров,
І в ній звірині будити вогні.

То ж не стукай у двері — не збудешся лих,
Не стогни, не благай у юрми:
Співчуття не знайдеш в бідних звірів оцих,
Тих, що звалились раніше людьми.

В обладунки залізні лице ти вбери,
Поклонись, де священні гроби,
Рай залізом чатуй до пори, до пори,
Щоб не вдерлись безтямні раби.

Валерій Брюсов
(1873—1924)

Я

Не занепав мій дух в тьмі протиріч тернових,
В фатальних сутичках мій розум не знеміг.
Я мрії всі люблю і всі шаную мови,
Я всім богам свій вірш кладу до ніг.

Молитви я возніс Астарті і Гекаті,
Як жрець, я жертвам всім пускав гарячу кров,
А потім сходив вниз, де жертви розіп'яті,
І сильну прославляв, як смерть, любов.

Я входив у сади Лікеїв, Академій,
На воску мітив я пророцтва мудреців,
Голублений всіма, був вірний кожній темі,
Та сам любив лише сполуки слів.

Де статуї тугі і де пісні облесні,
Сходив я острів Мрії в самоті,
То бив поклони тим, що яскравіш, тілесніш,
А то дрижав в тіней передчутті.

Давно я полюбив рій протиріч тернових,
За сплетенням фатальним скрізь я біг.
Солодкі мрії всі, шановані всі мови.
Я всім богам свій вірш кладу до ніг...

ХАЛДЕЙСЬКИЙ ПАСТУХ

Про тебе мрію я, мій друже, з мли сторіч,
Хай німота віків відторгла нас від тебе.
Я бачу голий степ, я бачу зірне небо,
І зірне світло лле на урочисту ніч.

Ті очі жадібні, та нескінченна тьма —
Вистежувеш зірки, їх пізнаєш і числиш,
Прозрівши кола їх і нахили... Ти мислиш,
І таїна світів ясніє для ума.

Божественний пастух! Де в тиші гусла мряка,
Почув ти імена, ти бачив світла лет:
Накреслив перший ти шляхи своїх планет,
Наймення віднайшов для знаків Зодіака.

В безлюдному степу хай висне вітровій —
Ти в ніч ясну спізнав щасливу ту відвагу.
Я в радості на мить зіллюсь з тобою, магу,
Мій невідомий друже, щирий друже мій!

ДАНТЕ

Поети наші крізь презирство й лють
Так злагоджено творять свою справу —
І голос рідних тіней обсміють.
Давно заповонив мою уяву
Похмурий образ із далеких літ.
Самотніх дум провиджу я поставу.

Я бачу літ шалений переліт,
Людей пітьму, що чорним валом рине,
На славу їх звірино виє рід.
(То з гвельфами боролись гібеліни!)
В ці роки з ними проживав і він, —
На всій землі прообраз наш єдиний.

Він схожих знав колись. Та все поглинув тлін,
В майбутньому йому ввижались схожі чвари
Ті, що й тепер, як сон без перемін.
Замріяний, мов дівчина, він марив,
Та все ж привчавсь пізнати шал смертей
І зморшки на чоло лягли, мов хмари.

Хай велич він сповідував людей,
Та стогоном вже кликав: де ж владики,
Що вгмоняють безтямних цих дітей!
Він світом нудив під прокльони й крики,
Зріс між людей під передзвін мечів...

О Данте! О знедоленцю великий, —
Воістину ти довго — в пеклі жив!

ПОСЛУЖНИКОВІ МУЗ

Хор заповітний водять музи
Подали від земних прикмет!
Люби ж ти рідні Сіракузи,
Як стародавній Архімед!

Коли знамено, шалом метене,
В лице шпурляє ворог наш,
Зламай свій циркуль, геометре,
І на рамені зброю зваж!

Гордливий недруг жде заплати,
Як в груди краю б'є в сто жал, —
Забудь про таїну галактик
І спішно нагостри кинджал!

Фатальна мить завжди священна,
У гніві таїна зроста.
Уранія схили знамена,
Коли встає і кличе Мста.

Боги хай вічні і дочасна
Юдоль земна не в їх лічбі.
Людино! Пристрасть лиш прекрасна
Миттевим спалахом в тобі!

СІЯЧ

Я сіяча труди і вперті, і суворі
Звершив — засіяв край.
Вже й жито підвелось. Тепер мені по зморі
Знов учнем быть пора.

Од шуму й натовпу, де слави ласий дзенькіт,
Мене в ліси несло,
Щоб знов припасти так, як припадав маленьким,
До тебе, джерело!

Щоб з льоду і вогню тих роздумів глибоких
Напитися ковток
Й зустріти дивних тих стокрилих і стооких,
Забутих мрій танок.

О творча радосте, в своїм привільнім листі —
Твій плід безцільний — мій!
Мій дух натомлений прокинеться в колісці
Натхненних мрій!

Знов, як Адам в раю, незвіданим і новим
Побачу я життя
І заклинатиму простим і віщим словом
Всю таїну буття!

Андрій Вознесенський
(1933—2010)

ЛОБНА БАЛАДА

На царя подивитись — от дивниця!—
від Коломн і Клязьм
пре на брата брат.
«Їхня коханка —
контррозвідниця,
англо-шведсько-німецька драпіжниця».
Страата!

Вид страшний в царя-поторочі,
почорнілого, мов антрацит,
по обличчю метаються очі,
мов буксує мотоцикл.

І коли голова з-під сокири
покотилась йому під ботфорт,
він підніс над людським її виром,
наче редьку за гичку, чорт!

Пальці в щоки вп'ялись, мов раки,
він над нею хижо зроста.
Кров із горла хлющить на руки —
він цілує її в уста.

Красна площа злякано ахне,
тихий стогін піде до дна:
«А-а-анхен!..»
І відкаже йому вона:

«Хлопче мій великий державцю
не суджу я твоєї вини
твої руки од крові іржаві
сіль на них

баба я
от і вся провина
а держава моя мій гріх
я тремчу як бруснична кровина
на державних вусах твоїх

в дні пожеж я коханням дрижала
доки любимо ми живі
ти цілуєш мене Державо
твої губи в моїй крові

перегаром борщем горохом
пахне рот твій: скоріше цілуй
як ти любиш мене Епохо
я обожнюю
ти царюй!..»

Цар завмер із лютістю малохольною,
зиркнув цар з лютою меланхолією,
аж присів відзігорний лях,
наче вбитий по шляпку цвях.

БАЛАДА-ЯБЛУНЯ

В. Катаєву

Сповідалась біолог
 (личка дикий овал):
— Мене льотчик Володя
 в білих яблунях зацілував,
цілував-милував,
 посвітлів ув очах,
одвернувся й на яблуню
 кров'ю з горла почав!
ЯБЛУНЯ ОЙКНУЛА,
ЦЕ БУВ ПЕРШИЙ СТОГІН ЯБЛУНІ,
ВОНА ЗАТРЕМТІЛА
 ОД ОБУРЕННЯ І ЗАХОПЛЕННЯ,
БУЛА ПОРА ЗАВ'ЯЗІ,
КОЛИ ЧУДО ЗАРОДЖЕННЯ,
 ВИВІЛЬНЮЮЧИСЬ З ТИЧИНОК,
 З МАТОЧОК, З ВІЙ,
 РОЗТИРАЄТЬСЯ В ПОВІТРІ.
ДАЛІ НІЧОГО НЕ ПАМ'ЯТАЮ.

О навіщо ж, коханий, такі віражі?
Тіло яблуні біле од тебе в тяжі.
Я ревную до яблуні, стогну з нею в огні.
Ніж вночі занесу, та не вдарю — ні, ні!
Бо ж на мене, як з гаража сліпучі фари,
мчать яблуневі очі карі.
ЇХ 19.
ВОНИ ПО ТРІЙКО В РЯД НА СТОВБУРІ,
ЯК ВІКНА СТРІЧКОВІ.
 ВОНИ РОЗСОВУЮТЬ ШКІРУ, ЯК ДУПЛА.
 ЇХНІХ ВІСЬМІРКО ВУЗЬКО РОСТУТЬ
 З ЛИСТКІВ.

В НИХ НЕНАВИСТЬ, БІЛЬ, РОЗГУБЛЕНІСТЬ —
ЩО?

ЩО?

ЩО ТВОРИТЬСЯ ПІД КОРОЮ?

ПАЛИТЬ ШКІРУ ТОБІ ВАПНО?

КРОВ БАЛАМУТИТЬ ДАВНО?

ДЬОГТЕМ, ДЬОГТЕМ ТЕБЕ Б ВИМАСТИТИ,

А НЕ

ВАПНОМ, ДУРЕПКО ТИ ДЕРЕВ'ЯНА.

ВИПЕРЛО.

СТОЯЛА Б СОБИ, ЯК СУСІДКИ У ФАРТУШКАХ

БІЛИХ. ІЧ...

Так сидить старшокласниця між подружок, бліда,

лиш очима вагітна, мовчить, як біда.

Таємниця худесенька. То ж мовчімо, мовчїм,

пахнуть ночі мигдалево. Дуже видно вночі.

Або тигр-людоїд в собі звіра зборов.

В неможливе нас манить уперта любов!

А прокинешся, раптом — в тобі зорепад,

тополинї думки, як пахучий каскад.

З ГЕНЕТИКИ

В МЕНЕ ЧЕТВІРКА БУЛА.

ЛЮДИ — ЦЕ ПАМ'ЯТЬ СПАДКОЄМНОСТІ.

В НАС, ЯК МУРАХИ В БАНЦІ,

НАПХАНІ ТИСЯЧОЛІТТЯ

ШАРУДЯТЬ.

У МЕНЕ В П'ЯТЦІ ЛОСКОЧЕ ЛЮДОВІК ХІV.

АЛЕ Ж ЦЕ?..

ЩОБ ПАМ'ЯТЬ НЕРВІВ МІШАЛАСЬ

З ХЛОРОФІЛАМИ?

АБО ЦЕ БІОЧУДО?

ДЕ ЖИВУТЬ ДІВОДЕРЕВА?

ЯК ЖІНКИ ПАХНУТЬ ЯБЛУКОМ!..

Володимир Маяковський
(1893—1930)

А ЧИ МОГЛИ Б ВИ?

Я стер ці будні, повні брудів,
Хлюпнувши фарби повну склянку,
Я в холодці уздрів на блюді
Вилицюватість океану.
Читав луску з бляшанки-риби,
Читав я — губи нарозрив.
А ви? —

ноктюрн

зіграць могли б ви
на флейтах поржавілих ринв?

ПОСЛУХАЙТЕ

Послухайте!

Це ж коли зорі запалюють —

Значить — комусь це пече печениною,

Значить — хтось таки прагне, щоб зорі були,

Значить — хтось називає пльовки ці

перлиною?

І надривається,

В заметілях пилу й золи

Вривається до Бога,

Боїться спізнитися знову.

Плаче,

цілує йому жилаву руку! —

просить,

щоб зорі були обов'язково!

Клянеться —

що не витрима цю беззоряну муку!

Опісля

блукає тривожною,

та зовні стишеною людиною.

До когось говорить:

«А тепер тобі жити можна?

Не лячно тобі?

Горять?!»

Послухайте!

Це ж коли зорі

запалюють —

значить — комусь це пече печениною,

значить — це необхідно,

щоб кожного вечора

над дахами

займалась бодай одна зоря?!

НАТЕ!

Звідси за годину в заметений провулок
безкрилий жир ваш туша за тушею піде в ряд,
а я вам віршів стільки поодкривав шкатулок,
я — словес коштовних голий марнотрат.

Ось ви, чоловіче, у вас на вусах капуста
з борщу недосьорбаного, недоїденого ще,
а ви от, жінко, що на вас білило густо,
ви глипаєте устрицею з раковин речей.

Ви всі на метелика поетового серця
претесья, бруднющі, у галошах та й без них.
Натовп озвіріє, тертись в істериці
стоголова воша буде тьмищем ніг.

Коли ж мені сьогодні, грубому гунну,
кривляться перед вами не схочеться — мов кат,
я зарегочу і радісно плюну,
плюну в лице вам,
я — словес коштовних голий марнотрат.

СТАВЛЕННЯ ДО ПАННОЧКИ

Вечір цей я гадав —
Чи коханцем на мить у це дійство?
Темно,
Ніхто не розгледить нас.
Я нахилився дійсно
І дійсно
я,
Нахилившись якраз,
Сказав їй,
Татусь не шепоче так дітям:
«Шалу яри темнавi —
Будьте ласкаві,
Одійдіте,
Одійдіте,
Будьте ласкаві».

ГЕЙНІВСЬКЕ

Блискавку як не блисне очима:

«Я бачила —

з тобою та ходила.

Ти такий підлотник,

ти такий нікчема...» —

І пішла,

і пішла,

гризучи вудила.

Я вже вчений, моя мила.

Грімкотіння облиште гучні.

Блискавка ж мене не вбила —

то громи мені,

їй-богу, не страшні!

З РУМУНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Нікіта Стенеску
(1933—1983)

ЕЛЕГІЇ
(ТАЄМНА ВЕЧЕРЯ)

Елегія перша

*Присвячується Дедалу, засновнику
уславленого племені митців-дедалістів*

I

Він сам собі початок,
Він сам собі кінець.
Про нього не віщує аура,
Нема хвоста за ним, як за кометою.

Він сам в собі увесь настільки,
Що обрису ні форми він не має.
На сферу схожий він, яка
Найбільший має вміст
В найменшій оболонці.
Та й оболонки він позбавлений,
Яка завжди у сфері є.

Він досконалий сам в собі,
Хоч він без меж обмежений до краю,
Та неможливо це добачити.
Історія всіх порухів його
За ним не йде
Так як ідуть, наприклад,
Сліди підків, чвалають вперто
За кіньми...

II

Сучасного нема у ньому.
Хоч неймовірно уявити,
Як це можливо бути без сучасного.
Він досконалий сам в собі,
Як серцевина точки вся ущільнена.
Щільніший точки він.

III

Він не діткнеться
Ні до кого, ні до чого,
Бо зовні він нема нічого,
Чим може доторкнутись.

IV

Тут сплю я ним оточений.
Тут протилежне все усьому,
Та не зіставне, а скоріш за все
Все ігнорується:

НІ каже той, на жаль,
Кому відомо ТАК.
Тут НІ і ТАК обірвано.

Тут сплю не лише Я,
Мужчин тут ціле гроно
З чиїм ім'ям у спадку.
І гроно цих мужчин
Одне має рамено.

Жіноче гроно тут
На іншому плечі,
Їм всюди тісно. Та вони
Лише пір'їни, зовсім невидимі.

Шукаю крилами і сплю —
Тут,
В досконалій серцевині,
Яка сама собі початок,
Яка сама собі кінець.
Про неї не віщує аура,
Ї нема хвоста, як за кометою.

Елегія друга, гетська

Василеві Пирвану

В кожне дупло вставлений Зевс.

Як тріснув камінь, в ту ж секунду
Зевс був доставлений і вставлений.

І досить було зруйнувати міст,
Як замість нього Зевса ставили.

Не рань собі ти руку а чи ногу,
Чи помилково, чи навмисне,

Відразу в рану вставлять Зевса.

Так буде всюди скрізь,
Поставлять всюди Зевса,
Аби молитися, бо ж він
Все захищає, що себе цурається.

Турбуйся, воїне, пильнуй
Своє ти око,
Бо в очницю поставлять Зевса.
Окаменіло він стоятиме, а ми
Вперед прорвемося, його рятуючи,
І підштовхнеш ти свою душу в порятунку,
Так, як чужих рятують.

Елегія третя

*Споглядання, криза часу
І знову споглядання*

І. Споглядання

Коли ти вже прокинувся,
Ось до кого може дійти:

Зразу око твоє стане ззовні порожнім,
Неначе тунель погляд
Заодно стане з тобою.

Ось до чого можна дійти
З твоїм поглядом, коли прокинешся:

Миттю погляд голим стає,
Як порожнина свинцева, якою
Мандрує лише блакить.

Ось до чого тебе приведе
Твереза блакить:

Відразу стає голою зсередини,
Мов капіляр безкровний — через нього
Пейзажі сну текучі видно.

II. Криза часу

О миттева журу, зеленувата комахо,
І ви, ніжні яйця в тріснутому метеориті,
Долонями моїми покриті, аби
Знову народжувались з іншим декором.

Кімната розливається через вікна,
Не можу її зупинити
В мої очі заплющені.

Справжня війна янголів синіх
З електризованими шпагами
Відбувається в моїх чоловічках.

До крові змішаюсь з предметами,
Щоб зупинити їхні початки.
Та б'ються вони в підвіконня і далі течуть
До інших систем.

О миттева журу, залишається
Зусібч порожнечі сфера сама.
Стою в серцевині одне за одним.
Мої очі на лобі, на скронях, на пальцях
Розплющуються.

III. Споглядання

Раптово повітря завило,
Затрепетали птахи на спині моїй,
Загвинчуються в плечі мої і мій хребет.
Окупують усе, нема місця.
В спини птахів велетенських
Решта занурюється.

Літаючі мотузки їх тягнуть
І з'рослі водяні.
Прямо стояти мені неможливо.
На каменях світла мене поруйновано.
Тримаюсь руками за стовп мостовий
Над відсутніми водами згорблений.
Ціла річка пташок дзьобами довбе,
Одна одну бадьорячи,
Зі спини моєї тече
До моря замерзлого і почорнілого.
Ціла річка пташок, що конають.
Човни гостроносі по них потечуть,
Варвари безперервно мігруючі
До просторів північних безлюдних.

IV. Криза часу

Якби це тріснула могила,
А з неї річка у простори несла
Всю її таємницю.

Але радше
Він, погляд, нас тримає
На одному краю, де ми родимо.

Нас погляд ссе оскільки може,
Він таким чином нам показує
Всіх янголів, дерева та інше диво.

Дерева бачать нас,
Ми їх не бачимо.
Як би це тріснула ця брунька,
А з неї потекло
Ціле озеро очей зелених.

Ми плодоносим. Ми звисаємо
За кінець погляду,
Що висисає нас.

V. Споглядання

Так блискавично виринає цілий світ
І навіть швидше, аніж перша буква.
Я знав лиш це: вона існує,
Хоч зором мов за листям не добачиш.

Зненацька я впав у людський стан
Так швидко, що ударився
Об власне тіло з болем,
Дивуючись, що його маю.

Подовжував я свою душу у два боки,
І труби рук заповнював з душею,
Так як і глобус на моїх плечах,
Видовищ решту з ними також.

Так я напружувався, щоб згадати
Той світ, що усвідомив блискавично
І покарав мене, кидаючи в це тіло,
Що мовить так повільно.

Але нічого я не міг згадати,
Хіба лише одне: я доторкнувся
До чогось ІНШОГО, до ІНШИХ, і КОЛИ
Вони мені відмовили, бо знали.

Гравітація мого серця,
Усі ці усвідомлення, що я відкликаю
Завжди назад. Навіть тебе, рабе,
Магнітів мріє моя.

Елегія четверта

*Боротьба між нереальністю
та реальністю*

I

Переможене ззовні
Середньовіччя всоталось
В червоні і білі келії
Моєї крові.
В кафедри, що пульсують стінами
Середньовіччя в потоці абсурдному.
Минулось, викидаючи і абсорбуючи
Неперервно віруючих
Неперервним потоком
Через абсурдну зону,
Годуючись таким чином
Великими куснями Місяця,
Жадібно існувати,
Засмоктуючи скрадливо їх вночі,
Коли очі людства всі сплять,
І лише зуби тих, які вві сні говорять,
У темряві видніються,
Немов дощі блискучих метеоритів
В ритмічному падінні.

Переможене зверху
Середньовіччя всоталось у мене.
І власний мій організм
Ніяк не дотямить,
І власний мій організм
Мене ненавидить,
Аби йому було вільно-превільно,
Він ненавидить мене.

Таким чином
Він спішить кожен вечір пропасти вві сні
І зимою
Все сильніш і щільніш
Огортає себе шаром криги,
Хитаючись і б'ючи мене,
Глибоко топлячи мене в середньовіччі,
Спраглий
Таким чином
Мене убити аби бути вільним,
Та все ж не вбити аби існувати,
Живучи за рахунок
Аби не свій.

II

Але повсюди в мене вогнища
В очікуванні з аурою болю,
В змістовні і темні процесії.
Біль відмикає людство навпіл,
Аби проникнути двома очима.
Біль відмикає надвое всі звуки людства,
Аби ударити в обидві перепонки,
Біль відмикає усі запахи,
Щоб ніздрі мої ранили обидві.
І ти, о ти, перетворення всередині,
Ти, виміри половинних мір.
Наче об'єми мужчини з парою,
О ти, і ти, і ти, і ти,
Урочистий зудар
Одірваних половинок
З повільним горінням,
Настільки повільним,

Що доставе на ціле життя
Її піднесенню.
І розпалювання вогнів очікувана,
Обіцяна і рятувальна,
Вогні роздмухуюча.

Елегія п'ята
Спокуса реальності

Ніколи не сердився на яблука
За те, що вони яблука, на листя
За те, що воно листям є,
На тінь, що вона тінь, на птиць, що вони птиці.
Та яблука і листя, тіні й птиці
Образились раптово так на мене,
І ось перебуваю в трибуналі листя,
У трибуналі тіней, яблук, птахів.
Округлені трибунали, повітряні трибунали,
Тонкі трибунали і прохолодні.
І ось я засуджений за незнання,
За скучність і за непорушність,
За інертність.
Присуди написані мовою кісточок,
Прощтемпельовані нутрощами,
Кишками птахів, присуди
Прохолодні, в'язниці коричневі.
Для мене призначені.
Стою на ногах з непокритою головою.
Намагаюсь присуд розшифрувати.
За мою ігнорацію.
І не можу, не можу нічого розшифрувати
І цей стан мого духу він сам у стані
Образитись на мене

І звинувачує незрозуміло
На довге очікування,
На велике переживання
Усіх розумінь самого себе,
До миті отої, коли розуміння займуть
Форму яблук і листя,
Тіней і птахів.

Елегія шоста

Афазія

Стою між двома ідолами і не можу вибрати
Жодного, стою
Між двома ідолами і крапає дрібен дощ.
І я не можу вибрати жодного.
В очікуванні стовбичать ці ідоли під дощем.
Я стою і ніяк не можу вибрати між двома
Половинками дров і січе дрібен дощ.
І я не можу в цьому гнилому дощі вибрати. Стою.
І ці дрова обидва показують відбілені ребра
В дрібен дощ.
Стою між двома скелетами коней
І не можу вибрати жодного, стою.
І січе дрібен дощ, який плавить цю землю,
Що під білими костями, і не можу вибрати.
Стою між двома проваллями, січе дрібен дощ
І вода гризе землю зубами щура
Голодного.
Стою з лопатою в руці між двома проваллями
І не можу в цей дрібен дощ
Вибрати перше провалля, яке засипатиму
Землею, укушеною цим дрібним дощем.

Елегія сьома

Наполягання на реальності

Живу во ім'я листя. Маю першість.
Зелений колір жовтим замінив.
І дозволяю собі блідість осені.
Во ім'я каменю живу і дозволяю
Бути удареним жертвою на шляху,
Утоптаним машиною швидкою.
Живу во ім'я яблук і маю
Шість кісточок в собі,
Які крізь зуби сплюнуло
Дівчисько юне, чия думка сповнена
Лінивим танцем абонітовим,
Во ім'я цегли я живу
В браслетах цементних,
Що ношу на кожній руці скам'янілій.
Коли обіймаю
Можливий жовток існувань,
Ніколи святим я не буду,
Занадто багато у мене фантазій
Із решти конкретних форм
І навіть не вистачає у мене часу
Подумати про власне моє життя,
І ось живу во ім'я коней,
Іржу. Стрибаю через відтяти поліна,
Живу во ім'я птиць,
Та передовсім во ім'я польоту.
Гадаю — в мене крила є. Лише.
Не видно їх. Все для польоту.
Все.
В підтримку того. Що вже є
І того, що гряде.

Елегія восьма, гіперборейська

I

Вона мені сказала тоді,
Зауваживши точні предмети
Моєї свідомості:
Хочу, щоб ми втекли в Гіперборею
Родити тебе живим.
Як олениці в снігу народжують,
Коли гасають і виють
Довгими звуками,
Наче підвішені
За нічні зорі.
Нас обох на холод, на лід нас.
Я роздягну свою тілесність
І буду пірнати у водах з незахищеною душею,
Котра візьме собі обмеження
Морських звірів.

Океан, безумовно, наповниться
До тих меж, доки кожна його молекула
Завбільшки виросте, як оленяче око,
Чи куди більше,
І кожна молекула буде, як бакен.

Буду пірнати в таку побільшену воду,
б'ючись об видовище
в зручному ритмі спечалена,
буду іти в зигзаги ударена,
великими чорними холодними молекулами.
Прибічники Геркулеса
Без можливості втопитись і без можливості
Іти й літати,

Мене лиш зигзагом, зигзагом, зигзагом,
Будуть супроводжувати окільцьованого
В долю привілеїв
Хочеться втекти в Гіперборею,
Аби родити тебе живим,
Виючи, ганяючись із розбитими зубами
Посинілого небозводу
На розколотій кризі в айсбергах,
Що відкинуті під небозводом...

II

Вона раптово світло запалила.
З її коліна світло вертикальне,
Невинниці червоний капелюшок,
Біля п'яти моєї книжку кинула
Із кунетформського алфавіту написану.
Відтиснуті, мов квіти, янголи
Розсиплються на роздріб на платформах.
Ці янголи між буквами зчорніли,
Між сторінками верхніми і нижніми
І стали витончені, прохолодні і сухі
З махаючими лезами,
Щоб ними од'єднати
Себе від поглядів,
Які без мого дозволу мене зростили,
Коли в мені жила печаль жорстока —
Її приколкою чіпляю крижаною.

Туди. В Гіперборею, там вона мені сказала.
І ми, беручи за потилицю одне одного,
Десницею, яка летить нездатна,
Під лід пірнатимем у воду.

Гіперборея смертельна зона
Правителів умів
Місце народження дітей камінних,
З них лише святі будуть скульпторами.

Гіперборея. Біле. Чорне
Золото, срібло.
Неочікуване, несподіване, сумне,
Що бігає блукаючи...

III

Вона раптово підіймає голову.
Над нею бігають сліпучі білі глобуси
І хмари розповзаються в зелені плями.

І Сфера зводиться із темним видом гір.
На них птахи дзьоби свої ввігнали
І повертають Сферу із тріщанням крил.

Звичайно, ідеал польоту тут здійснився.
Ми можемо бачити лелек великих в скелі дзьобом
В повільних рухах.

Ми можемо
Побачити орлів великих у камінні з головою,
Що крилами шугають з шумом. Можемо бачити
Одного птаха, більшого за всіх птахів.
Із дзьобом, як блакитна вісь,
На котрій обертається
З усіма порами року Сфера.

Звичайно. Ідеал польоту тут здійснився.
І аура зеленувата провіщає
Ще досконаліший нам ідеал.

Елегія яйця, дев'ята

Нутровина яйця дозволяла бути зігрітою
Очікуванням польоту, пробуваючи у мені,
Стоячи одне біля одного,
Саме з самим собою.
Почуття одного крила тече по моїй спині.
Почуття ока шукає свою орбіту.
О ти, могутня темряво,
Ти народження без смаку скам'яніле.
Мене ідея осідлала
І квочкою висиджує, мов мати,
Тепер все те, що є закруглене —
І теплота, і ферма,
Вискакує із мене все дзьобами,
Усе відразу й навсібіч
І відмовляє бути обеліском.
Хребет інтимний згорблений
Роздирає шкіру мого тіла опаленого.
Склеєного напряду з моєю душею,
Щоб збереглося тіло невивернуте.
Перша проба моєї ходи.
Шкарлупи чорні вискакують.
З'являюся я ще нерозлітаний,
Склеєний з тим десь колись
З небозводом, огорнутим зусібіч,
І, доданий,
Показую свої очі з нереальними поглядами,
Що справа і зліва, і зверху, і знизу,
Народжуючи цілі сонми звірів,
Що знають, як красиво помирати,
Розмахую, і одне перо костяне,
Райдужне, що доторкається до чорного,
Вистрибує шкарлупка чорна миттю,

І ось я ще раз ніжний,
Запертий у яйці, що більше мене,
І висиджує мене ідея, більша мене.
Половина — жовток, інша птиця,
В танці чий рух скрадливий.
Велике яйце, крикливі слова.
В неперервному виростанні вирваного.
Без даху сталактит висловлений,
Концентричні яйця чорні, розбиті,
По порядку кожне і зокрема
Птаха одринуте своїм польотом,
Пробиваючись з одного в інше яйце.
З серцевини нашої планети до іншої
В ритмі розширеної луни.
Мое «я» намагається з мого «я» вийти,
Око із ока і безперервно
Єсьм на єсьм опускається,
Як чорне під снігом засніжене
Важко
З одного яйця в інше побільше
До нескінченності народжується нерозлітане
Крило. Тільки з-за сну
Може прокинутися кожен.
Зі шкарлущі життя — ніколи ні одне
Ніколи.

Елегія десята

Єсьм

Я хворий. Рана болить.
Розтоптаний копитами табунів
Невидимий орган.

Той безіменний, то ж бути
Глухоті, сліпоті,
Без нюху, без смаку, у невідчутті
Того, що між очей і перетинок,
Того, що між пальцями і язиком.
Все ввечері щезає миттю.
Приходить погляд спершу, згодом пауза,
Очей нема для того, хто приходить
Згодом смак, вологе вібрування,
А потім знов відсутність
Згодом перетинки вух заліниві,
Рухи затемнені.
Згодом відчуття пальцями.
Ласка ковзання на відповідну хвилю.
Зима замерзла рухів,
Безперервна з її засніженою далиною.
Та я хворий. Хворий я,
Тим, що між слухом і між поглядом,
Хворий чимсь як око, чимсь як вухо,
Насичений століттями,
Тіло, що гілка без листя,
Тіло оленя,
У вільному просторі
Лише в костяних законах
Незахищено залишили мені
Ніжні органи сфери,
Що між слухом і поглядом, смаком і нюхом,
Простягаючи мури мовчань.
Я хворію муром, зруйнованим муром,
Оком, перетинкою, доторку, нюху.
Мене топтали повітрям
Абстрактні звірі.
Бігли, налякані абстрактними мисливцями,
Налякані абстрактним голодом.

І виють їхні животи,
Збуджені абстрактним голодом,
І пройшли через неодягнутий орган
В м'ясо і нерви, в перетинки й очниці,
За велінням святих порожнеч.
Орган лукавий, орган видовжений.
В ідеях схований, мов кістка
В п'яті Ахілла, пробитій стрілою,
Орган крилатий зовні,
Поза тілом мармуровим,
Що звикло вмирати.
Ось я хворий від рани
Уявної, що розташована
Між зіркою Полярною
І між Сузір'ям Гончих Псів
І Кассіопеєю на вечірньому небі,
Від рани вмираю, яка не вмістилась
У тілі моєму, для ран готовому
Словами завданими, що на митниці
Променями мито сплачує.
Стою на каменях розіп'ятий і стогну,
І нутровина вся розбита, Творче мій,
Ах божевільний, він страждає
За Всесвіт весь...
Мені болить, що яблуко є яблуком,
Я хворий кістями і камінням.
Чотирма колесами, дрібним дощем,
Метеоритами, кометами і плямами.
Мій орган, названий травною,
Став пасовищем для коней,
Мій орган, названий Тільцем,
Був блискавкою, тореадором, зигзагом,
Якого ти, арена, в собі мала.
Орган Хмара танув в дощах тропічних,

Єднаючи тебе з органом Зими.
Часто ти себе лишаєш.
Страждаю я дияволом і дієсловом,
Страждаю міддю й аліором,
Болить мені собака, заєць, олень,
І дерево, і дошка, і декор,
Центр атома мені болить
І те ребро, що віддаляє
Мене від свідомості інших.
Я хворий. Болить моя рана,
Яку несу я на підносі,
Як смерть святого Іоанна
В танці слави палючої.
Не терплю того, чого не бачу,
Чого не чую, чим не смакую,
Чого не можу відчутти,
Те, що не влазить у вузьку думку,
Кістляву думку мого я,
Що виставлене перед простотою,
Що інших смертей не терпить,
Ніж власне вигаданих.
Болять мені не пісні,
А вікна розбиті,
Болить мені число один,
Бо нероздільне
На двоє персів, на двоє брів,
На двоє вух, на двоє п'яток,
На двоє ніг біжучих,
Нездатних відстати одна від одної,
Бо неподільне поміж двох очей,
Двох блукальців, двох виногрон, двох левів
рикливих,
Двох мучеників,
Що на кострищі відпочивають.

Елегія одинадцята
Вступ до весняних турбот

I

Серце куди більше за тіло.
Зусібіч вистрибує серце
І падає знову з усіх боків
На нього,
Як руйнівна лавина дощу.
Ти, змісте, куди більший за форму.
Пізнання самого себе.
Чому матерія в муках народження бере
Початок із себе самої.
Щоб легше було вмирати.
Той лиш вмирає, хто знає себе,
Той народжується, котрий свідок собі.
Треба мені вибирати, сказав я собі.
Та за це треба вивернути
Свою душу
В бік нерухомих моїх предметів,
Що пішли у вежах власних кісток,
Як власні нерухомі предки,
Як предмети, довершені до кінця.
Можу бігти затим, що пращури в мені,
Буду бігти тому, що тільки ті що є
Нерухомі в самому собі,
Можуть рухатись.
Бо лиш той,
Хто сам себе
Супроводжує
І знає, що непримітне серце
Сильніше зруйнується до власного центру
Або
Розколоте на планети, дозволить

Себе захопити
Всілякій живності й рослинності
Або
Розпростерте буде там під пірамідами
Зворотними чужими грудьми.

II

Все просто, все настільки просто
Що стає недосяжним.
Все так близько, настільки
Близько, що
Повертається знову
І стає невидимим.
Все так удосконалено весною,
Що лиш моїм обходом
Пізнати можу досконалість.
Як про траву, що все про себе мовить
Словами до вуст серця,
Про серце власного ядра
Воно само в собі незрушне,
Немов ядро Землі,
Що стелить коло нього.
Безмежні руки притягань
З безмежним криком водночас
В обійми неймовірні,
Що встрибує між свої руки руху.

III

Буду гасати навсібіч
За моїм серцем буду гасати,
Як військова квадрига,
Яка навсібіч почуття розганяє
Цілим табуном кінноти.

IV

Буду бігати. Аж доки мій наступ,
Доки біг мій мене пережене
І відсторониться від мене,
Як шкаралуща від насіння,
До того часу, коли біг
В собі самому побіжить і стане,
Та я впаду
Над власним бігом, як мужчина,
Що наздогнав кохану.

V

А згодом, коли біг мене
Пережене,
Згодом, коли біг буде рухом,
В собі зупиниться, я
Мов камінь,
Або швидше
На срібло схоже живе,
Що за вікном,
Дзеркалом
Буду себе видивлятися у всіх предметах,
Я обійму з самим собою всі предмети відразу.
І предмети
Викинуть мене знову. Щоб згодом
Все, що було у мене Предметом
Буде майбутнє давнім в Предметах.
Ось я
Залишаюсь тим, яким залишаюсь
З прапорами самотності, зі щитами холоду.
Біжу до себе в зворотний бік.
Одриваючись зусібч,
Одриваючись від мого початку,

Від мого ліворуч
І від мого праворуч,
Від того, що зверху,
Від того, що знизу,
Йдучи звідусюди
В інше.
Повсюди моїх споминів знаки:
Небу — зорі,
Землі — повітря,
А тіням — гілочки з листям...

VI

Дивне тіло. Тіло асиметричне.
Здивоване тіло саме собою
В присутності сфер.
Здивоване перед лицем сонця
Чекає з терпінням від сонця,
Щоб вирросло в нього
Таке саме тіло.

VII

Зіпрись на власну землю,
Коли ти насіння, коли зима
Знищує свої білі й довгі кістки.
Коли весна підіймається.
Зіпрись на власну країну.
Коли ти людина самотня. Коли
Ти спустошений нелюбов'ю,
Чи просто так. Коли зима
Розсипається і весна
Рухає свій сферичний простір.

Наче серце
Переповнене переливається.
Ввійди чистим
У весняні турботи,
Нагадай насінню,
Що воно насіння.
Землі нагадай, що вона — земля.
Але передовсім
Ми насіння і є.
Бачать нас усі,
Бачать нас всюди,
Наче живемо в одному оці
Чи в одному полі,
Де замість трави
Погляди виростають —
І ми з ними разом,
І знову міцні, немов металічні,
Косимо стебла,
Косимо. Щоб вони були схожі
На всі предмети,
Що в їх серцевині
Ми живемо,
В яких
Наше серце їх спородило.
Але передовсім
Ми насіння і є — готуймося
З себе самих викинутись кудись
Вище, кудись у що-небудь,
Що носить ім'я весни...
Бути всередині феноменів,
Всередині феноменів.
Бути насінням і спертись
На власну землю твою.

ЛЮДИНА-ПРОВАЛ

*Присв'ячується
Георгу Вільгельму Фрідріху Гегелю*

Людина-провал походить віддалеку,
Ззовні вона приходить,
Ззовні листя
І охоронного світла
І навіть
Поза самою собою.

Прийшовши, вона починає своє буття
Так, що наповнює
Викривленими образами,
Що звисають, як петлі
На околицях буття,
Чи просто-напросто
Вона винює це буття
І народжується з дозволом
Бути з'їденою ним самим.
Невідомо, хто кого їсть.
І людина-провал відкидає
Великі піраміди порожнечі
До великих пустель.

Вона все ближче і ближче.
Вона зустрічає сферу,
Маючи зір повітря
І почуттів.

Вона з'їдає листя,
Та з'їдає його зсередини,
Вона поза животом
І поза зубатим ротом,
Хто кого їсть, невідомо.

Людина-провал об'їжджає землю докруг.
Існує лише настільки,
Наскільки буття пізнає
Душі померлих,
Це земна атмосфера.
Ми вдихаємо їхніми душами,
Їхні душі занурюють свої пальці
Глибоко в наш подих.

Людина-провал помирає,
Щоб смерть запізнати.
Вона дозволяє себе вдихати
І в свою чергу дихає
Одушевленим і неодушевленим,
Наче вони є повітрям.

Хто ким дихає — невідомо.
Історія гусне в урочистих словах.
Майбутнє постає перед нами
У формі розмови,
Іншими вустами проголошеної,
Досконалішими ніж наші.
Земля «бути»
Вдихає своє повітря з легень
«Не бути».
Хто ким дихає — невідомо.

Людина-провал приходить і бачить.
Невідомо, чи між його очима
І очима предметів
Існує простір для зору.

Зіниця людини-провалу приліплена
До зіниці предметів,
Їх разом видно. Одночасно
Одна видивляється іншу,

Одні — інших.
Інші — ще інших.

Хто кого бачить — невідомо.
Нема місця для знаків,
Для напрямків,
Все до всього приліплене.

Людина-провал ззовні приходить,
Приходить вона з потойбічного.
Ще далі, ніж потойбічне.
Прийшовши одного разу,
Невідомо, хто там прийшов,
Хто насправді із потойбічного,
Ще далі, ніж потойбічне,
Насправді.

До всього все пристосоване:
Лоно — до лона,
Подих до подиху,
До зіниці зіниця.

З ТУРЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Назим Хікмет
(1902—1963)

АВТОБІОГРАФІЯ

Ця автобіографія написана 11 вересня 1963 року
в Берліні
Народився в 1902
не вертався туди де народився
не люблю повертатись
Трирічним в Алеппо був па посаді внука паші
в дев'ятнадцять в Москві
 студентом Комуніверситету
в сорок дев'ять літ знову в Москві
 як гість ЦК партії
З чотирнадцяти літ
 служу поетом в поезії
Хто знається на видах трав
Хто на видах риб
а я на видах розлук
Хто знає напам'ять наймення зір
а я імена розлук
Спав у великих тюрмах
 і у великих готелях
Куштував мабуть всі трави на світі
І між іншим знаю смак голоду
 і смак голодовки
Мені було тридцять як мене хотіли
 повісити і не повісили
Мені було сорок вісім коли мене
хотіли нагородити премією Миру
Я отримав цю премію

Мені було тридцять шість коли
за півроку я подолав чотири метри
бетонної підлоги одиночки
Мені було п'ятдесят дев'ять коли
за вісімнадцять годин я перелетів
з Праги в Гавану
Леніна живим не бачив
В двадцять четвертому стояв
у почесній варті
а в шістдесят першій продовжував
ходити до Леніна
в Мавзолей його книг
Намагались мене відірвати
від моєї партії
Не вийшло
Звергалися ідоли та осколки
не роздушили мене
1951
В морі удвох з молодим товаришем
йшов на смерть
1952
З розірваним серцем
чотири місяці лежачи горілиць
я чекав смерті
Шалено ревнував
коханих
Не заздрих аніскілочки
Нікому
Навіть Чапліну
Обдурював подекуди жінок
і ніколи друзів
Пив та не став п'яницею
Свій хліб слава богу
Заробляю лише своїм горбом
Брехав тому що сором брав за іншого

Брехав щоб не образити когось
а інколи брехав і без причини
Їздив поїздом літав літаком
у більшості людства для цього немає грошей
Ходив в оперу
Більшість людства і слова цього не чула
Та зате з двадцять першого року
не ходив туди
куди ходить більшість людей
в мечеть в церкву до знахарів і ворожок
хоча доводилось самому ворожити
Друкуюсь тридцятьма сорока мовами
в тридцяти сорока країнах
в моїй Туреччині
по-турецьки
друкувати мене заборонено
Раком не хворів
та це не обов'язково
Міністром не буду
власне кажучи і не хочеться
На війні не був
в бомбосховище не спускався
ніколи не тікав
од пікіруючого літака
Та зате закохався в шістдесят літ
Коротше кажучи товариші
Хоча я нині скімлю як пес від розлуки
Зате я жив як людина
і поживу ще
і хто зна
що переживу
що випаде на мою долю

З УГОРСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Ендре Аді
(1877—1919)

ВИДІННЯ НА БОЛОТІ

Ось тут — болота світ. Він сірий, примітивний.
Лихий цей світ. Туман пустився звивний.
Вічний туман наводить жах, мов спрут.
Між мешканців болота й я отут
Вичікую свого блискучого світанку.
Сумний туман наліг, лякає до останку,
Та прийде ранок у сліпий цей кут.

Серед жахів, між випарів жахливого болота —
Все сірим тут стає серед болота-живоглота,
Та все ж душа моя світліша щогодинно,
Я кожду іскорку її шпурляю в жах невпинно —
Палити цей туман, світити серед бруду,
Я з сірістю щодня затято битись буду.
Хай цей туман жаха важезний, наче олово,
Все ж висуваю я велику горду голову.

Світлолюдина я, хоча в туман захована,
Застійна воля я і думка ризикована.
Я — мешканців болота дивне диво —
Для світла народивсь, за світло б'юсь правдиво,
Чекаю ранку я, який зітре туман,
Де ж ранок той, світанок-довгождан?!

Та буде світла світ. Цей дивосвіт-світанок.
Болото геть здригнеться наостанок,
І вулканічні гори на болоті
Враз виринуть в його смердючій плоті

І полум'яний стовп зведеться між виття,
І річка полум'я ковтне усе сміття,
І де жахала все живе сваволя —
Враз переможна усміхнеться воля.

Тоді піду я в гори, між оті вулкани
Із гордим стягом, з прапором багряним,
Волатиму тоді над барикадами
І словом-бомбою на увесь світ гукатиму.
Звільню вини застійне буйне море,
Щоб рвало геть дуби, топило люте горе,
Щоб хвилювалося од краю і до краю,
Щоб землю чистило для чистого врожаю, —
Хай розкошує спрагла волі воля
Серед такого щедрого роздолля.

Можливо, саме там, на тих вулканах-горах,
Мені розвидниться з очей тих винозорих
З-під золотого з червінню волосся,
Що так на плечі їй із шалом пролилося.
Ці вбивчі очі з пеклом нетерпіння.
Нехай це буде й чортове насіння.
Схилю я прапор в ту лиху хвилину,
В обійми кинуся, в її вогонь порину.
Помножаться на сто разів в мені
Болотом гнічені злютовані вогні.
Хай упаду я з сонячною раною,
Хай утоплюсь я з буйною коханою,
Що шалом ніжних рук трима мене в закові.
Томлюсь в обіймах. Гину од любові.

ШМАГАЙ МЕНЕ, ГОСПОДИ!

Як кривдив, Боже, ти й принижував мене!
Шмагав твій лютий бич одчайо так псявіру.
Ти, Боже, знав чому:
Грішив малий слуга твій тяжко, понад міру.

Так! Грішним був! Твої пісні я крав.
Я пив твоє вино. Жінок я цілував.
Заслужено бича ти напустив на мене —
Його слізьми змочив я, сіллю пронизав.

Із кожного гріха окремий бич ти звив.
І хвора кров моя кропила слід гріхів.
Цілунок — він батожить найгостріше
Між найболючіших дошкульних батогів.

Тож, Господи, останній раз ти ним
Ще раз мене шмагни оцим бичем страшним
І жінку цю шмагни
В якій лишився я із серцем навісним.

СМЕРТЬ ПОЕТА КАТУЛЛА

Коли зліг бідолашний Катулл
Й від страждання вуста побілили —
В вуха Лесбії інший шептав
Галантні слова розпашіло.

Як затихли мелодії всі
У Катулла останнім диханні —
Місто нові співало пісні,
Ті, що інший приніс на світанні.

Засихали схололі вуста
Буйноліта ясними квітками —
Й сто троянд народив раптом кущ
Всім на диво сухими гілками.

Коли вмерлого друг-побратим
Ще ридав, захрипав до загину,
То в сусідстві патриціанка одна
Спородила розкішну дитину.

Коли Лесбія вмиласть в сльозах,
Не жахали ридання невітшіні:
Рвала одяг свій Лесбія так,
Щоб хтось перса побачив розкішні.

ПРИЙДУТЬ КРАЩІ ДНІ

Прийдуть незабаром кращі дні,
Раніш чи пізніш
(Щасливий, хто їх застане!),
Тремти, ворожий стане,
Припрєм до стіни лиходіїв скулених,
Наволоч днів минулих,
До стіни лиходіїв припрєм,
Коли доживем!

Запитаєм тихесенько, без суєти:
— О катове, кати,
Якої ви хочете смерті, — кінець вашій грі,
О мечі, заржавілі й старі!
Ми все тоді, все посміємо —
Навіть запитати зуміємо,
Згадуючи літа навісні...
Прийдуть, прийдуть кращі дні!

З ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Шарль Бодлер
(1821—1867)

АЛЬБАТРОС

Буває, плівучи дорогами морськими,
Аби розвіятись, полюють моряки
На альбатросів тих, що в вишині над ними
Серед блакиті й хмар пливуть віддалеки.

Коли на палубу вже люта сила збила,
Король небес, що знав всі грози без числа,
Волочить важко так свої великі крила,
Мов сніжно-білі два розкинуті весла.

Крилатий мандрівник — який незграбний в рухах,
В польоті буйнокрил — каліка на ногах!
Ще й дражняться — той в дзьоб йому із люльки дмуха,
А той, глузуючи, кульгає, ніби птах!

Поете! Князю хмар твоя подібна сила,
Між блискавок ти свій у грозовій імлі;
Але під шал образ перешкоджають крила
Тобі, вигнанцеві, ступати по землі.

МАЯКИ

Рубенс, плин забуття, сад розкішної ліні,
Плоті свіжа подушка, де стигне сам шал,
Та життя клекотить і вирує в бродінні,
Як повітря у вітрі, як море у шквал;

Леонардо, свічадо глибоке і тъмаве,
Де розкрилених ангелів світиться сміх,
Де зринають їх тіні таємничі в оправі
Льодових верхогір'їв та сосон гінких;

Рембрандт, темний штиль, повен туги щемкої,
Де велике розп'яття — єдина з окрас,
Де молитви із бруду злітають юрбою —
Косий промінь зими їх стинає нараз;

Мікеланджело, світ в грандіознім видінні,
Де з Гераклами в шалі змішались Христи,
Де з могил на весь зріст підіймаються тіні,
І свій саван деруть, аж ламають персти;

Хтивість фавна, завзяття боксерського бою,
Що і в грубім красу своїх слуг береже,
Серце, повне гординею, жовчю й журбою,
Каторжан імператор смутенний, Пюже;

Вічне свято, Ватто — стільки серць, мов огнистий,
Рій метеликів пурхнув, — ряхтить карнавал,
І нелічені люстри вливають займистий
Безум свій у жаркий кругойдучий цей бал;

Гоя, шабаш бісівський, навала кошмарів,
У дзеркалах — відьми серед діток малих,
В казані — людський плід, найрозкішніше з варив,
І чортів спокуша лиск дівочих панчіх;

Крові озеро в тьмі, де шугають примари,
Де злий ангел завису лісів розрива,
Де під небом згорьованим линуть фанфари,
Наче Вебера схлипи — це Делакруа;

Всі прокляття, хула ота несамовита,
Цих екстазів і скарг молитовний вінець —
Це луна, в лабіринтах стократно відбита,
Це божественний опій для смертних сердець!

Гук цей тисячогорлий — наказ по строжі
З тисяч рупорів від тисячі голосів,
Це маяк, що твердині освітлює гожі,
Це загубленим поклик у хащі лісів!

Ось воістину, Боже, свідоцтво єдине
Про достойність людини: крізь товщу віків
Це вогненне ридання до вічності рине,
Щоб умерти край чорних її берегів!

БЛАГОСЛОВЕННЯ

Коли верховних сил незбагненим велінням
З'являється поет у злі, сумні роки,
То мати в розпачі, з прокляттям і тремтінням,
До Бога простира сердито кулаки:

«Бодай зродила б я клубок гадюк у хащі,
Ніж годувати глум цей — виродка в журбі!
Буть, ноче, проклята — утіхи всі пропащі,
Покуту за гріхи я зачала в собі!

Чому я обрана, і за яку провину
Страшна відроза я для мужа? Та з жалю
Я покруча цього у полум'я не кину,
Його, як вісточку любовну, не спалю,

Ні, я проллю твій шал, твоє отруйне мрево
На проклятий стократ цей злючий сповиток.
Так вправно я скручу оце нужденне древо —
Не випустить воно зачумлених бруньок!»

Отак вона ковта прокльонів хижу піну,
Не тямлячи крутих верховних повелінь,
В геєні огняній за матірню провину
Вона сама собі роздмухує жарінь.

Та ангельська над ним простерлася десниця,
І сонцем п'яне це занедбане дитя;
Амброзія богів йому в усьому сниться,
Вода йому — нектар, нектар — усе ниття;

Він грає з вітром, він — із хмарою в розмові,
Він славить гімнами сп'яніло хресний шлях,
І дух, що йде за ним слідом журби й любові,
Поета впізнає безжурного, мов птах.

Та жахом повні ті, кого любить він хоче,
Хоч серця злагоду несе назустріч всім,
Та любі їм лише його скорботні очі —
Всі трутизну свою випробують на нім.

В питво домішують золи та каламуті,
На хліб його плюють — скажена слина в них.
Чого торкнеться він, сахаються у люті,
Бояться, як чуми, стежок його прямих.

На людних торжищах його дружини мова:
«Коли для нього я гарніша від усіх,
Будь ідолом його я все життя готова,
Пишатись в золоті — од голови до ніг;

Я прагну розкошів, і мирри, й фіміаму,
Колінопреклонінь, і м'яса, і вина,
Так — узурпую я закохану нестяму
І висмію в душі — ядуча ж бо вона!

А як відчую бридь по цім блюзнірським грищі,
То не схибне моя міцна й тонка рука —
Тендітні нігтики, мов гарпій пазурища,
Вона йому нехай у серце запуска!

Немов пташа з гнізда в оцій земній юдолі,
Червоне серце враз я видеру — і тут
Улюблений мій звір насититься ним долі,
Куди жбурну цей шмат бридливо я у бруд!»

Та що йому цей гвалт! До неба — очі й вуха:
Побожні руки він здіймає у блакить.
В сліпучих блискавках його ясного духу
Розгніваний народ кипить і клекотить:

«Благословенний будь, мій Боже, що страждання
Мов ліки очисні, даруєш щедро нам;
Вони для душ міцних — небесні пожадання,
Вони для праведних — божественний бальзам!

Я знаю — бережеш ти місце і поету,
Де воїнства твого щаслива височінь,
Запрошуєш його до горнього бенкету
Престолів, доброчесть, верховних володінь.

Я знаю, тільки біль — ота шляхетна цнота,
Якої не страшать моря пекельних скрут,
Хай у вінку моїм горить одна скорбота —
Усіх світів і літ один містичний жмут.

Що перед тим вінком сяйні скарби Пальміри
З усіх морських глибин затаєним вогнем;
Що перед ним ясні перлини і сапфіри —
Перед найвищою з сліпучих діадем;

Бо ж буде творена в твоїм благословенні
З первісних променів — не з золота-срібла,
А очі смертнії в прекрасному тремтінні
Для неї лиш сліпі і тьмяні дзеркала!»

Поль Елюар
(1895—1952)

СВОБОДА

На шкільних моїх зошитах
На моєму столі ще й на дереві
На піску на снігу на дощі
Пишу твоє ім'я

На прочитаних сторінках
На незайманих ще й на білих
На камінні на крові на попелі
Пишу твоє ім'я

На цяцьках позолочених
І на зброї хороброго воїнства
Ще й на королівських коронах
Пишу твоє ім'я

На джунглях ще й на пустелях
На гніздах пташиних на дроці
На відлунні дитинства мого
Пишу твоє ім'я

На опівнічних видіннях
На шкуринці насущного хліба
І на всіх порах року
Пишу твоє ім'я

І на всіх на клаптинах блакиті
На ставках в ластовинні від сонця

На річках в ластовинні од місяця
Пишу твоє ім'я

На полях ще й на обрії
На крильцятах пташат
перелітних
І на крилах млина вітрового
Пишу твоє ім'я

Ще й на подиху ранку
Ще й на морі ще й на вітрилах
На біді що з біді збожеволіла
Пишу твоє ім'я

На всіх іскрометних формах
На передзвоні фарб і ліній
І на видимій істині світу
Пишу твоє ім'я

На стежинах що вранці
прокинулись
На шляхах які щойно вляглися
На бурхливій повені вулиць
Пишу твоє ім'я

На кожній засвіченій лампі
На кожній загаслій лампі
На будинках де мешкав колись я
Пишу твоє ім'я

На двох серцевинах плоду
На спальні продовженій в люстрі
На ліжку — пустельній мушлі
Пишу твоє ім'я

На моїм ласунові-псові
На теплі його вух настовбурчених
І на лапах його незграбних
Пишу твоє ім'я

На порозі моїх дверей
На буденних і звичних речах
На живому диханні вогню
Пишу твоє ім'я

На тілі що мені віддається
На обличчях моїх побратимів
І на кожній відкритій долоні
Пишу твоє ім'я

На крихкому склі всіх подій
На вустах і уважних і чуйних
Над мовчанням високо
над мовчанням
Пишу твоє ім'я

На зруйнованих моїх сховищах
На моїх маяках розбитих
На стінах нудьги і відчаю
Пишу твоє ім'я

На розлуці без згадки про зустріч
На голій самотності
На уступах що в смерть
проводять
Пишу твоє ім'я

На здоров'ї що знов повернулось
Ще й на збіглий тепер небезпеці

На надії без спомину
Пишу твоє ім'я

І міццю єдиного слова
Я знов до життя повертаюсь
Народжений щоб спізнати тебе
І назвати тебе
С в о б о д о!

• ————— •
* * *

Дуга твоїх очей — це ж мого серця коло,
Це ж ореол часу, колисенька німа,
Танечна крутія із ніжністю навколо,
І в пам'яті моїй лиш там пустельно й голо,
Коли очей твоїх
в літах моїх нема.

І листя днів, і рос холодна піна,
Пахучий сміху сніп та леготу тростина,
Та крила закрилили світла світ,
Мчать кораблі, вантажені морями
І небесами. Сонце мчить з вітрами.
Мисливий фарб полює звуків цвіт.
Запахи виводяться з зірок
І вкладаються на зоряній соломі.
І як день залежить від цноти,
Цілісінький світ залежить від твоїх чистих очей —
І тече моя кров у їхньому зорі.

*Зі «Столиці
мого страждання»*

З ЧИЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Пабло Неруда
(1904—1973)

МОСТИ

Мости: арки з блакитної криці, куди манить
попрощатися всіх заблуканих,
вгорі поїзди,
внизу плюскіт води, —
несила вже розтягувати довгу мандрівку,
яка почалася, яка триває і ніколи
не скінчиться.

Небеса — нагорі — небеса,
і птахи, які пролітають,
не затримуючись, просуваючись,
як поїзди і як води.

Яке прокляття впало на вас?
Чого ви чекаєте сумної довгої ночі
з розкритими обіймами дитини,
що помирає, ледь сестра надходить?
Що за пасивний, що за чорний голос прокляття
розпростер над вами свої крила
для того, щоб примусити продовжувати
нескінченний шлях
пейзажам, життю, землі, сонцю,
поїздам і водам,
в той час як непорушна крицева туга
все більше грузне у землю і вбиває все більше.

ЗВЕРТАННЯ ДО ЄВРОПИ

Я — американець бідних земель,
металевих закутків,
де удар людини по людині
додається лише до удару землі по людині.
Я — американець-блукалець,
сирота тих рік
і вулканів, які мене спородили,
вам, простим європейцям
з кривими вулицями,
скромним володарем миру і масла,
спокійним мудрецям, мов дим,
я кажу вам: я прийшов сюди
навчитися у вас,
в одних, і в інших, і в усіх,
інакше для чого мені потрібна була б
земля, для чого були б зроблені
моря й дороги,
коли б не для того, аби дивитись і вчитися
потроху у всіх істот.
Двері переді мною не зачиняйте.
(Як це було з дверима чорними, кров'ю
сплощеними
в материзні моїй — в Іспанії.)
Не показуйте мені ворожої косарки,
ані броньованого ескадрону,
ані старовинних шибениць для новітніх афінян,
не затуляйте широких шляхів ослаблених
яскравим світлом винограду.
Не хочу бачити жодного мертвого солдатика
з виїденими очима.
Покажіте мені з одної вітчизни до іншої
нескінченну нитку життя,
що має весняне одіння.

Покажіть мені чисту машину,
синяву криці під мастилом густим,
готову рушити в поле пшениці.
Покажіть мені обличчя, повне коренів
Леонарда, тому що це обличчя —
то ваша географія.
І на верхів'ях гір,
стільки разів описаних і намальованих,
ваші знамена гуртом
дістануть наелектризований вітер.
Принесіть воду зі щедрої Волги
в воду золотистого Арно.
Принесіть білі зерна
відродження Польщі,
а з ваших виноградників понесіть
солодкий червоний вогонь
на Північ снігів!
Я, американець, син
найширшої самоти людини,
прибув повчитись вашого життя,
а не смерті, а не смерті!
Я не для того перетнув океан,
і смертельні Кордильєри,
і дивний сморід
парагвайських в'язниць,
не для того, щоб побачити
поруч з мертвими, знаними лиш
по книгах улюблених,
ваші очні впадини без очей,
вашу суху кров на дорогах.
Я на старовинний мед і на нове
сяйво життя прийшов.
Я до вашого миру і до ваших дверей,
до ваших засвітлених ламп,
на ваші весілля прийшов.

В урочисті ваші бібліотеки
так звіддалека прийшов я.
На ваші засліплючі заводи
я прийшов трохи попрацювати
і поїсти хліб робітництва.
У ваші будинки я входжу й виходжу.
У Венеції, у прекрасній Угорщині,
в Копенгагені ви мене побачите,
в Ленінграді за бесідою
з молодим Пушкіним, в Празі
з Фучиком, зі всіма мертвими
і всіма живими, зі всіма
зеленими металами Півночі,
з гвоздиками Салерно.
Я той свідок, який прибуває
відвідати ваше житло.
Запропонуйте мені мир і вино.
Завтра рано піду я.
Мене чекає повсюди
Весна.

ЖИТЛО ОД

Коли я пишу
оці
оди
в оцьому
тисяча
дев'ятсот
п'ятдесят п'ятому році,
я б'ю по струнах
моєї обов'язкової голосної ліри,
я знаю, хто я такий
і куди моя пісня йтиме.

Розумію,
що покупець міфів
і дивовиж,
що ввійде в моє житло од,
зроблене
з невипаленої цегли і дерева,
зненавидить
домашнє начиння,
портрети батька, матері і вітчизни
на стінах,
невибагливу простоту
хліба
й солонки,
але саме таке житло в моїх од!

Я викорчовував чорну монархію,
снів зайву шевелюру,
прищемив хвоста
рептилії роздумів
і розташував речі —
воду й вогонь —
стостовно людини й землі.

Я прагну, щоб усе
мало свою ручку,
щоб усе було
чашею або інструментом.
Я прагну, щоб крізь двері моїх од
валив народ, як у свою майстерню.
Я працюю,
розпилюючи
свіжі дошки,
мед накопичую
в бочки,
під руками в мене
підкови, збруя,
виделки:
нехай сюди всі завітають,
хай запитають усе, що їм завгодно.

Я з півдня, чилієць,
моряк я,
щойно я повернувся
з океанських мандрівок.

Я не лишився на островах,
сягнувши своєї корони.

Я не лишився одлежуватись
у жодному сновидінні.

Я повернувся для того, щоб просто
працювати
з усією рештою
і для всіх.

Для того, щоб усі могли жити
в ньому,
я роблю своє житло
з прозорими
одами.

ОДА ПОВІТРЮ

Ішов якомсь по дорозі,
повітря зустрів,
привітався й сказав йому
з повагою:
«Я радий,
що ти бодай раз
залишило свою прозорість,
а так ми і поговоримо».
Невтомне
потанцювало, листям прошурхотіло,
сміхом своїм зітерло
пилюку з моїх підшов
і, підіймаючи всі
свої щогли блакитні та реї,
скелет свій зі скла,
свої вії з бризу,
непорушною щоглою
затрималось, мене слухало.
Я поцілував його плащ
короля небес,
загорнувся в його знамено
небесного шовку
і казав йому:
«Монарху а чи товаришу,
нитко, вінцю чи пташко,
я не знаю, хто ти, але
про єдине тебе я благаю —
не продавайся.
Води продались,
і з водогону
в пустелі
я бачив,
як закінчувались краплі

і бідний світ, народ
нипав у своїй спразі,
похитуючись по піску.
Я бачив світло ночі
нормоване,
велике світло
в будинках багачів.
Усе є світанком
у нових підвісних садах,
усе є пільмою
в жахливій
тіні провулка.
А там ніч,
мати-мачуха
виходить
з кинджалом поміж
своїх совиних очей,
і крик, і злочин
підіймаються й погасають,
проковтнуті тінню...
 Ні, повітря,
 не продавайся,
щоб не відсиляли тебе,
щоб не вкладали тебе,
щоб не пресували тебе,
щоб не зробили з тебе таблетки,
щоб не помістили тебе в пляшку —
обережно!
Поклич мене,
коли я буду тобі потрібен,
я поет, син
бідних, батько, дядько,
двоюрідний, найрідніший брат
і свояк
бідних усіх,

з моєї вітчизни та інших,
тих бідних, що живуть над рікою,
і тих, що на верхів'ї
вертикальної Кордильєри
розбивають каміння,
забивають дошки,
шиють одержу,
рубають дрова,
мелють землю,
і тому
я прагну, аби вони дихали,
ти — це єдине, що вони мають,
тому ти прозоре,
прозоре ти, щоб вони бачили
те, що завтра прийде,
тому ти й існуєш, повітря,
давай вдихати себе,
не підкоряйся,
не вір нікому,
хто приїздить в автомобілях
провіряти тебе,
облиш їх,
поглумися над ними,
скинь з них капелюхи,
не приймай
їхніх пропозицій,
ходімо разом,
танцюючи, світом,
зриваючи квіти
з яблуні,
зазираючи в вікна,
насвистуючи разом,
насвистуючи мелодії
вчорашні і завтрашні,
адже ж прийде день,

коли ми звільнимо
світло і воду,
землю, людину
і все для всіх
буде, як ти є.
Отож-бо тому
будь обережним тепер!
Рушаймо зі мною,
нам ще багато лишилось
танцювати й співати,
підем
вподовж моря,
на гір верхогір'я,
підем
туди, де цвіте
нова весна,
і одним ударом вітру
і пісні
роздамо квіти,
аромат, плоди,
повітря
майбутнього дня.

ОДА СЛОВНИКУ

Корінець без бика, важка,
грубезна, систематична
книга густа:
коли був я молодим,
ігнорував я тебе,
переповнений самовдоволенням,
я вважав себе повним,
надутим вважав,
як жаба меланхолічна,
я висловлював свою думку так:
«Я дістаю слова
безпосередньо
з ревучого Сінаю.
Скорочу
формули алхімії.
Я чарівник».

Великий чарівник мовчав.
Словник,
старезний і важезний у своїй куртці
з потертої шкіри,
мовчав,
своїх пробірок не показував.

Та одного разу
після того, як я ним користувався
і перестав ним користуватись,
після того,
як я його обізвав
непотрібним анахронічним верблюдом,
він впродовж довгих місяців не протестував,
слугував мені кріслом і подушкою
і раптом повстав —
став
у моїх дверях,
виріс, поворушив своїми аркушами,

своїми гніздами,
розвинув крону своїх листків:
деревом
було натуральним,
щедрим,
яблуком, яблунею, яблунедеревом,
і слова
блищали в його невичерпній кроні,
тьмяні або гучні,
плодоносні в мові листків,
вантажені правдою і звучанням.

Гортаю одну,
лише одну
з його
сторінок:
капрал,
капюшон,
як чудесно
ці склади вимовляти
виразно,
а ще нижче:
капсула
порожня в очікуванні олії чи амброзії
і поряд з ними
каптур, капуціно, каптенармус,
кантата,
як ніжне виногроно грають
чи тріскають на світлі,
мов зародки сліпі, що дожидались
в підвалах словника,
і знов вони живуть, життя дають,
і ще раз серце їх обпалює.

Словнику,
ти ж не могила, не гробниця і не гріб,
ти ж не курган, не мавзолей,
ти — захист,

схований вогонь,
плантація рубінів,
жива ти вічність
суті,
житниця мови.
І як це гарно —
збирати в твоїх лавах
слова
походження,
строгу
і забуту
сентенцію,
доню Іспанії,
затвердлу,
як плуга леміш,
стійку в своїх кордонах
старовинного обладунку,
занехаяного
своєю точеною красою,
своєю медальною твердістю.
Чи інше слово,
яке там загубилось
між рядків,
яке раптово
стало смачним, гладеньким
в наших губах,
як мигдалина,
або ніжним, немов інжир.

Словнику, єдина рука
з твоїх тисячі рук, єдина, одна
з твоїх тисяч коштовностей,
однесенька
лише
крапля
з твоїх цнотливих джерел,

єдине зерно
із твоїх
щедрих житниць
в найвечірнішу мить
до вуст моїх веде,
до нитки мого пера,
до моєї чорнильниці.
З твоєї густої і гучної
глибини сельви
дай мені,
коли мені буде потреба, до горла
лиш одне густе дзиччання
бджоли,
один зронений фрагмент
твого старовинного пахучого дерева,
цілої вічності жасминових садів,
один склад,
одне тремтіння,
звук один,
одне семено:
із землі і я словами співаю.

Я ПАМ'ЯТАЮ

Я свідчу!
Я був там, я був!
Страждав я там — стверджую
свідчення власне!
Коли б навіть всі забули,
я —
 той, хто пам'ятає;
Коли б на землі очей не лишилось,
а все ж я дивитимусь;
і тут залишиться записною в книгу
та кров
і та любов палатиме, і досі
отут ота любов!
О пані і панове! Забуття нема!
Губи мої зранені, цими губами
замоклі всі співатимуть — ось так!

І РАПТОМ БАЛАДА

Чи це не істина раніше в двері стукала,
як аромат, як жаж, як іноземець,
який не знає ні будинку, ані вулиці?
Хіба не в тому істина, що рано а чи пізно
життя розколюється, щось народжується
в глибинах того, що сизіло попелом,
від нового вина тремтить вже келих,
воно тече, палаючи у гранях? Що ж,
все, як учора, все, без знаків на шляхах,
і зорі між тобою і між ніччю горобиною
палають прохолодою жасминною?
А щось вже є, що обстає за радість,
якої грубо і хапливо відцурались;
запевнює, хоча ніхто й не слухає,
що не здається. І ще не раз свій прапор
над попелом тих веж угору зносить.
Любов, любов загрожена і неочікувана,
раптова і тьмяніюча: пам'ять
приголомшена: прибуває
сріберний корабель
до причалу ранкового;
туман і піна берег огортають,
широкий крик летить до островів,
біля розчинених дверей океану
наречена зі шлейфом в ліліях готова
до відплиття. Поглянь на коси ці:
мов два каскади чистого вугілля,
мов ластів'яні два крила лискучі,
мов ланцюги два — переможні і важкі.
Вона, немов у день свого вінчання,
із морем звінчана, чекає і чекає
на неймовірному причалі.

МИНАЄ СЬОГОДНІШНІЙ ДЕНЬ

Минає день сьогоднішній. Він капсулою був
з холодним світлом, він до лона повернувся —
до матері похмурої, що знов розродиться.
Який не був він, хай мине цей день.

Дню, чи не правда, що я у світлі був твоєму?
Часе, чи це правда, що я водоспаду твого частина?

Мої піски, моя самотносте!

Коли правда, що всі минаємо,
ми, напевне, десь там переходимо
в нескінченну сіль моря,
в спалахи блискавок.

Мій розум мешкав під відкритим небом.
Своє піщане серце морю я віддав.

ТАК, ТОВАРИШУ, ЦЕЙ ЧАС...

Так, товаришу, цей час — для саду час
і час для битви. Що не день —
то нові квіти чи нове кровопролиття:
наш час до того нас прирік,
що ми поливаємо квіття
і поливаємо кров'ю нашою глухий завулок,
доброта і лютість поділили
зону мерзлоти і простір вогнища,
і вибору немає іншого,
дороги неба,
де раніш блукали цигани,
сьогодні заселені спеціалістами.

Пропали коні.

Герої в шкіру втиснуті з рептилій,
дзеркала живуть порожні,
тому що свято завжди на іншій вулиці,
куди ми не запрошені,
де товчія у дверях.
І зараз, у передостанній
в двадцять відвертий раз
мій дзвін гукає:
в сад, товаришу, до лілеї,
до яблуні, до гордовитої гвоздики,
до пахоців розквітлих апельсинів,
а вже потім — до воєнних справ.

Тонюня — наша батьківщина,
і на її оголеному ножовому лезі
корчиться наш ніжний прапор.

ЗАЧЕКАЄМО

Є інші дні, які ще не прийшли,
які ще творяться,
як хліб, чи крісло, чи продукт,
що родиться в аптеках чи в цехах.
Є фабрики днів прийдешніх:
існують ремісники душ,
які вивершують, і зважують, і готують
ті певні дні, гіркі чи дивовижні,
які раптово до дверей приходять,
щоб нас нагородити апельсином
чи розстріляти упритул.

ФІНАЛ

Матильдо, роки чи дні,
вві сні, а чи в лихоманці,
тут а чи там,
надриваючись,
хребти ламаючи,
в кровотечах справжньої крові,
часом просинаючись
або загублений, сонний:
ліжка лікарняні, вікна недомашні,
закордонні,
білі савани нянь,
тягар у ногах.

Потім оці переїзди
і моє море знову,
твоя голова в узголів'ї,

твої руки летючі
на світлі, в моєму світлі,
на моїй землі.

Було так прекрасно жити,
коли ти жила!

Світ синішає і темнішає
вночі, коли сплю,
величезний, всередині твоїх
коротеньких рук.

ОДА ОБІРВАНОМУ ДЗВОНУ

Обвалилась дзвіниця,
дзвін обірвався
в той день,
якому нічим пишатися;
в той день, який прийшов як четвер
і пішов як четвер,
з оцим дзвоном обірваним,
з оцим похоронним дзвоном.

Чому він упав саме в цей день?
Чому не вчора, чому не завтра,
чому не ніколи,
а нині?

Чому він раптово зірвався,
цей дзвін,
цільний, надійний,
роками гартований?
Що сталось з металом і з деревом?
Що трапилось на землі і на небі?
Хто мороком крокував
крізь день
і крізь воду
лише для того, аби зітхнути,
а ми його не побачили?
Що примусило звестись обурене море
і звалити своєю силою
глибоку луну,
що дзвін наповняла по вінця,
тіло його порожнисте?
Чому підкорилась
зоря?
Хто перервав її владу?

Ось лежить сподіяне зло —
бідний дзвін:
рот його круглий
неначе ввіп'явся у простір —
його безодні ніхто не годен торкнутись,
бо ж руки всі грішні.
Він був повітрям,
дзвін,
а руки людські — з нігтями,
під нігтями важкий порох,
порох вчорашнього дня.
Ось і спить дзвін —
ніхто добудитись не може,
і не може дістатись ніхто
до голосу його серця.
Він його розкривав
в чистоті похоронного дзвону
дзвоном-подзвоном
в повітрі прозорім,
в ударі повторнім.
Таким оцей дзвін був.
Співав, доки живий був,
а тепер його голос став порохом.

Людина — це дзвін,
переможно співає у небі,
а потім в землі замовкає.

НАРОД

Його я пам'ятаю — не минуло
і двох століть, як я бачив його,
не рухавсь він ні кінно, ні каретно:
просто пішки
він знищив
відстані,
він шпаги не носив ні обладунків,
лиш сіті на плечі,
сокиру а чи молот і лопату,
супроти води і землі був його подвиг,
проти пшениці, щоб хлібом вона була,
проти гігантського дерева, щоб дало воно дрова,
проти стіни, щоб двері вона відкрила,
проти піску, стіну вибудовуючи,
супроти моря, аби родити море примусити.
Я знав його — він з пам'яті не стертий.
Розпалися на друзки всі карети,
війна поруйнувала двері й стіни,
місто було жменею попелу, стала пилюкою вся одежа,
а він для мене продовжує існувати,
на піску продовжує жити,
коли раніше ввижалось
незнищеним все, окрім нього.

В ходінні родин назад і вперед
іноді це був батько мій, іноді родич,
чи це не він був, може, і не він,
можливо, той, хто не вернув додому,
тому що вода, тому що земля проковтнула його,
чи вбила машина його, чи дерево,
чи це був столяр той в жалобі,
що за труною йшов без сліз,
той врешті-решт, хто імені не мав,
хто звався металом а чи просто деревом,
дивилися на нього інші зверху,

не бачили мураха —
мурашник бачили,
і коли його ноги не рухались,
тому що бідний втомлений сконав,
ніколи не бачили ті, що бачили його:
були вже інші ноги там, де був він.

Та інші ноги були ним самим,
також були і руки інші,
завжди він мав початок свій:
коли, здавалось, щез він нанівець,
він був таким же знову,
ось знову він копає землю
і тче тканину, сам хоч без сорочки,
він знов там був і знову не було,
він знов пішов, він знову був,
і од того, що ніколи в нього не було цвинтаря,
ані могили, ні січеного імені на камені,
який він різав аж до поту,
ніхто ніколи і не відав, коли він прибуває,
ніхто ніколи і не знав, коли він помирає,
і так, як лиш спромігся бідолаха,
воскрес він знову непомітно.

Він був людиною без сумнівів і спадщини,
без корони і без знамена,
нічим не вирізнявся він між інших,
які теж ним були,
зверху він сірим був, наче надра,
як шкіра, він був брунатним,
він був жовтим серед жнив у пшениці,
він був чорним у шахті,
він був кольору каменю у фортеці,
в баркасі рибалки він був як тунець
і кольору коней на пасовищі:
чи ж міг хто-небудь розпізнати його,
коли невіддільним він був елементом,
землею, вугіллям чи морем в одежі людини?

Там, де жив він, росло геть усе,
до чого він доторкався:
ворожий камінь,
розбитий
його руками,
перетворювався в порядок,
камінь на камені в черзі —
і ось пряма яснота будови,
своїми руками він хліб зробив,
мобілізував поїзди,
заселились народами віддалі,
виросли інші люди,
прибули бджоли,
і лиш тому, що створює він і примножує,
весна пішла на ринок
між булочними і між голубами.

Батько хлібів був забутий,
він, який зрізував і ходив, дробив
і відкривав борозну, переносив пісок,
коли все вже заіснувало, він вже не існував,
він давав своє існування — це було все.
Далі він мандрував — працювати і знову
йшов помирати, котився
каменем річковим:
по течії вниз смерть його забрала.

Я, котрий знав його, бачив, як він спускався,
доки не став тим, що залишив:
вулиці, які він ледве пізнавав,
будинки, в які ніколи і ніколи не вселився б.
І я знову його бачу і кожен день чекаю.

Його в труні я бачу і воскреслим.
Я впізнаю його з-поміж усіх,
хто схожий з ним,

мені здається, що не може бути,
що так ми не досягнемо нічого,
бо все минає без сліда і слави.

Я думаю — на троні мусить бути
лиш він, добряче взутий, коронований.
Я думаю, що ті, хто створив всі речі,
повинні бути господарями всіх речей.
А ті, хто робить хліб, повинні їсти!
Повинні мати світло ті, хто в шахті!
Досить вже сірих, закутих в кайдани!
Досить пощезлих блідих!
Жодна людина хай не пройде без корони.
Жодної жінки без своєї діадери.
Для всіх рук золоті рукавички.
Сонячний плід для всіх темних!

Я знав ту людину, і коли зміг,
коли були уже в мене очі на лиці,
коли був уже в мене голос у роті,
я знайшов його серед могил і сказав йому,
стискаючи одну руку, яка не була ще тліном:
«Всі щезнуть — ти залишишся жити.
Ти життя запалив.
Ти зробив те, що є твоїм».

Тому хай ніхто і не ображається,
коли здається їм, що сам я — я не сам,
я ні з ким, а кажу для всіх:

«Хтось-то мене слухає, і вони цього не знають,
але ті, про яких я співаю, і які знають про це,
продовжують народжуватись і заповнюють світ».

ПІСКИ НА ЧОРНОМУ ОСТРОВІ

Піски на Чорному острові — ви пояс
реальності, ви товчена зірка,
де довжелезний камінь побережний
розчахнутий солоною трояндою вітрів.
Провалля всіх початків, бій прибережний!
В бездонній млі Зеленого Провалу
перлинний день заляк і задубів,
і літаком застиг величним, синім.

І знову сонце вийняло мечі свої,
підпалює з-під низу неба пруг —
вивільнюється з володінь своїх,
шматує хвилі. Все впертіше позов!
А ось і скеля Сходу, де промчала
льодовика крицева колісниця,
лишила шрам оцей найглибший...
Внизу реве і помирає море,
народжується і вмирає знову,
і знов народжується і вмирає.

ЗМІСТ

Розмова з другом-перекладачем	3
Сутра соняшника (<i>За Алленом Гінзбергом</i>)	5
Література і час. <i>В. Брюгген</i>	8

З австрійської поезії

Ингеборг Бахман

«Я обличчя твоє ховаю...»	22
---------------------------------	----

З американської поезії

Аллен Гінзберг

Супермагазин у Каліфорнії	23
---------------------------------	----

Стенлі Кюнітц

Відкрийте ворота	25
Війна проти дерев	26

Вільям Джей Сміт

Автопортрет	27
-------------------	----

З англійської поезії

Т. С. Еліот

Безплідна земля	29
-----------------------	----

З балкарської поезії

Кайсин Кулієв

Вечір	44
«До кори чинари притулюсь...»	46
«Де піч не з вогником...»	47
«Коли слово “честь” і слово “совість”...»	48

«Журитися не варто в смутен час...»	49
«Світ знову повен страхів, неспокійний...»	50
«Минув твій полудень, прийшов вечірній час...»	51
Сон зимової ночі	53
Пам'яті матері	54
«Учись у Баха, що в минулі роки...»	63
Пам'яті чегемського ратая	64
«Щастя й горя спізнав він немало...»	66
«Сон, щасливий сон мені приснився...»	67
«Світ знову повен страхів, неспокійний...»	69

З башкирської поезії

Мустай Карім

Слово до самого себе	70
----------------------	----

З білоруської поезії

Ригор Бородулін

Інтеграли на цеглі	72
«Славлю скатерку чисту...»	73
Софійка	74
Моя мова	76
«Частенько ми багато каємось...»	78
Спіднички	79

З грецької поезії

Йоргос Сеферис

Заперечення	81
Засмучена	82
Водохреща, 1937	83
Квіти каменю	85
«Між двома гіркими хвилинами ніколи і дихнути...»	86

З грузинської поезії

Іраклій Абашидзе

Поетам Грузії	87
Тарас (за Отаром Чиладзе)	89

Григол Абашидзе	
Переможець	90
Ілля Чавчавадзе	
Видіння. <i>Поема (Уривок)</i>	93
Отар Чиладзе	
Зустріч	107
«Я попросив вина. Іще юрма...»	109
Сніг	110
Перший день весни	111
Перший день осені	113
Хата (<i>Напис на стіні Важиної хати</i>)	114
Пізня осінь	116
Телеграми з готелю	117
Просили гостей — і дитина грала	118
Чекання	119
Перший день зими	120
Тінь	121
Кімната	122
В горах	123
Перший день літа	124
Птах	125
«Ще низка вікон десь ряхтить. Суцільна...»	126
Тако та Заза. <i>Поема</i>	127
Галактіонові Табідзе	133
Дзеркало в кімнаті вмерлого друга	134
Місце дуелі Пушкіна	135
Прощання	136
Сон	137
Безсоння	139
Рауль Чілачава	
«Я прозираю історії контури...»	141
«В блакить звертаєм погляди свої...»	142

З поезії ідиш

Дора Хайкіна	
«Коли життя вантаж остерегіалось брати...»	143
«Розум і щастя — вони не в ладу...»	144
«Чи просто я стала — втомила дорога...»	145

Як не плине хмара	146
Баварія згає і Київ	147

З іспанської поезії

Рафаель Альберті

Битва ангелів	148
---------------------	-----

Федеріко Гарсія Лорка

Голосіння за Ігнасьйом Санчесом Мехіасом	149
Невірна дружина	158

З італійської поезії

Данте Аліґ'єрі

Канцона третя	160
[Канцона третя]	161

Сальваторе Квазімодо

З газетної хроніки	164
--------------------------	-----

З калмицької поезії

Давид Кугультінов

«Бувало, доторкалася домри...»	165
«Неосягненні пам'яті закони...»	166

З латиської поезії

Імант Аузінь

Я жив	167
«На узліссі вогник вився...»	169
Нічні вірші	171

Візма Белшевіца

«Можеш мене не любити...»	173
---------------------------------	-----

Ояр Вацієтіс

Поезія	175
Пролог	176
Німий музикант	177
Монолог таргана	178
«Тут нікого ніщо не цікавить...»	181
«Зелена водоросте...»	182

Зламана сосна	183
Межа бурі	185
Сива бабуня	186
Оберіг	187
Балада про синього кита	188
«Під тинами повзають пегасики...»	190
Візит квіток у пору заметілі	191
Мости	192
«За вікном все чвака дощ...»	194
«Іди, сліпий...»	195
Мине	196
Людина	197
Бузкова пора	198
«Що з того...»	199
Ще не прокидайся	200
Добро	201
«Коли я не поважаю супротивника...»	202
Смуток	203
«У чому себе не переконаєш...»	204
Любов	205
«Не снись мені, будь ласка...»	206
Шлях	207
Пейзаж	208
«Постійно безпечні...»	209
Благоговіння перед зорями	210
«Ні...»	211
Колискова	212
Продовження руху	213
Сон	214
Ейнштейніана. <i>Поема</i>	215
Відземське шосе	226
Дерев'яні ложки	228
«Блищать порожні рейки...»	230
Нафта	231
Траулери	232
Руки Венери	233
Осіння прохолода	234
Гроза	236

Все годиться	238
Що для нас — дитинство	239
Правопис	240

Олександр Чак

На високому березі	242
Освідчення	244
Пісня дівчини латиському стрільцю	245
Молодий сіяч	248
Дзеркало фантазій	251

Маріс Чаклайс

Розповідь про Маргариту Думпіку	253
Цвіркуне, цвіркуне, заграй	255
Йоганес Бобровський	256
Цвинтар метеликів	258

З литовської поезії

Марцеліюс Мартінайтіс

«Душа моя — моя країна...»	259
Спокій	261
Бурлакує фортепіано	262
«Я ланцюгами шосе...»	263
«Падає думка із рук моїх, падає нині...»	264
«У життя короткого...»	265
Ночівля у жемайтійця Кукутіса	266
Останній день Кукутіса	268
Мною вигадана казка для звеселення шибеника Кукутіса	269
Велика полегла у житті Кукутіса	271

Юстінас Марцінкавічюс

«Я боюсь за ліси і за ріки...»	273
Погляд на Литву	274
Вітчизна	276

З молдовської поезії

Григоре Вієру

Конгрес квітів	280
Квітка сонця	282
Послухайте, діти!	284

Ікла заздрості	287
Поезія	288
Мамо, ти... ..	290
Померла селянка	291
Дитинство	292

З монгольської поезії

Сормууніршийн Дашидооров

Слово про рідний край	293
-----------------------------	-----

З польської поезії

Каміль Ципріан Норвід

Жалобна рапсодія пам'яті Бема	296
-------------------------------------	-----

Юліуш Словацький

Париж	298
-------------	-----

З російської поезії

Олександр Блок

Росія	301
«Осінній вечір був. І дощ був невблаганний...»	303
До Музи	304
Перед судом	306
Друзям	308
«Все на жарти звела, щебетлива...»	310
Незнайомка	311
На залізниці	313
«Певниш ти — я замкнувся: холодний, сухий...»	315

Валерій Брюсов

Я	317
Халдейський пастух	318
Данте	319
Послужникові муз	320
Сіяч	321

Андрій Вознесенський

Лобна балада	322
Балада-яблуна	324

Володимир Маяковський

А чи могли б ви?	327
Послухайте	328
Нате!	329
Ставлення до панночки	330
Гейнівське	331

З румунської поезії

Нікіта Стенеску

Елегії (Таємна вечера)	332
Людина-провал	357

З турецької поезії

Назим Хікмет

Автобіографія	360
---------------------	-----

З угорської поезії

Ендре Аді

Видіння на болоті	363
Шмагай мене, Господи!	365
Смерть поета Катулла	366
Пересторога охоронцям	367
Прийдуть кращі дні	368

З французької поезії

Шарль Бодлер

Альбатрос	369
Маяки	370
Благословення	372

Поль Елюар

Свобода	375
«Дуга твоїх очей — це ж мого серця коло...»	379

З чилійської поезії

Пабло Неруда

Мости	380
Звертання до Європи	381

Житло од	384
Ода повітрю	386
Ода словнику	390
Я пам'ятаю	394
І раптом балада	395
Минає сьогоднішній день	396
Так, товаришу, цей час... ..	397
Зачекаємо	398
Фінал	399
Ода обірваному дзвону	400
Народ	402
Піски на Чорному Острові	406

Літературно-художнє видання

ДРАЧ

Іван Федорович

НАБЛИЖЕННЯ

Переклади

Упорядник

Рябчий Іван Сергійович

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Л. І. Вакуленко*

Художній редактор *О. А. Гугалова*

Технічний редактор *Г. С. Таран*

Комп'ютерна верстка: *І. Л. Цибульник*

Коректор *А. М. Гончаренко*

ISBN 978-966-03-7707-3

9 789660 377073

Підписано до друку 26.12.16. Формат 84×108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 21,84. Облік.-вид. арк. 16,20.

Тираж 600 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3194 від 22.05.2008

Електронна адреса: www.folio.com.ua
E-mail: market@folio.com.ua
Інтернет-магазин www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3194 від 22.05.2008